

Invloed van EU subsidies en betrokken actoren op de plattelandsontwikkeling van de provincie Tolna



Viola Vizmeg

Masterthesis Economische Geografie

Faculteit Geowetenschappen

Universiteit Utrecht

Augustus 2014

Begeleiders:

dr. L.J. Paul

Prof. dr. V.A.J.M. Schutjens



Universiteit Utrecht

Voorwoord

Voor u ligt het eindresultaat van mijn masteronderzoek voor de masteropleiding Economische Geografie aan de Universiteit Utrecht. Dit onderzoek bevat de drie belangrijke aspecten die ik in mijn afstudeeronderzoek wilde opnemen, namelijk: toerisme, mijn geboorteland Hongarije en economische geografie. Zoals u het ziet, het is gelukt!

Hierbij wil ik in het bijzonder mijn begeleider Leo Paul bedanken. Hij heeft geholpen om een onderwerp te vinden dat deze drie componenten evenwichtig combineerde. Daarnaast heeft hij mij tijdens het hele onderzoeksproces uitstekend begeleid en gemotiveerd, ook wanneer ik het hele onderzoek even niet meer zag zitten. Ik wil ook mijn tweede begeleider, Veronique Schutjens bedanken voor haar kritische blik en uitgebreide feedback.

Vervolgens wil ik alle respondenten bedanken voor hun onvoorwaardelijke medewerking. Als zij niet zo behulpzaam en vooral eerlijk waren geweest kon ik dit onderzoek niet afronden. Als laatste wil ik Philip Kraaijenbrink, mijn lieve vriend, bedanken voor zijn geduld, steun, nakijkwerk en technische hulp gedurende dit onderzoek.

Viola Vismeg,

Utrecht, augustus 2014

Samenvatting

In dit onderzoek is er gekeken naar de rol van verschillende actoren en factoren die de ontwikkeling beïnvloeden van het plattelandstoerisme in de provincie Tolna, Hongarije. Deze provincie is overwegend ruraal en maakt aanspraak op verschillend Europese subsidies vanwege zijn slechte economische status. Het doel hierbij is om te kijken of toetreding van Hongarije tot de Europese Unie de ontwikkeling heeft versneld door de beschikbaar gestelde Europese fondsen en welke andere (f)actoren nog van betekenis waren. De combinatie van plattelandstoerisme en Europese subsidies in het kader van een nieuwe lidstaat was nog onderbelicht in de wetenschappelijke literatuur. Beantwoording van de onderzoeksvraag is van maatschappelijk belang omdat geëvalueerd kan worden of de Europese subsidies tot economische ontwikkeling hebben gezorgd in de regio en hoe de betrokken mechanismen werken. Dit stelt beleidsmakers beter in staat beslissingen te nemen over de allocatie van de subsidies.

Er is gebruik gemaakt van een kwalitatieve onderzoeksmethode. Er zijn in totaal 17 semi-gestructureerde interviews afgenomen. De respondenten behoorden tot drie verschillende actorengroepen: subsidieontvangers, subsidieverdelers en organisaties betrokken bij de organisatie van plattelandstoerisme. Dankzij de eerlijke interviews en de verscheidenheid van de respondenten is er een breed objectief beeld van het plattelandstoerisme in Tolna verkregen.

De Europese subsidies worden door alle actoren als een belangrijke kapitaalstroom gezien waarmee economische ontwikkelingen bereikt kunnen worden die niet door lokale overheden kunnen worden gefaciliteerd. Echter zijn de ervaringen met de procedures voor subsidieaanvragen en het gebruik van de beschikbaar gestelde middelen unaniem slecht. Door de strenge, bureaucratische houding van de Hongaarse overheid omtrent de subsidies en het wisselende institutionele kader wordt het gebruik van de subsidies vrijwel onmogelijk gemaakt. Laatstgenoemde heeft tevens invloed op de samenwerking van de actoren, omdat langdurende samenwerkingsverbanden niet kunnen worden opgezet. Hierop heeft het versnipperde Europese beleid tevens een slechte invloed. Verder hebben de subsidieontvangers het nut van samenwerking met andere toerismeaanbieders nog niet ontdekt.

Al met al kan gesteld worden dat lokale factoren een sterkere invloed hebben dan de Europese. Het plattelandstoerisme in Tolna heeft een beperkte potentie om uitgroeien tot een bekende toeristische plaats. Deze matige potentie is tot dusver echter onderbenut gebleven en er moet op alle vlakken verbetering komen wil toerisme de uitweg gaan bieden voor de slechte economische status, waarbij samenwerking van groot belang is. Er zal daarbij op de sterke punten van Tolna moeten worden gefocust, op zijn verscheidenheid aan cultuur en natuur en de aanwezigheid van een bekende wijnregio. Zwakheden als het ontbreken van uitmuntende attracties en degelijke, grootschalige accommodaties zullen moeten worden aangepakt.

Er zijn een aantal aspecten ontdekt die in eventueel vervolgonderzoek meegenomen kunnen worden. Deze zijn bijvoorbeeld het vergelijken met een regio waar de samenwerking goed gaat, gebruik maken van een longitudinaal onderzoeksmethode of meer aandacht besteden aan projecten die niet aan de voorwaarde van de post-financiering hebben kunnen voldoen.

Inhoudsopgave

Voorwoord	i
Samenvatting	ii
Lijst met figuren	vi
Lijst met tabellen	vi
Gebruikte afkortingen	vii
1. Inleiding	1
1.1 Aanleiding	1
1.2 Vraagstelling.....	3
1.3 Relevantie	4
1.3.1 Wetenschappelijke relevantie.....	4
1.3.2 Maatschappelijke relevantie	4
1.4 Onderzoeksgebied	5
2. Theoretisch kader	7
2.1 Relevante definities	7
2.1.1 Platteland.....	7
2.1.2 Plattelandstoerisme.....	8
2.2 De toerist	9
2.3 Geschiedenis van plattelandsontwikkeling in de Europese Unie	11
2.3.1 Het Regionaal Beleid	11
2.3.2 Geschiedenis van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid.....	14
2.3.3 Financieringsmogelijkheden vanuit de Europese Unie	17
2.4 Plattelandsontwikkeling en plattelandstoerisme.....	18
2.4.1 Plattelandsontwikkeling	18
2.4.2 Toerisme als een middel voor de plattelandsontwikkeling	19
2.4.3 Actoren in het plattelandstoerisme	21
2.5 Conceptueel model	22
3. Onderzoeksmethoden	25
3.1 Methoden voor verzamelen van gegevens.....	25
3.2 Interviews	25
3.2.1 Selectie geïnterviewden.....	25
3.2.2 Opzet en uitvoering van de interviews	29
3.2.3 Verwerking van de interviews.....	30

4. De ontwikkeling van de Hongaarse economie en toerisme sinds 1989	31
4.1 Ontwikkeling van Hongaarse economie.....	31
4.1.1 Algemene economische ontwikkeling sinds 1989	31
4.1.2 Regio's in Hongarije	33
4.2 Ontwikkeling van toerisme in Hongarije.....	35
4.3 Ontwikkeling van plattelandstoerisme in Hongarije	36
5. Zuid-Transdanubië en Tolna	41
5.1 Introductie van de regio.....	41
5.2 Economie in Zuid-Transdanubië	43
5.3 Subsidies en de bij gehorende beleidsdocumenten in de regio.....	46
5.3.1 Het Zuid-Transdanubisch Operationeel Programma.....	47
5.3.2 Regio's en toerisme.....	48
5.3.3 Nieuw Hongarije Plattelandsontwikkelingsprogramma.....	48
5.4 Toerisme in Zuid-Transdanubië	50
5.5 Plattelandstoerisme in Zuid-Transdanubië	53
6. Plattelandstoerisme in Tolna.....	55
6.1 Introductie van het bij toerisme betrokken actoren	55
6.1.1 Organisaties betrokken bij de subsidieverdeling.....	55
6.1.2 Subsidieontvangers.....	56
6.1.3 Organisaties betrokken bij plattelandstoerisme.....	57
6.2 Het belang van toerisme in Tolna.....	58
6.2.1 Huidige situatie van het toerisme in Tolna.....	58
6.2.2 Ontwikkelingen van het plattelandstoerisme	60
6.3 Verbeterpunten voor toerisme in de regio	61
7. Europees beleid en subsidies volgens de actoren.....	65
7.1 Belang en betekenis van de Europese subsidie.....	65
7.1.1 Belang van de Europese subsidies voor de aanvragers	65
7.1.2 Betekenis van subsidieontvangers en daarmee de EU subsidies voor de regio.....	66
7.1.3 Betekenis van de Europese subsidies uit het oogpunt van de verdelende organisaties ..	68
7.2 Ervaringen met de Europese regelgeving en subsidies.....	69
7.2.1 Eerste indruk van Europese regelgeving en subsidies.....	69
7.2.2 Aanmeldingsprocedure.....	70
7.2.3 Post-financiering	72
7.2.4 Uitvoering en controles	73

7.2.5 Essentiele verbeterpunten.....	74
8. Samenwerking tussen de actoren.....	77
8.1 Samenwerkingsverbanden van de subsidie verdelende organisaties.....	77
8.2 Samenwerking tussen de actoren betrokken bij organisatie van toerisme.....	79
8.3 Samenwerkingsverbanden van de subsidieontvangers	81
9. Discussie, conclusie en aanbevelingen	85
9.1 Discussie.....	85
9.1.1 Inleiding	85
9.1.2 Plattelandstoerisme in Tolna.....	86
9.1.3 Europees beleid en subsidies volgens de actoren.....	88
9.1.4 Samenwerking tussen de actoren	90
9.1.5 Versnipperde Europese beleid.....	93
9.1.6 Conclusie.....	95
9.2 Aanbevelingen.....	96
Literatuurlijst	99
Appendix A: Subsidieontvangers uit ELFPO in Tolna.....	104
Appendix B: Subsidieontvangers uit EFRO in Tolna	106
Appendix C: Onderwerpenlijst interviews	107
Appendix D: Interview label schema.....	111

Lijst met figuren

Figuur 1: Rurale en urbane gebieden in Hongarije	3
Figuur 2: BBP ten opzichte van het EU28 gemiddelde. Provincie Tolna is dik uitgelijnd	5
Figuur 3: Plaats van plattelandstoerisme in toerisme	9
Figuur 4: Toerisme typologie.....	10
Figuur 5: Ontwikkeling van het GLB uitgaven	15
Figuur 6: Samenstelling Gemeenschappelijk Landbouwbeleid	17
Figuur 7: Conceptueel model.....	22
Figuur 8: Ruimtelijke verspreiding van de geïnterviewden en hun actorgroepen.....	26
Figuur 9: Hongaarse provincies en NUTS2 regio's.....	33
Figuur 10: Verschil in regio's BBP ten opzichte van het landelijke gemiddelde	34
Figuur 11: Wegkaart Hongarije	34
Figuur 12: Ontwikkeling van overnachtingen 1989-2009	36
Figuur 13: Ontwikkeling plattelandsaccommodaties in Hongarije	38
Figuur 14: Spreiding plattelandsaccommodatie bedden in 2010	39
Figuur 15: Ontwikkeling binnen en buitenlandse gasten in plattelandsaccommodaties in Hongarije	39
Figuur 16: Wegennetwerk Zuid-Transdanubië	42
Figuur 17: Toeristische attracties in Zuid-Transdanubië en nabij omgeving.....	50
Figuur 18: Toerismeclusters in Zuid-Transdanubië	52
Figuur 19: Ruimtelijke verdeling van de vier Lokale Actiegroepen over de steden en dorpen in Tolna	56
Figuur 20: Woordenwolk van de mening van LAG's over de procedures rondom subsidieverschaffing	70

Lijst met tabellen

Tabel 1: Opbouw van het Cohesiebeleid	13
Tabel 2: Overzicht geïnterviewden subsidieontvangers.....	27
Tabel 3: Overzicht geïnterviewden personen betrokken bij de organisatie van plattelandstoerisme	27
Tabel 4: Overzicht geïnterviewden personen betrokken bij subsidieverdeling.....	28
Tabel 5: Overzicht geïnterviewden personen overige actoren	29
Tabel 6: Algemeen kenmerken Zuid-Transdanubië.....	41
Tabel 7: Buitenlandse investeerders in Zuid-Transdanubië	44
Tabel 8: BBP in Hongarije in percentage	44
Tabel 9: Belangrijkste sectoren en hun aandeel volgens bruto toegevoegde waarde 2009	44
Tabel 10: Toegevoegde waarde BBP per sector in Zuid-Transdanubië.....	45
Tabel 11: Ontwikkeling van de investeringen in R&D als percentage van het BBP	46
Tabel 12 : Subsidiestroom naar Zuid-Transdanubië 2007-2013	46
Tabel 13: Subsidies uit ELFPO naar Tolna voor de periode 2009-2013.....	49
Tabel 14: Toerisme in Zuid-Transdanubië.....	51
Tabel 15: Ontwikkeling van plattelandstoerisme in Zuid-Transdanubië	54
Tabel 16: Gecreëerde werkgelegenheid door subsidieprojecten	68
Tabel 17: Overzicht samenwerkingsverbanden van subsidieontvangers	82

Gebruikte afkortingen

DDFTK	Zuid-Transdanubisch Plattelandstoerismecluster
DDOP	Zuid-Transdanubisch Operationeel Programma
DDRFU	Zuid-Transdanubische Ontwikkelingsmaatschappij
EFRO	Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling
ELFPO	Europese Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling
ELGF	Europees Landbouwgarantiefonds
EU	Europese Unie
FATOSZ	Landelijke Plattelandstoerismevereniging Hongarije
GLB	Gemeenschappelijke Landbouwbeleid
KSH	Hongaars Bureau voor de Statistiek
LAG	Lokale Actiegroep
MVH	Hongaars Landbouw en Plattelandsontwikkelingsagentschap
POP	Plattelandsontwikkelingsprogramma
TDMSZ	Tourist Destination Management Szekszárd
TFTE	Plattelandsstoerismevereniging Tolna

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Toerisme is niet alleen een vrijetijdbesteding maar heeft ook een positieve impact op de economische groei en werkgelegenheid. Mensen hebben steeds meer te besteden en de keuze voor een type vakantie of bepaalde vakantiebestemming is steeds meer een expressie geworden. Door de diversificatie in bestemmingen en soorten toerisme is het een belangrijke motor geworden voor de sociaaleconomische ontwikkeling. Van het wereldwijde BBP is 5% direct toe te kennen aan toerisme en daarnaast is nog eens 4% indirect betrokken (UNWTO, 2014, p.2). Dit vertaalt zich naar ongeveer 235 miljoen banen over de hele wereld en ca. 30% van de wereldexport van diensten. In 2013 waren er 1087 miljoen internationale toeristen die gezamenlijk een inkomst van 1,4 triljoen US\$ genereerden. De World Tourism Organization verwacht dat er in 2030 ongeveer 1,8 miljard internationale aankomsten zal plaatsvinden (UNWTO, 2014).

In 2013 was Europa de meest bezochte regio in de wereld en met een stijging van 6 % ten opzichte van 2012 van het aantal internationale aankomsten (UNWTO, 2014, p.8). Dit is zeker positief te noemen tijdens deze periode van economische crisis waarin mensen steeds minder aan vakantie uitgeven. Binnen Europa kent Centraal- en Oost-Europa (COE) de grootste stijging van het aantal toeristen met 7% ten opzichte van 2012. Van de toeristen die Europa in 2013 aandeden, koos 21% voor COE en 2% voor Hongarije. Hiermee staat Hongarije na Rusland (5%), Oekraïne en (4% en 3%) op nummer 4 in COE (UNWTO, 2014, p.8).

Kijkend naar deze cijfers is het begrijpelijk dat de Europese Unie (EU) het bevorderen van toerisme hoog op de agenda heeft staan (Europese Commissie, 2010). In 2010 is een nieuw beleidskader voor het toerisme in Europa uitgebracht: 'Europa toeristische topbestemming in de wereld'. Hierin staat dat de EU toerisme als een kans ziet om groei en werkgelegenheid te genereren en dat dit een bijdrage kan leveren aan de economische en sociale integratie van de plattelands-, berg- en kustgebieden, eilanden en perifere, ultraperifere of convergentiegebieden (Europese Commissie, 2010).

Het stimuleren van toerisme in economisch achterliggende gebieden kan dus de Europese convergentie bevorderen, een belangrijk doel van de EU. De EU wil actief grote verschillen in het inkomensniveau en werkloosheidspercentage terugdringen en een betere cohesie tussen de lidstaten bereiken (Puga, 2002). Een groot gedeelte van die gebieden betreft plattelandsgebieden, maar ze zijn niet allemaal plattelandsgebieden. Meer dan de helft van het oppervlakte van de EU is overwegend ruraal en 23% van de EU bevolking woont in dit gebied (Europese Commissie, 2013, p.52).

De EU heeft twee verschillende programma's om de economisch achterliggende plattelandsgebieden te helpen. Ten eerste is er het Regionaalbeleid. Dit regionale beleid is in de budgetperiode van 2007-2013 aangepast en omgevormd waardoor er sprake is van een versnippering van het beleid. In de nieuwe periode van 2014-2020 wordt het nieuwe beleid, dat in plaats van het oudere regionaal beleid kwam, het Cohesiebeleid genoemd. De financiële middelen van de EU voor regionaal beleid zijn de snelst groeiende component binnen het EU budget. In het laatste twee decennia zijn de inkomensverschillen tussen de lidstaten verkleind, maar zijn de verschillen tussen regio's binnen de lidstaten groter geworden (Puga, 2002). Aan het bevorderen van de ontwikkeling en het structureel aanpassen van regio's die qua ontwikkeling achterliggen, wordt het grootste gedeelte van het EU budget uitgegeven. Eén van de criteria die door de EU wordt gebruikt om te bepalen in hoeverre de ontwikkeling van een regio achterligt, is het relatieve

BBP van een regio. Wanneer een regio waarvan het BBP per capita lager is dan 75% van het gemiddelde van de EU landen, wordt het gedefinieerd als achterliggend gebied (Puga, 2002).

Het ander Europees programma is een speciaal beleid dat is opgesteld voor de plattelandsgebieden. Dit beleid is de tweede pijler van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB). Het plattelandsbeleid had in de periode 2007-2013 drie thematische zwaartepunten: (1) verbetering van de concurrentiekracht van de land- en de bosbouwsector; (2) verbetering van het milieu en het platteland; (3) verbetering van de leefkwaliteit op het platteland en bevordering van de diversificatie van de plattelandseconomie (Europese Commissie, 2008). Dit derde punt is van groot belang omdat deze mogelijkheid biedt om een gediversifiëerdere economie op te bouwen die minder afhankelijk is van de agrarische sector. Een manier om de economie te diversifiëren is door steun voor het oprichten en ontwikkelen van micro-ondernemingen en door bevordering van toeristische activiteiten (Europese Commissie, 2008). Plattelandstoerisme is een efficiënte manier om het inkomen van plattelandsbewoners te verhogen.

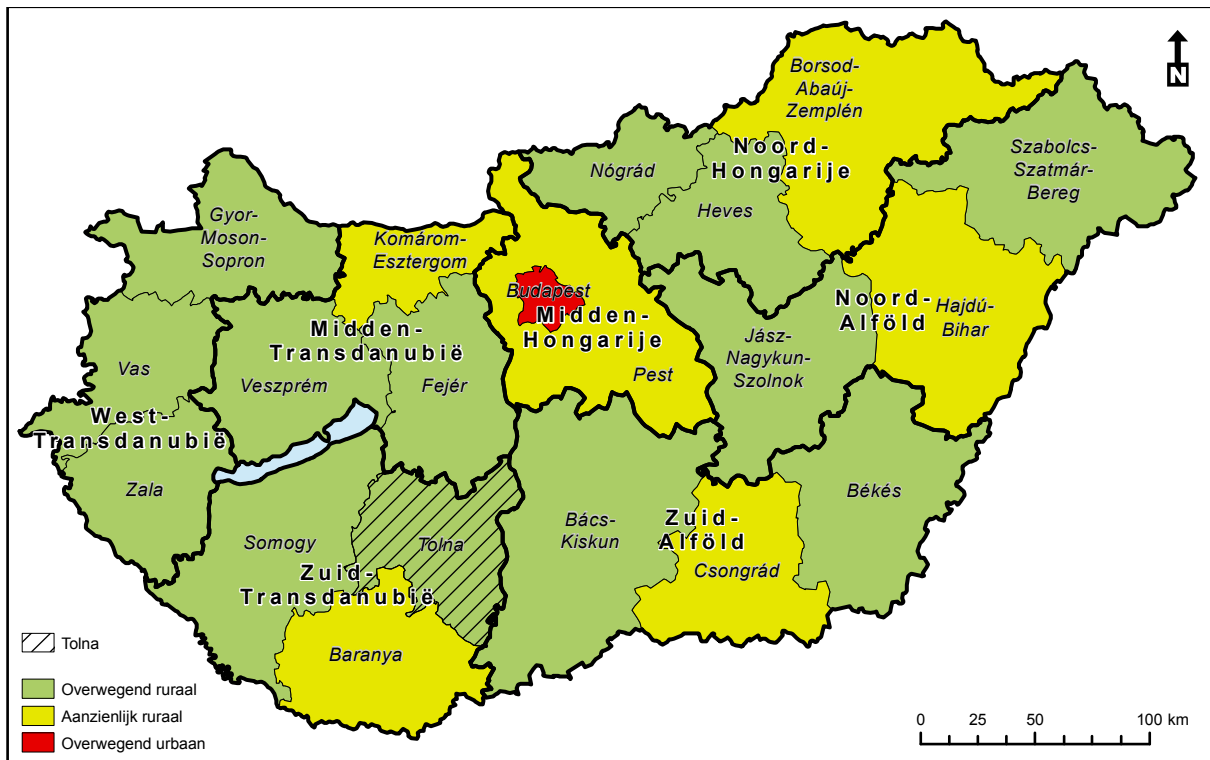
Over Hongarije kan gezegd worden dat het een groot plattelandsgebied is met een paar grote agglomeraties. De landbouw is een groot aandeel van de werkgelegenheid, echter is de werkgelegenheidssituatie in die sector ongunstig in het land. Er is weinig mogelijkheid om nieuwe werkgelegenheid te genereren en de lokale markten voor landbouwproducten ontbreken. Ten aanzien van de zeven NUTS2 regio's in Hongarije kan gesteld worden dat alleen de regio Boedapest een groei kent van werkgelegenheid en loonniveau. De rest van het land raakt verder achterop.

Een van de slechtst presterende NUTS2 regio's van Hongarije is Zuid-Transdanubië. Deze regio bestaat uit drie provincies Somogy, Baranya en Tolna. Somogy ligt tegen het Balatonmeer aan dat de tweede na grootste toeristische trekpleister van het land is. Dit zorgt voor een groot deel van de economische activiteiten in de provincie. In Baranya ligt de stad Pécs, een relatief grote agglomeratie. De stad is de drijfkracht achter in de regionale economie en een centrum is van bedrijvigheid in de regio. De provincie Tolna beschikt over geen enkele vorm van stadsagglomeratie en heeft als toeristische bestemming weinig aantrekkingskracht. De provincie is al lange tijd aangewezen op de inkomsten uit de agrarische sector die weinig mogelijkheden kent in werkgelegenheidsgroei. Het BBP van de provincie in 2010 is 47% van het Europese, waarmee de provincie beschouwd kan worden als een economisch sterk achterliggend gebied. Figuur 1 laat zien dat geheel Hongarije, behalve de hoofdstad Boedapest, als overwegend of aanzienlijk ruraal gebied wordt gezien volgens de definitie van de EU.

Het bevorderen van toerisme kan een mogelijkheid zijn voor achterliggende gebieden zoals Tolna om een economische ontwikkeling door te maken. De fondsen van het Cohesiebeleid en het GLB kunnen deze ontwikkeling in de vorm van subsidies stimuleren. Dit klinkt echter makkelijker dan het is. De nieuwe lidstaten hebben namelijk moeite om het aan hen beschikbaar gestelde bedrag ook daadwerkelijk binnen te halen (Paul, 2010c). Er moeten aanvragen opgesteld worden, gezorgd worden voor cofinanciering en voor goede een verantwoording van besteding van de subsidie. Dit gaat niet altijd vlekkeloos en heeft ervoor gezorgd dat de achterliggende landen Roemenië en Bulgarije in het begin netto-betalende landen waren. Daarnaast is er nog het probleem van het versnipperde Europese beleid. Het Regionaalbeleid en het GLB hoorden vroeger tot een integraal beleid. Tegenwoordig staan ze los van elkaar wat het overzicht bemoeilijkt en de regelgeving voor plattelandsgebieden erg ingewikkeld maakt (Paul, 2010c).

In dit onderzoek wordt onderzocht hoe het plattelandstoerisme in een achterliggend gebied in Hongarije zich ontwikkelde sinds de val van het communisme. Heeft de omwenteling voor een toename van het aantal toeristen gezorgd die de achter het ijzeren gordijn wilden kijken en heeft de politieke vrijheid voor economische ontwikkeling gezorgd? In 2004 is Hongarije tot de EU toegetreden. Als gevolg hiervan zijn er verschillende subsidiefondsen beschikbaar geworden maar er zijn ook nieuwe regelgevingen opgesteld.

Het is niet eenvoudig om een dergelijke subsidie toegewezen te krijgen en aan alle reglementen te voldoen. Zijn er in Tolna lokale actoren die zorgen voor een spoedig ontwikkeling van het toerisme in de regio?



Figuur 1: Rurale en urbane gebieden in Hongarije (gegevens van EUROSTAT, 2014)

1.2 Vraagstelling

Onderzoeksvraag

Hoe heeft het toerisme op het platteland in Tolna zich ontwikkeld sinds 1989 en hoe is het beïnvloed door Europees beleid, subsidieregelingen en andere (f)actoren?

Deelvragen:

1. Hoe is de economische ontwikkeling geweest in Tolna sinds 1989 en welke rol heeft toerisme daarin gespeeld?
2. Welke actoren zijn betrokken bij toerisme in Tolna en hoe kijken deze actoren tegen het toerisme aan in de provincie?
3. Hoe ervaren de actoren die bij toerisme betrokken zijn het Europese beleid en subsidieregelingen?
4. Hoe is de samenwerking tussen de actoren die betrokken zijn bij toerisme in Tolna?
5. Welke rol speelt het versnipperde Europese beleid in de plattelandontwikkeling in Tolna?

1.3 Relevantie

1.3.1 Wetenschappelijke relevantie

Binnen de wetenschappelijke literatuur is er veel geschreven over de plattelandontwikkeling in Europa, al dan niet in combinatie met het Europese Cohesiebeleid of Gemeenschappelijk Landbouwbeleid. Onder andere door Cawley & Gillmor (2008), Terluin (2003) en Ray (2000). Er zijn tot nu toe echter weinig studies gedaan naar de toetreding tot de EU van Oost-Europese landen en de gerelateerde plattelandontwikkeling. Deze studie kan van toegevoegde waarde zijn op dit gebied.

Welke (f)actoren een rol spelen in het succes en de economische ontwikkeling van plattelandgebieden is tot nu toe onderbelicht gebleven in de wetenschappelijke literatuur. Verbole (2000), Terluin (2003) en Caalders (2002) hebben hier aandacht aan besteed, echter zijn de studies zijn niet meer recent. Hiernaast is er weinig geschreven over de effecten van het verschillende en veranderende Europese beleid waarop achterliggende plattelandgebieden sterk leunen. Gorton et.al. (2009) en Buchta & Buchta(2009) hebben hier nog enigszins aandacht aan besteed.

Als laatst is er weinig literatuur over de ontwikkeling van plattelandstoerisme in de nieuwe lidstaten, met name in combinatie met verschillende factoren die de ontwikkeling beïnvloeden zoals het Europese beleid. Deze unieke studie over plattelandstoerisme, met een focus op de provincie Tolna, kan de ontwikkeling van economisch achterliggende gebieden aan de hand van plattelandstoerisme helpen begrijpen. Er wordt aan het licht gebracht welke rol het versnipperde Europese beleid speelt voor de nieuwe lidstaten en welke rol verschillende actoren spelen in deze ontwikkeling. Door verder naar deze (f)actoren te kijken in andere landen of regio's zou het mogelijk zijn om ruimtelijke processen te definiëren die oorzakelijk zijn in het wel of niet slagen van bepaalde EU projecten of fondsen.

1.3.2 Maatschappelijke relevantie

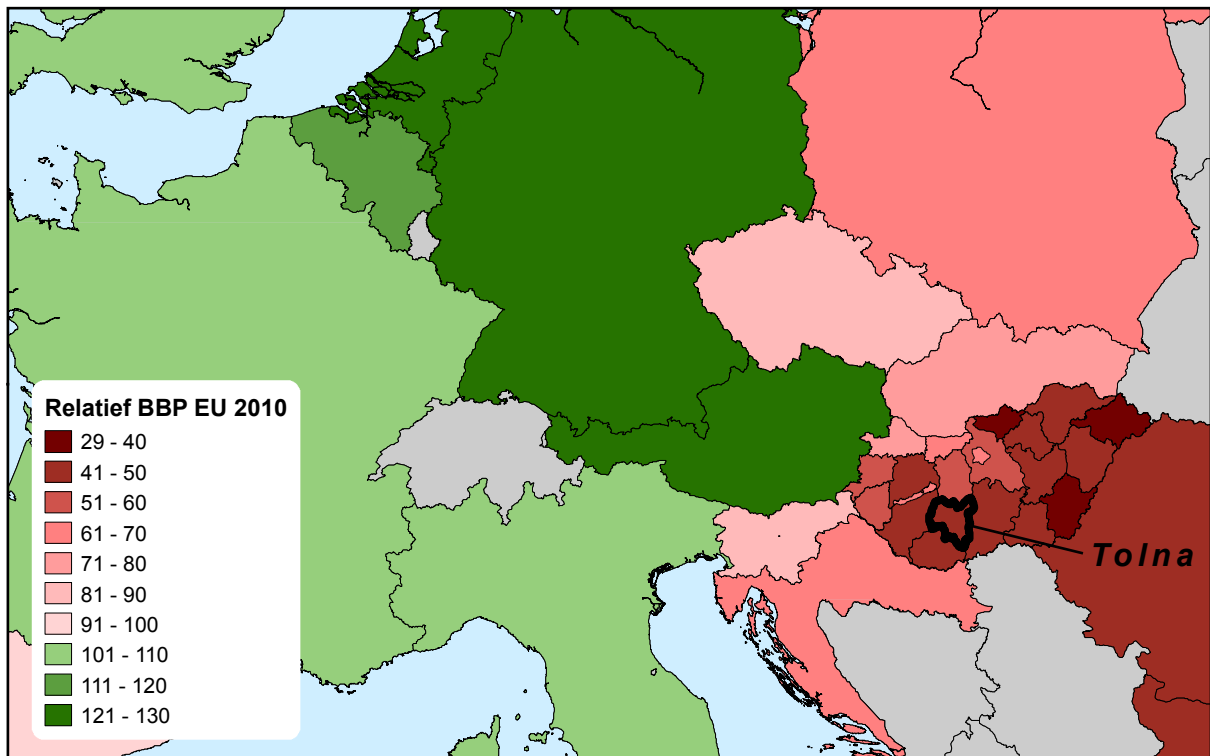
De Europese Unie speelt een belangrijke rol in het leven van alle Europese Burgers. Aan de ene kant hebben de Europese burgers die in netto-betalende landen wonen de verwachting dat er weloverwogen wordt omgegaan met hun belastinggeld. Ze verwachten dat de subsidies aan regio's of projecten worden toegewezen die dat nodig hebben en dat deze subsidies lokaal significante positieve effecten hebben teneinde een verbetering van de Europese economie te bewerkstelligen. Aan de andere kant verwachten Europese burgers van netto-ontvangen landen dat zij voldoende steun krijgen om een ontwikkeling door te kunnen maken. Deze voldoende steun gaat niet alleen maar over de hoeveelheid te ontvangen subsidie, maar tevens over een juiste en effectieve allocatie van het geld.

Omdat de subsidies een rol spelen op zowel lokaal als Europees niveau en ze direct kunnen ingrijpen op het welzijn van mensen heeft dit onderzoek een hoge maatschappelijke relevantie. Dankzij de uitkomsten kan geëvalueerd worden of de toegewezen subsidie tot economische ontwikkeling heeft gezorgd in de regio en kan beschreven worden wat het mechanisme is dat een toegewezen subsidie met zich mee brengt. Een beter begrip van deze zaken kan beleidsmakers in staat stellen betere beslissingen te maken met betrekking tot de allocatie van subsidies. Hierdoor kan met dezelfde middelen een grotere effectiviteit bereikt worden wat resulteert in een sneller verhoogde welvaart en uiteindelijk verbeterd algemeen welzijn van burgers binnen de EU.

1.4 Onderzoeksgebied

In dit onderzoek wordt het plattelandstoerisme in Tolna, Hongarije onderzocht. Hongarije met haar rijke geschiedenis en cultuurlandschap is een interessant land om te onderzoeken. Het land werd in 2004 lid van de EU. Vanuit het noorden en westen wordt Hongarije begrensd met landen die ook lid zijn van het EU en de Schengen zone. In het zuiden en oosten grenzen aan Hongarije landen die geen lid zijn van de Schengen zone waardoor Hongarije tevens een functie heeft als bewaker van Fort Europa.

Hongarije is met haar oppervlakte van 93000 km² ongeveer twee keer zo groot als Nederland. Het land is redelijk dunbevolkt met slechts ca. 10 miljoen inwoners in 2012 (Hungarian Tourism Plc., 2012, p.2). Het land heeft 19 provincies die zijn onderverdeeld binnen zeven NUTS 2 regio's. De provincie Tolna heeft een bevolkingsdichtheid van 63 inwoners/km² en een BBP van 49% procent van het EU gemiddelde (Buday-Sántha et al., 2013, p. 88). Figuur 2 geeft het BBP weer relatief ten opzichte van het EU gemiddelde voor provincies in Hongarije en omliggende landen.



Figuur 2: BBP ten opzichte van het EU28 gemiddelde. Tolna is dik uitgelijnd (gegevens van EUROSTAT, 2014).

2. Theoretisch kader

In dit hoofdstuk worden verschillende thema's die betrekking hebben op het onderzoek besproken. Eerst wordt ingegaan op de relevante definities met betrekking tot platteland en plattelandstoerisme. Daarna wordt de motivatie van de toeristen besproken die voor plattelandstoerisme kiezen. Dit is immers van grote invloed waarom er voor een bepaalde vakantie wordt gekozen en hoe de potentiële toeristen bereikt kunnen worden. Vervolgens wordt de achtergrond van de plattelandsontwikkeling in combinatie met de Europese Unie toegelicht. Hierin wordt ingegaan op het Regionaalbeleid en het Gemeenschappelijk landbouwbeleid en de fondsen die beschikbaar zijn voor plattelandsontwikkeling. Als laatste wordt er aandacht besteed aan plattelandsontwikkeling en plattelandstoerisme zelf. Hierin worden de principes van plattelandsontwikkeling, de rol van toerisme hierin, en de actoren die bij plattelandstoerisme betrokken zijn besproken.

2.1 Relevante definities

Voordat er dieper op de rol van plattelandstoerisme in de ontwikkeling van plattelandsgebieden wordt ingegaan is belangrijk dat een aantal begrippen duidelijk uitgelegd worden. Hierbij worden de begrippen platteland, plattelandsontwikkeling en plattelandstoerisme in een Europees kader verduidelijkt.

2.1.1 Platteland

Een passende definitie voor platteland of landelijke gebied wordt al gedurende ruime tijd gezocht. Geruime tijd werd het begrip gebruikt als een tegenstelling met stedelijke agglomeratie. In het kader van de EU verscheen de eerste beschrijving van het platteland in 1988 in '*The future of rural society*'. Hierin wordt benadrukt dat platteland niet alleen een geografische afbakening is maar dat het gaat om de economie en de samenleving als geheel in dat gebied. Landelijke gebieden bieden niet alleen woon- en werkgelegenheid, maar vervullen belangrijke functies voor de hele samenleving (Europese Commissie, 1988).

Een latere en meer accurate beschrijving van het platteland werd door de EU in 1996 gepubliceerd (Kis, 2010, p. 106). Hierin wordt het platteland gedefinieerd als een gebied in het binnenland of langs de kust dat bestaat uit kleine steden of dorpen, waar het grootste gedeelte van het gebied wordt gebruikt voor:

- de landbouw, de bosbouw, de aquacultuur en visserij
- economische en culturele activiteiten van de bewoners (ambachten, industrie, dienstverlening, enz.)
- niet-stedelijke doeleinden
- andere doeleinden, zoals woningen

Kis (2010, p. 108) heeft daarnaast ook de economische, ecologische en sociaal-culturele functie van het platteland uitgelicht.

Deze omschrijving bood nog steeds geen houvast voor de verschillende lidstaten van de EU om platteland duidelijk af te bakenen. De definitie van platteland verschilt per land. *De Organisation for Economic Co-operation and Development* (OECD) kwam in 1994 met een definitie die gebaseerd was op bevolkingsdichtheid. Platteland werd hierbij omschreven als een gebied waar de bevolkingsdichtheid niet hoger is dan 150 inwoners per km² (Kis, 2010, p. 109). Deze definitie werd op een hoger schaalniveau getild om een classificatie aan regio's kunnen geven. OECD beschouwt een regio als overwegend ruraal als meer

dan 50% van de bewoners in plattelandsgebieden woont. Als 15 tot 50 % in plattelandsgebieden woont, is er sprake van een aanzienlijk ruraal gebied. Als minder dan 15% in plattelandsgebieden woont dan is er sprake van een overwegend geurbaniseerde gebied. De definitie van OECD is de enige internationale erkende definitie, maar dit vormt echter geen basis voor de bepaling van doelgebieden van het plattelandsontwikkelingsbeleid van de EU (Kis, 2010).

In 2010 heeft de EU een nieuwe typologie geïntroduceerd. Deze is nog steeds de geldende omschrijving om het verschil tussen urbane en rurale gebieden aan te duiden. Gebieden waar de bevolkingsdichtheid hoger is dan 300 inwoners per km² en de minimale bevolking 5000 inwoners bedraagt (inclusief aangrenzende gebieden), worden beschouwd als steden. Alles wat hier buiten valt zijn rurale gebieden (Eurostat, 2013, p.238). In deze studie wordt de tweede definitie van de EU gehanteerd. Hiervoor is gekozen omdat de EU bepaalt wat zij als ruraal beschouwt en volgens deze definitie maken gebieden wel of geen aanspraak op fondsen voor plattelandsontwikkeling. Aanhouden van een andere definitie zou verwarring geven.

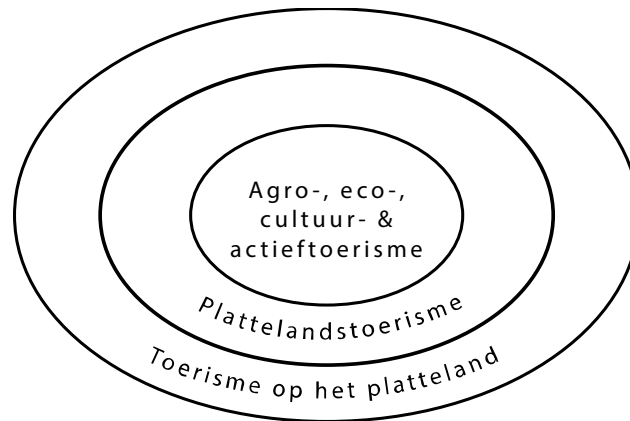
2.1.2 Plattelandstoerisme

Plattelandstoerisme definiëren lijkt eenvoudig, het is immers slechts toerisme dat op het platteland plaatsvindt. Echter, in de vorige sectie is al aangegeven dat het definiëren van platteland niet zo eenvoudig is. Hierdoor is het tevens problematisch om plattelandstoerisme te omschrijven. Ook zijn er veel andere termen die (deels) op plattelandstoerisme duiden zoals agrotourisme, ruraal toerisme, *soft tourism*, alternatief toerisme, boerderijtoerisme, ecotoerisme etc.

De eerste officiële definitie van plattelandstoerisme is door de OECD gegeven in 1994 in het rapport '*Tourism strategies and rural development*'. Hierin wordt plattelandstoerisme omschreven als een vorm van toerisme die op het platteland plaatsvindt en waarin het platteland (het contrast met urbane gebieden) en zijn activiteiten centraal staan (OECD, 1994, p.8). Dit is de simpele definitie van plattelandstoerisme.

Later heeft de UNWTO de volgende definitie bedacht: "De term plattelandstoerisme wordt doorgaans gebruikt wanneer landelijke cultuur een belangrijk onderdeel is van het aangeboden product. Het onderscheidende kenmerk van toeristische producten in plattelandstoerisme is de wens om de bezoekers een persoonlijk contact, een voorproefje van de fysieke en menselijke omgeving van het platteland te geven en, voor zover mogelijk, hen in staat stellen om deel te nemen aan de activiteiten, tradities en leefstijlen van de lokale mensen" (UNWTO, 2002). In het rapport wordt hieraan verder toegevoegd dat plattelandstoerisme het tegenovergestelde vertegenwoordigt van massatoerisme en verschillende activiteiten op het platteland zoals paardrijden, vissen en wandelen horen erbij.

In de wetenschappelijke literatuur over plattelandstoerisme wordt vaak het onderscheid gemaakt tussen *soft* en *hard* toerisme (Caalders, 2002). *Soft* toerisme betekent dat de sociale-, culturele- en milieuwaarden boven economische winsten op de korte termijn staan. *Hard* toerisme vertegenwoordigt het tegenovergestelde. Het creëren van economische winsten voor een kleine groep, vaak buiten de lokale gemeenschap, meestal door het aanbieden van massatoerisme. Er wordt verondersteld dat dit leidt tot het vernietigen van lokale cultuur, visuele verstedelijking en uitputting van natuurlijke waarden. *Soft* toerisme en plattelandstoerisme staan daarentegen voor het behouden van het authenticiteit van het gebied (Caalders, 2002).



Figuur 3: Plaats van plattelandstoerisme in toerisme (op basis van Veer & Tuunter, 2005).

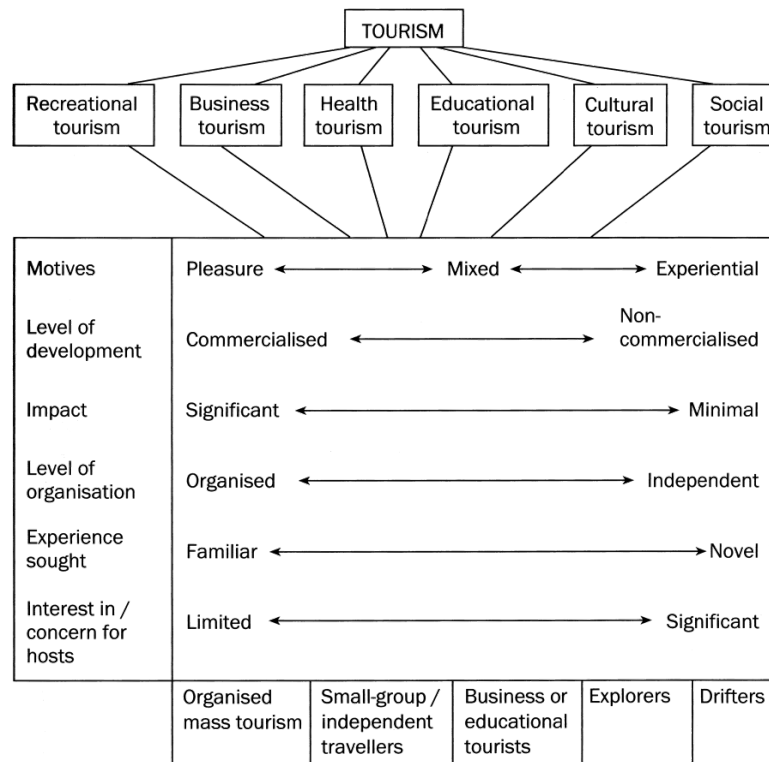
Figuur 3 geeft weer hoe het verschillende type toerisme op het platteland tot elkaar in verhouding staan. Toerisme op het platteland betekent niet per se plattelandstoerisme. Het kan ook een resort zijn dat in een landelijk gebied staat en de mogelijke aangeboden activiteiten totaal niet betrokken zijn bij het lokale milieu. Plattelandstoerisme vertegenwoordigt echter de betrokkenheid bij de lokale cultuur en waarden. Binnen plattelandstoerisme zijn er nog verschillende vormen. Het verschil komt vooral door het type activiteit dat op het platteland wordt ondernomen. In deze studie wordt verder de definitie van de UNWTO (2002) aangehouden: “Het onderscheidende kenmerk van toeristische producten in plattelandstoerisme is de wens om de bezoekers een persoonlijk contact, een voorproefje van de fysieke en menselijke omgeving van het platteland te geven en, voor zover mogelijk, hen in staat stellen om deel te nemen aan de activiteiten, tradities en leefstijlen van de lokale mensen”. Hierbij wordt toevoeging gedaan dat grootschalige accommodaties die plattelandsactiviteiten aanbieden in landelijke gebieden worden meegenomen. Hierdoor wordt niet alleen plattelandstoerisme zelf onderzocht maar ook toerisme op het platteland.

2.2 De toerist

Nu de definitie van platteland en plattelandstoerisme is toegelicht, is het zaak om de motivatie van toeristen die voor een plattelandsvakantie te kiezen te begrijpen. Dit is van belang omdat dit kan helpen begrijpen hoe plattelandstoerismeaanbieders potentiële toeristen kunnen bereiken. Toerisme kan op verschillende manieren gecategoriseerd worden, maar de meest gebruikelijke indeling is het onderscheid maken tussen vakantie-reizen, zakenreizen en familiebezoeken (Cooper et.al., 2005; Williams, 2009). In deze studie wordt gekeken naar de vakantie-reizen. Dit omdat zakenreizen amper in de setting van plattelandstoerisme plaatsvinden. Daarnaast kunnen familiebezoeken niet beïnvloed worden en daarom wordt er geen rekening mee gehouden in toeristische strategieën.

Vakantie-reizen kunnen verder gecategoriseerd worden. (Williams, 2009) heeft een raamwerk gemaakt waarin hij zowel het type toerist als het type toerisme heeft verwerkt (Figuur 4). Hieruit is op te maken dat de motivatie van de toerist voor een type vakantie bepalend is. Hij hanteert een gradatie van plezier tot ervaringsgericht. Daarnaast spelen nog vijf andere factoren een rol in het model. Met deze in totaal zes factoren wordt het type toerisme en het type toerist bepaald. Plattelandstoerisme zou in dit model bij de typen *cultural tourism* en *social tourism* passen. Dit omdat de kenmerken van plattelandstoerisme voornamelijk het kleinschalig karakter en de interesse voor lokale cultuur en natuur zijn (UNWTO, 2002). Als naar een type toerisme op basis van de motivatie van de toerist dan is er meer sprake van *recreational*

tourism omdat plattelandstoerisme een overwegend plezierig en ontspannend karakter heeft in tegenstelling tot het experimentele karakter van de *cultural* en *social tourism*.



Figuur 4: Toerisme typologie (Williams, 2009, p.15).

Wat betreft de motivatie van toeristen voor het kiezen van een bepaalde vakantiebestemming zijn er tevens verschillende invalshoeken. Dann (1981, volgens Cooper, 2005) onderscheidt zeven verschillende elementen om motivatie te kunnen bepalen. Deze elementen lopen uiteen van de mate van zoeken naar wat in het dagelijkse leven ontbreekt, tot het doel van de reis of de combinatie van *push* en *pull* factoren, resp. verlangen naar en aantrekkingskracht van een bestemming. Met deze elementen wordt benadrukt dat het bepalen van de motivatie van toeristen erg ingewikkeld is en het leidt eerder tot een *definitional fuzziness* dan tot een duidelijke categorisering.

McIntosh, Goeldner en Ritchie (1995) hebben een eenduidigere categorisatie van de motivatie van toeristen opgesteld (Cooper, 2005). Er worden in deze categorisatie de volgende vier categorieën onderscheiden:

- **Fysieke motivatie**
De verfrissing van lichaam en geest, gezondheidsoverwegingen, sport en plezier.
- **Culturele motivatie**
Wens om meer te weten komen over andere culturen, over de inwoners van een land, hun levensstijl, muziek etc.
- **Interpersoonlijke motivatie**
Deze groep omvat een verlangen om nieuwe mensen te ontmoeten, vrienden bezoeken, en om nieuwe en verschillende ervaringen zoeken. Reizen is een manier om aan routine te ontsnappen.
- **Status en prestige motivaties**
Het verlangen naar erkenning en aandacht van anderen. Bij deze categorie horen ook nog de prikkels voor persoonlijke ontwikkeling zoals het uitoefenen van hobby's en educatie.

Kijken naar plattelandstoerisme dan zijn de eerste twee groepen het meest van toepassing. Op het platteland is er mogelijkheid om tot rust komen, te sporten en plezier te beleven. Het meer te weten komen over verschillende culturen kan ook een motivatie zijn binnen het kader van plattelandstoerisme maar daarbij wordt verwacht dan men naar het buitenland gaat. De status en prestige motivatie kan ook van toepassing zijn indien het uitoefenen van hobby's zoals paardrijden of handwerk omvat.

De *tourist gaze* van Urry (2000) focust op toerisme als een proces van zien, ervaren, begrijpen in een andere vorm dan die van het alledaagse (Williams, 2009). De *tourist gaze* heeft twee aannames. Ten eerste dat men plekken bezoekt om belevissen te consumeren waarbij men ervan uitgaat aan deze belevissen plezier te beleven. Ten tweede dat die belevissen op een of andere manier anders zijn dan de dagelijkse dingen; ze zijn buitengewoon. De toerist bekijkt plekken vaak zeer selectief, iets dat niet interessant of mooi is laat men simpelweg buiten beschouwing alsof het niet bestaat. Hiermee transformeren toeristen de rurale plekken om zo aan hun vooroordelen, wensen en doeleinden te voldoen waardoor toeristen uiteindelijk een centrale rol krijgen in het ontstaan van deze toeristische plekken (Williams, 2009). Als de plattelandstoerismeaanbieders deze transformatie kunnen begrijpen en toepassen dan kan het in hun voordeel werken.

De motivatie van de toerist is bepalend voor het kiezen van een vakantiebestemming en vakantietype. Plattelandstoerisme in Hongarije moet concurreren met andere landen die tevens plattelandstoerisme aanbieden. Het kan gaan om andere landen in Midden- en Oost-Europa, maar ook om landen in de rest van Europa of elders op de wereld. Daarnaast zijn de activiteiten die ondernomen worden tijdens een vakantie op het platteland ook te combineren met andere typen vakantie. Hierdoor is er een grote concurrentie ontstaan tussen de verschillende vormen van toerisme en tussen de aanbieders over de hele wereld.

De vraagkant in toerisme wordt bepaald door de vermeld voorkeuren van de toeristen. Hiernaast spelen echter nog de beschikbare vrije tijd en economische status van de toerist een rol. Het toeristische aanbod wordt bepaald door de aanwezige gebouwde en natuurlijke omgeving, menselijk kapitaal en materiele conditie (Csóra, 2013). De laatste twee zijn bepalend omdat de toeristische productaanbieder deze zelf in de handen heeft.

2.3 Geschiedenis van plattelandsontwikkeling in de Europese Unie

Plattelandsontwikkelingsbeleid omvat de economische en sociale ontwikkeling van plattelandsgebieden. Plattelandsontwikkeling speelt mee in industriële en agrarische sectoren, in regionale ontwikkeling, in het sociale beleid en in maatschappelijke ontwikkeling. Dit is een vrij recent beleidskader op de Europese Agenda en door de sector- en regio-overschrijdende principes is het ook een complex beleidskader (Nemes, 2000). Het EU beleid dat zich richt tot het platteland bestaat uit twee verschillende programma's. Het eerste, het Regionaalbeleid, en tevens het meeste geld omvattende programma valt onder de directeur-generaal Regionale Ontwikkeling. Het andere programma, de gemeenschappelijke landbouwbeleid, valt onder de directeur-generaal Landbouw en Rurale Ontwikkeling (Paul, 2010c).

2.3.1 Het Regionaal Beleid

Geschiedenis

Sinds de oprichting van de Europese Economische Gemeenschap (EEG) is er belangstelling voor de regionale verschillen. In het beginjaren van de EEG waren verschillende fondsen zoals het Europese Sociaal Fonds en het Europese Oriëntatie- en Garantiefonds voor de Landbouw nauwelijks georganiseerd.

De programmeringsperioden duurden een jaar en de activiteiten waren vooral van nationaal belang met geringe Europese of subnationale invloed (Europese Unie, 2008). Het Regionaalbeleid, dat later voornamelijk met het Cohesiebeleid werd aangeduid, vindt zijn oorsprong in de jaren 80. Na de toetreding van Griekenland, Spanje en Portugal werden de regionale verschillen in de Europese Gemeenschap (EG) aanzienlijk groter. De gevolgen van begrotingstekorten, plannen voor de oprichting van de interne markt en het verbeteren van zowel de economische en sociale cohesie binnen lidstaten heeft ervoor gezorgd dat er een hervorming kwam van het communautaire financiële systeem (Europese Unie, 2008).

In 1988 werd het zogenoemde ‘Pakket Delors I’ gepresenteerd. Hierin werden door de Commissie regels opgesteld om de begrotingsdiscipline en -procedure te verbeteren en daarnaast werd een meerjarige budgettaire periode geaccepteerd door het Parlement, de Raad en de Commissie. Deze hervormingen hebben geleid tot de basis van het huidige Cohesiebeleid. Daarin werden de volgende vijf doelstellingen genoemd (Europese Unie, 2008, p.10):

1. Bevorderen van de ontwikkeling en structurele aanpassingen van achterliggende regio's.
2. Omschakelen van regio's die door achteruitgang van de industrie worden getroffen.
3. Bestrijden van werkloosheid.
4. Bevorderen van inschakeling van jongeren in arbeidsproces.
5. a) versnellen omschakeling landbouwstructuur; b) ontwikkeling van plattelandsgebieden.

Na het Verdrag van Maastricht (1992) kwam het ‘Pakket Delors II’. Dit voorstel bevatte veranderingen voor het Cohesiefonds, budgetstijging voor de Structuurfondsen en vereenvoudig in de uitvoeringsregels. Het budget is verdubbeld voor de periode 1994-1999, maar de doelstellingen bleven ongewijzigd. De volgende budgetperiode stond in het teken van de verdere vereenvoudiging van het ontwerp en de procedures van het Cohesiebeleid en de voorbereiding van de EU uitbreiding.

De Agenda 2000 samen met de Lissabon agenda brachten grote veranderingen met zich mee (Europese Unie, 2008). Deze veranderingen moesten de EU de meest dynamische en competitieve regio maken. Ten eerste werden de doelstellingen van het Cohesiebeleid tot drie gereduceerd, namelijk:

1. Bevorderen van de ontwikkeling en structurele aanpassingen van achterliggende regio's.
2. Ondersteunen van economische en sociale omschakeling van gebieden met structurele problemen.
3. Ondersteunen van de aanpassingen en modernisering van het beleid op het gebied van onderwijs, opleiding en werkgelegenheid.

In de budgetperiode van 2007-2013 heeft de EU zijn traditionele Regionaalbeleid aangepast en sindsdien wordt het Cohesiebeleid genoemd. De doelstellingen werden wederom bijgesteld:

- Convergentie: hulp bieden aan regio's met een ontwikkelingsachterstand (waar BBP per capita minder is dan 75% van het EU gemiddelde).
- Regionaal concurrentievermogen en werkgelegenheid: voor de EU regio's die niet in aanmerking komen voor de convergentiedoelstelling om zo hun concurrentiekracht, aantrekkingskracht en werkgelegenheid te verhogen.
- Europese Territoriale Samenwerking: voor alle regio's van de EU om grensoverschrijdende, transnationale en interregionale samenwerkingen te bevorderen (Europese Unie, 2008).

In de huidige budgetperiode van 2014-2020 zijn de doelstellingen van het Cohesiebeleid verder vereenvoudigd. Deze doelstellingen zijn uitgewerkt in de Europa 2020 strategie die ten grondslag ligt aan het

Cohesiebeleid. Tabel 1 geeft het veranderingen in de doelstellingen en de beschikbare fondsen van het afgelopen 2 budgetperiodes weer. De beschikbare fondsen worden in § 2.4.2 verder toegelicht.

Op dit moment zijn er de volgende twee doelstellingen:

- Investerings in groei en banen
- Europese territoriale samenwerking

Tabel 1: Opbouw van het Cohesiebeleid (Europese Commissie, 2011, p.14). Genoemde afkorting besproken in § 2.3.3.

OPBOUW VAN HET COHESIEBELEID				
2007-2013		2014-2020		
Doelstellingen		Doelen	Type regio	Fondsen
Convergentie	FRO ESF	Investering in groei en banen	Minder ontwikkelde regio's	EFRO ESF
Convergentie uitfasering			Overgangsregio's	
Regionaal concurrentievermogen en regionale werkgelegenheid Infasering				
	Cohesiefonds			Cohesiefonds
Regionaal concurrentievermogen en regionale werkgelegenheid	EFRO ESF		Meer ontwikkelde regio's	EFRO ESF
Europese Territoriale Samenwerking	EFRO	Europese Territoriale Samenwerking		EFRO

Place based of spatially-blind beleid?

Sinds 2009 is een discussie ontstaan over juistheid van verschillende Europese beleidsstrategieën zoals *spatially-blind*, *place-based*, *place-naturale* en *people-based*. Het begon met de verschijning van vijf grote rapporten wereldwijd die ontwikkelingsstrategieën kritisch onder de loep namen. Dit kan als toeval beschouwd worden maar ook als een collectieve reactie op het toenemende kritieken op de tot dusver toegepaste beleidsmaatregelen (Barca et al., 2012).

De Wereldbank publiceerde in zijn rapport een nieuwe benadering, het zogenaamde 3-D model. Dit was gebaseerd op het feit dat groei niet evenredig in de ruimte plaatsvindt en dat het afhankelijk is van agglomeratie-effecten van grote steden. Als de economische activiteiten gespreid zouden worden dan zou dit niet alleen armoede maar ook groei en welvaart beperken. Dit alles resulteerde in de ontwikkeling van een *spatially-blind* oplossingsbenadering die werd gezien als de meest effectieve manier om gelijke kansen te creëren en de levens van individuen te verbeteren ongeacht waar zij wonen en werken (Barca et al., 2012).

De andere vier rapporten (één van de Europese Commissie, twee van de OECD en één van Corporacion Andina de Fomento) stellen daarentegen dat plaats er wel degelijk toe doet en dat het de mogelijkheden voor ontwikkeling creëert. Niet alleen voor het gebied zelf maar vanwege externaliteiten ook voor de mensen die er wonen. Hiermee is pleiten voor een *place-based* benadering ontstaan.

De *place-based* benadering kent twee fundamentele aspecten. Ten eerste is er de geografische context, bestaande uit sociale, culturele en institutionele kenmerken, die een grote rol speelt in de economische ontwikkeling. Het andere benadrukt het belang van het kennisniveau van een gebied. Als de benodigde kennis voor ontwikkeling op locatie ontbreekt dan wordt de groeipotentie van het gebied belemmerd (Barca et al., 2012).

Het meest bekende rapport dat pleit voor een *place-based* benadering is die van Barca (2009). Het rapport stelt dat specifieke kenmerken van een bepaald gebied en het contrast van die kenmerken met andere regio's moet worden benut voor de economische ontwikkeling, het creëren van arbeidsplaatsen en het in gang zetten van sociale ontwikkeling. De aanhoudende onderbenutting van het gebiedsspecifieke potentieel en het verminderen van de aanhoudende sociale uitsluiting van gebieden moet worden getackeld om zo de EU als geheel economisch en sociaal te versterken. Voor dit principe is de term *untapped potential* geïntroduceerd (Mendez, 2013).

De lang aangehouden *spatially-blind* strategie van het convergeren van de welvaart van verschillende administratieve regio's door vrijwel puur te kijken naar het BBP wordt in de *place-based* benadering gezien als onrealistisch en ongepast. Ten eerste bemoeilijken bestaande, al dan niet kleine, verschillen in markten en gebiedsspecifieke kenmerken een goede uitvoering van de *spatially-blind* benadering. De uniforme regelgeving kan immers overal anders uitpakken en het aanboren van gebiedsspecifiek potentieel vindt daardoor niet per se plaats en wordt in ieder geval niet gemaximaliseerd (Barca et al., 2012). Ten tweede moet het systeem van welvaart anders worden gezien dan een pure kwantificatie door middel van het BBP, namelijk als het bestaan van een complex samenspel van economische, culturele, sociale en institutionele kenmerken en processen (Mendez, 2013). Omdat de kenmerken veelal niet gebonden zijn aan administratieve grenzen, kan de benadering beter op andere schalen plaatsvinden en naar gelang sub- of interregionaal zijn. Het aanboren van *untapped potential* binnen de EU, rekening houdend met al deze kenmerken en schalen, wordt daarom als een betere methode geacht om uiteindelijk een hoge economische efficiëntie en sociale gelijkheid te verkrijgen (Mendez, 2013).

2.3.2 Geschiedenis van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid

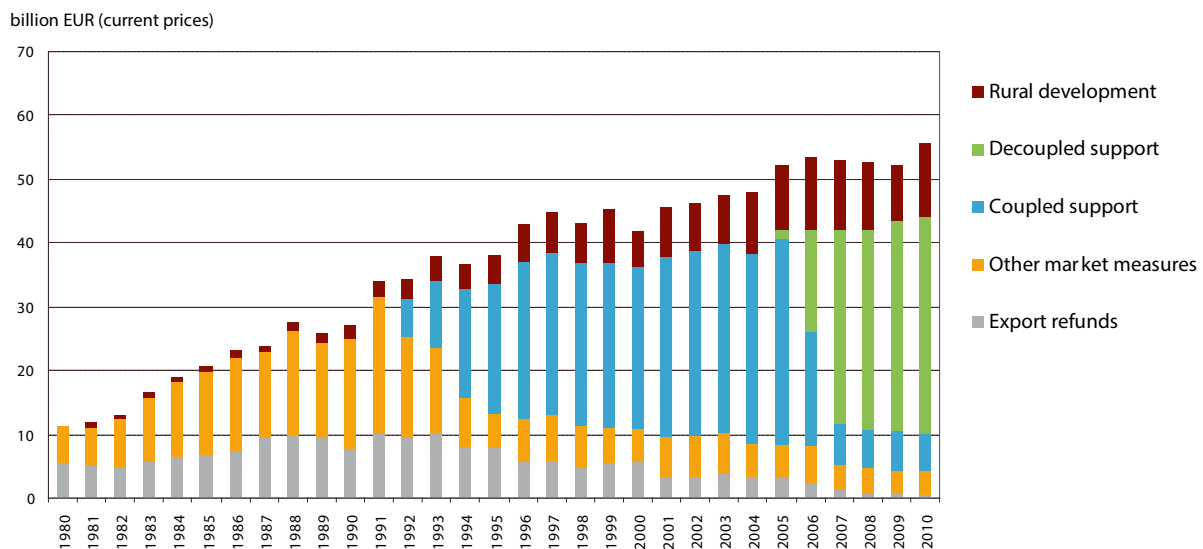
Het huidige plattelandsbeleid vindt zijn oorsprong in het vroegere landbouwbeleid (Roza, 2009). In 1957 is de EEG opgericht met als doel om voedselschaarste na de Tweede Wereldoorlog te beheersen en om een betrouwbare voedselvoorziening te verzekeren. De eerste stappen richting een Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) werden in de jaren 60 gezet (Roza, 2009). Het GLB was gericht op het verhogen van de productiviteit in de landbouwsector van de EU, het versterken van de voedselzekerheid in de EU, het stabiliseren van de markten, het verkrijgen van aanvaardbare consumentenprijzen en het garanderen van de basis levensstandaard voor de landbouwers in de EU (Roza, 2009). Dit ging via prijsgaranties zodat de kleine, inefficiënte boeren ook konden overleven. De subsidies waren dus productgericht zonder te zijn gekoppeld aan een maximale productieomvang (Renes, 2009). Dit in combinatie met de opkomst van de landbouw met maximale opbrengst als kenmerken intensificatie, concentratie en specialisatie heeft gezorgd voor het verhogen van de totale productie en productiviteit. De productie werd steeds grootschaliger en er vond een machtsverschuiving plaats van individuele boeren naar grote corporaties (Woods, 2011).

Als gevolg hiervan werd door de EEG zijn doelstelling om zelfvoorzienend te worden behaald. In de jaren 80 kwamen de tekortkomingen van het beleid echter bovendien. Er werd meer geproduceerd dan dat er met winst verkocht kon worden op de markt. Om dalende marktprijzen te minimaliseren moesten de overheden het overschot opkopen tegen een afgesproken minimumprijs. Het opkopen van overschotten

was een kernelement in het *productivist* beleid, maar doordat de overproductie toenam begon het beleid een zware last te worden voor de samenleving. In 1984 slokte het GLB ruim 70% van het EU budget op (Woods, 2011).

Onder landbouwcommissaris McSharry heeft er in 1992 een ingrijpende hervorming van het GLB plaatsgevonden omdat het oude subsidiesysteem simpelweg onbetaalbaar werd (Renes, 2009). Het nieuwe beleid omvatte de verschuiving van prijssteun naar een directe inkomstensteun aan boeren. De garantieprijzen werden lager wat ook de liberalisering van de wereldhandel mogelijk maakte. Tevens werd er maximale productievolumes opgesteld om het overschot te voorkomen. De inkomsten van de boeren werden gecompenseerd met de inkomenssteun. De twee opeenvolgende landbouwcommissarissen hebben dezelfde beleidslijn gevolgd. De subsidies kregen ook meer richtlijnen in de vorm van dierenwelzijn, milieu en landschap (Renes, 2009).

Figuur 5 geeft de ontwikkeling van het GLB uitgave weer. Hierop is te zien dat in het begin van het bestaan van het GLB het beleid voornamelijk *coupled support* betrof; de steun die gekoppeld was aan de productie. Na de hervormingen werd *decoupled support* steeds prominenter; de inkomenssteun aan de landbouwer die niet gekoppeld is aan de productie.



Figuur 5: Ontwikkeling van het GLB uitgaven (Europese Commissie, 2012, p.9).

In het rapport van de Europese Commissie *'The development and future of the CAP'* is de basis gelegd van het EU plattelandsbeleid dat we vandaag de dag kennen. Hierin staat dat de plattelandontwikkeling niet alleen van de landbouwsector afhankelijk is, maar dat andere economische sectoren ondersteund moeten worden omdat dit kan zorgen voor de overleving van de plattelandsgemeenschap, zowel in sociale als economische zin (European Commissioner for Agriculture and Rural Development, 2012).

In 1996 heeft in Cork de eerste plattelandontwikkelingsconferentie in het kader van het GLB plaatsgevonden. Het slotdocument van de conferentie bevatte 10 punten die een integrale en holistische benadering benadrukten. De belangrijkste punten betroffen dat in al het Europese beleid, duurzame ontwikkeling van het platteland gewaarborgd moest worden, een integrale benadering gehanteerd moest worden, plattelandontwikkelingsbeleid gecentraliseerd moest worden en dat een diversificatie van de plattelands-economie in gang moest worden gezet (Nemes, 2000). De verklaring van Cork werd echt nooit ondertekend door de landbouwministers en heeft daarom het weinig invloed gehad op de hervormingen van

Agenda 2000. Als gevolg daarvan heeft het plattelandsontwikkelingsbeleid geen territoriale dimensie en bleef het een sectorale benadering (Roza, 2009).

Agenda 2000 presenteerde de plattelandsontwikkeling als de tweede pijler van het GLB. Daarvoor hoorde het plattelandsontwikkelingsbeleid bij het Regionaalbeleid. Nu is de plattelandsontwikkeling naast marktbeleid, prijsbeleid en de rechtstreekse steun (eerste pijler) aan landbouwers een onderdeel van het GLB. Als de tweede pijler van het GLB had deze drie doelstellingen:

1. versterking van de land- en bosbouwsector,
2. instandhouding van het milieu en het landelijk erfgoed,
3. versterking van de concurrentiepositie van plattelandsgebieden.

De lidstaten moesten zelf plattelandsontwikkelingsprogramma's (POP's) opstellen waarin ze uit een aantal maatregelen konden kiezen. Deze waren gericht op zaken als het investeren in landbouwbedrijven, vestigingssteun aan jonge landbouwers en het bevorderen van geïntegreerde ontwikkelingen. Deze POP's golden voor dezelfde periode (2000-2006) als de financiële periode van de EU (Roza, 2009).

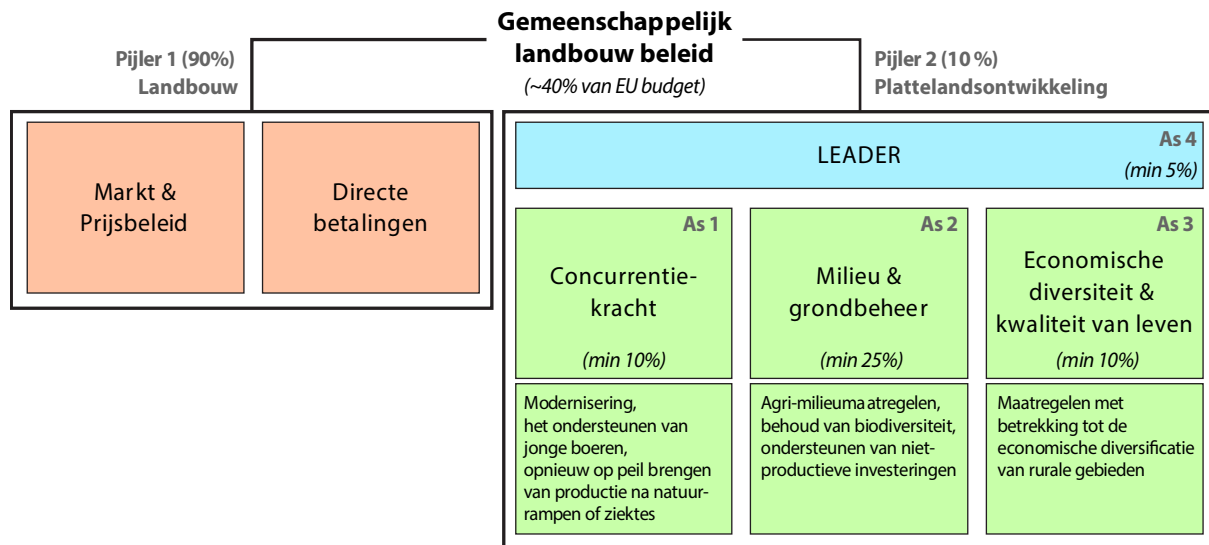
In 2003 vond de tweede plattelandsconferentie plaats die als doel had om een *midterm review* te geven over de hervormingen van Agenda 2000. De belangrijkste conclusie daarvan was dat plattelandsontwikkelingsbeleid eenvoudiger moest worden en dat het een eigen programma moest krijgen met een fonds en een controlesysteem (Roza, 2009).

Met de uitbreidingen van de EU in 2004 en 2007 verdubbelde het aantal boeren en landbouwoppervlakte van de EU (Europese Commissie, 2012, p.3). Dit omdat nieuwe lidstaten uit Midden- en Oost-Europa veel rurale gebieden hebben waar de landbouwsector domineert. Hiermee is het landbouw- en rurale landschap van de EU aanzienlijk veranderd.

Tegelijk met de nieuwe budgetperiode van 2006-2013 kwam ook een nieuw GLB. Veel veranderde er niet ten opzichte van het beleid van de vorige periode. Plattelandsontwikkeling bleef nog steeds de tweede pijler. Figuur 6 geeft de opbouw van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid in de periode 2006-2013 weer. In deze periode moeten de lidstaten weer een POP ontwikkelen. Hoewel er al in 2003 werd gepleit voor een meer territoriale benadering van het plattelandsbeleid, kwamen er in deze budgetperiode alleen maar meer centraal opgelegde besluit. Zo werd bepaald welke percentages van het budget minimaal op de verschillende assen besteed moeten worden (Roza, 2009). De twee pijlers duiden de twee verschillende richtingen van het GLB aan. Pijler 1 omvat het klassieke markt- en prijsbeleid dat van oudsher is gericht op het ondersteunen van de inkomens in de landbouw. Pijler 2 gaat over de plattelandsontwikkeling. De middelen binnen de tweede pijler zijn deels een opdracht op nationaal niveau, zoals het creëren van regio-specifieke strategieën om de levenskwaliteit op het platteland te verbeteren. Deze nationale strategische plannen worden ten uitvoer gelegd via vier verschillende thematische assen die een samenstelsel zijn van maatregelen.

In 2011 zijn er nieuwe hervormingsideeën van het GLB opgesteld met als doel het economische en ecologische concurrentievermogen van de landbouwsector te versterken, om innovatie te bevorderen, om de klimaatverandering te bestrijden en de werkgelegenheid en groei te ondersteunen in plattelandsgebieden (Europese Commissie, 2012, p.3). Het meest vernieuwend idee was dat proporties van de directe betalingen aan boeren worden gedaan in de vorm van een 'groene' betaling aan boeren die aan milieuvriendelijke praktijken doen. Dit om de opkomende milieuproblematiek die door de landbouw wordt veroorzaakt tegen te gaan. Daarnaast diende deze nieuwe benadering ter verantwoording van de continuïteit van het grote budget van het GLB. Er was geanticipeerd dat voor de vergroening middelen van pijler 1

naar pijler 2 zouden verschoven, het voorstel van de EU zelf is echter om de middelen in pijler 1 te laten. Dit wordt gezien als een gemist kans (Matthews, 2013).



Figuur 6: Samenstelling Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (eigen samenstelling op basis van Toekomst GLB (2013) en Scottish Government (2007)).

2.3.3 Financieringsmogelijkheden vanuit de Europese Unie

Zoals uit de vorige paragrafen is gebleken, is plattelandontwikkeling nauw betrokken bij verschillende Europese beleidsprogramma's. Er zijn ook verschillende fondsen beschikbaar van waaruit plattelandontwikkeling kan worden ondersteund. Ten eerste zijn er fondsen die onder de regionale ontwikkeling, ofwel het Cohesiebeleid, vallen en er zijn fondsen die onder het GLB vallen.

Fondsen beschikbaar vanuit het Cohesiebeleid (Europese Unie, 2008):

- Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO). Dit fonds stelt geld beschikbaar voor het versterken van economische, sociale en territoriale samenwerkingen om op die manier voor evenwicht te zorgen tussen de regio's in de EU. Het fonds stelt 9 thematische prioriteiten. Om de concentratie van EU-investeringen op deze prioriteiten te garanderen, zijn minimumtoewijzingen vastgesteld voor een aantal prioriteitsgebieden. Het geld wordt uitgegeven in het kader van het Regionale Ontwikkelingsprogramma. De ultraperiferie en dunbevolkte gebieden krijgen speciale aandacht. Deze gebieden moeten minimaal 50% van het toegewezen geld besteden aan de economische diversificatie en modernisering.
- Europees Sociaal Fonds (ESF). Dit fonds draagt bij aan economische, sociale en territoriale cohesie. Dit fonds heeft vier thematische doelstellingen waarvan de volgende drie belangrijk zijn voor de plattelandontwikkeling: (1) stimuleren van werkgelegenheid en ondersteunen van arbeidsmobiliteit; (2) stimuleren van sociale inclusie en armoedebestrijding; (3) investeren in onderwijs, vaardigheden en levenslang leren.
- Cohesiefonds. Het Cohesiefonds richt zich op de lidstaten met een BBP per inwoner van minder dan 90% van de EU gemiddelde. Dit fonds stelt geld beschikbaar voor twee doelstellingen: ten eerste voor het investeren in TEN-T-transportnetwerken en ten tweede voor investeringen in het milieu.

Fondsen beschikbaar vanuit het GLB:

- Europese Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO). Dit fonds is alleen beschikbaar voor plattelandsgebieden en daarmee financiert het de 2^e pijler van het GLB. Het geld wordt beschikbaar gesteld voor agrarische doeleinden en voor diversificatie.
- Europees Landbouwgarantiefonds (ELGF). Dit fonds is bedoeld om de 1^e pijler van het GLB te financieren. Hiermee wordt bijvoorbeeld de inkomstensteun aan boeren betaald.

2.4 Plattelandsontwikkeling en plattelandstoerisme

2.4.1 Plattelandsontwikkeling

Plattelandsontwikkeling is al langer een onderwerp binnen de politiek dan dat het op de Europese Agenda voorkomt. Volgens van der Ploeg (2000) werd plattelandsontwikkeling al langer in de praktijk uitgevoerd dan het in de verklaring van Cork (1996) werd genoemd. Dit omdat plattelandsontwikkeling van belang is voor de verschillende actoren die erbij betrokken zijn.

De overheid bemoeit zich om meerdere redenen met de economische ontwikkeling van rurale gebieden (Woods, 2011). Ten eerste om te zorgen voor een goede levensstandaard in het hele land en daarbij dus ook in de rurale gebieden. Dit kan bijvoorbeeld uitgevoerd worden door verbetering van infrastructuur in de achterliggende gebieden, iets dat stimulerend kan werken voor de economische ontwikkeling en de terugtrekking van economische activiteiten kan tegengegaan. Ten tweede om vanuit economisch oogpunt meer kapitaal te verkrijgen door lokale bedrijven te steunen. Ten derde om ervoor te zorgen dat aanwezige grondstoffen in rurale gebieden goed worden benut. Als laatste is er nog het motief van demografische duurzaamheid (Woods, 2011). Dit is een van de belangrijkste vragen in de plattelandsontwikkeling.

Als gevolg van de economische crisis in het begin van de 20^{ste} eeuw is de bevolkingsomvang in de rurale gebieden in Europa drastisch afgenomen. De reactie van een groot deel van de bevolking op de economische depressie was om te verhuizen naar gebieden waar arbeid was en dat waren in dit geval de steden waar de industrie op volle toeren draaide. Deze grootschalige verhuizing heeft geleid tot instabiliteit in de vorm van leeglopende dorpen en overvol rakende steden. Hierdoor werd een ingreep van de overheid vereist. Op dit gebied is het voor de overheid lucratief om ervoor te zorgen dat push factoren voor emigratie in achterliggende gebieden worden verlaagd. Dit is de basisgedachte van de plattelandsontwikkeling (Woods, 2011).

De strategie die wordt gehanteerd in de plattelandsontwikkeling is van oudsher een *top-down* benadering. Dit komt omdat het plattelandsbeleid zijn oorsprong in het GLB vindt, dat een uitgesproken sectoraal beleid is. Een discussie vormt zich rond de vraag of territoriaal beleid ontwikkeld moet worden vanwege de specifieke problemen in plattelandsgebieden of dat het GLB (als sectoraal) beleid hervormd moet worden vanwege zijn specifieke problemen (Saraceno, 2002).

De *top-down* plattelandsontwikkelingsbeleid heeft loop der tijd veel kritiek gekregen maar kent ook talrijke succesverhalen. Zo heeft het strenge overheidsoptreden gezorgd voor de creatie van nieuwe banen die waarschijnlijk verloren waren gegaan als gevolg van de modernisatie van de arbeidsintensieve landbouw. Daarnaast is het gelukt om de emigratie uit plattelandsgebieden te vertragen of in sommige regio's zelfs vrijwel helemaal te voorkomen. De verbetering van infrastructuur en de nutsvoorzieningen heeft een duidelijke verbetering van de levensstandaarden op het platteland opgeleverd (Woods, 2011).

De kritiek die wordt geuit op de *top-down* benadering komt uit verschillende hoeken. Woods (2011) benadrukt dat dit soort ontwikkeling afhankelijk is van externe investeringen. Zelden zoeken de investeerders naar natuurlijk groeimogelijkheden in de lokale plattelandseconomie. Ze willen snelle rendementen op hun investeringen. Dit betekent in de praktijk dat nieuwe fabrieken worden neergezet en de werkgevers en werknemers die hoge posities bekleden vanuit buiten de lokale gemeenschap worden verworven (Woods, 2011). Een andere kritiek die vaak wordt geuit is dat de lokale bevolking weinig invloed heeft bij *top-down* ontwikkeling. Het kan betekenen dat banen worden gecreëerd waar de lokale bevolking niet zit op te wachten en het dit corruptie in de hand werken.

Sinds de komst van het LEADER programma in 1991 is er sprake van een *bottom-up* benadering in rurale ontwikkeling (Woods, 2011). De verschuiving naar deze benadering heeft een verandering met zich meegebracht in de manier waarop plattelandontwikkeling georganiseerd wordt in het Europese beleidskader. Tevens zorgde dit voor een verandering van de aard van de activiteiten die worden gepromoot door ontwikkelingsinitiatieven. Gemeenschappen worden op deze manier aangemoedigd om zelf de problemen op te lossen die ze tegen komen. De focus ligt niet meer op het aantrekken van externe investeringen maar juist op het versterken en benutten van lokale endogene hulpbronnen. Dit wordt ook wel de *endogenous development* genoemd (Woods, 2011). Het accent verschuift van economische ontwikkeling naar *community* ontwikkeling. Deze *bottom-up* benadering heeft echter ook zo zijn nadelen. Zo is bijvoorbeeld moeilijk om de belangen van elk individu te behartigen (Woods, 2011).

Het bekendste voorbeeld van een ruraal ontwikkelingsprogramma met een *bottom-up* benadering op Europees niveau is het LEADER-programma (*Liaison Entre Actions pour le Développement de l'Economie Rurale*). In 1991 kwam het eerste initiatief in het kader van een experimenteel programma om een territoriale benadering te hanteren (Roza, 2009). Het doel van het programma is om de financiële middelen van de EU die bedoeld zijn voor plattelandontwikkeling niet in afzonderlijke gebieden of sectoren uit te geven, maar dat ze worden gebruikt in samenwerking met de lokale gemeenschap door middel van geïntegreerde initiatieven en lokale politiek, het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties. Het succes van het programma is ongekend door de veel lokale initiatieven op het platteland. Hierop volgde de Cork (1996) conferentie waar in het einddocument de wens naar decentralisatie in het plattelandbeleid werd opgenomen (Roza, 2009).

Niet alleen omtrent Regionaalbeleid, maar ook over plattelandbeleid is er veel discussie welk type benadering gehanteerd moet worden. Saraceno (2002) zegt dat de tweede pijler van het GLB opgedeeld moet worden in zowel een sectoraal als een territoriaal gedeelte. Dit omdat verschillende onderdelen van het plattelandbeleid diverse benaderingen behoeven. Deze twee benaderingen zijn complementair maar Saraceno pleit ervoor dat de plattelandontwikkeling uiteindelijk een territoriaal beleid wordt.

2.4.2 Toerisme als een middel voor de plattelandontwikkeling

Plattelandstoerisme kan een effectieve manier zijn om economische ontwikkeling te bewerkstelligen. Het probleem in rurale gebieden is namelijk vaak het ontbreken van economische diversiteit; de agrarische sector domineert de lokale economie. Diversificatie van de economische sector kan helpen om emigratie te voorkomen en kan inspelen op economische veranderingen en schokken. Economische diversificatie is ook de basis voor economische ontwikkeling. Het is belangrijk om te begrijpen dat economische ontwikkeling meer betekent dan alleen economische groei (Keane, 2000).

Economische groei betekent de toename van economische activiteiten en productiegroei, en kan op twee manieren worden bereikt: door beter gebruik van hulpbronnen zoals grondstoffen, arbeid of kapitaal,

óf door het verhogen van de productiviteit. Laatstgenoemde kan in de landbouwsector alleen bereikt worden door modernisatie. Tegengesteld aan economische groei, is economische ontwikkeling een kwalitatief proces en verwijst naar structurele verandering van de economische en sociale infrastructuur die een verhoging van de levensstandaard van de bevolking van een land mogelijk maakt. Verder kan economische ontwikkeling voor een stabielere economische situatie zorgen. Dit is juist wat achterliggende gebieden nodig hebben (Keane, 2000).

Om economische ontwikkeling te kunnen bereiken is het belangrijk dat het plattelandstoerisme kan concurreren met andere vormen van toerisme die in de regio worden aangeboden. Dit betekent dat er in het gebied nagedacht moet worden over een weloverwogen strategie voor het aanbieden van het toeristische product. Hierbij moeten alle lokale actoren zoals ondernemers, lokale overheid, overheidsinstellingen, boerengemeenschap en de lokale gemeenschap betrokken worden (Keane, 2000). De belangen van deze verschillende actoren zijn verschillend, waardoor een eenduidige richting essentieel is. In dat geval kan er bepaald worden welke specifieke voordelen het plattelandstoerisme kan opleveren.

Positieve effecten van toerisme voor de plattelandontwikkeling

Plattelandstoerisme kan economische, sociale en ecologische voordelen met zich meebrengen. De economische ontwikkelingen zijn voor achterliggende gebieden echter de belangrijkste vanuit het convergentieoogpunt van de EU en deze zullen daarom centraal staan in deze studie. Hieronder een opsomming van de mogelijke positieve effecten van toerisme op de ontwikkeling van het platteland (Keane, 2000; Veer & Tuunter, 2005):

- Genereren van inkomen en banen
- Uitwisseling tussen rurale en urbane gebieden
- Het multiplier effect bij relatief kleinschalige directe investeringen
- Positieve effecten voor andere sectoren als gevolg van uitgaven van toeristen
- Genereren van vraag naar lokale producten zoals ambachtelijk handwerk, streekproducten
- Hoger verkoopprijs voor lokale producten door ontbreken van exportkosten
- Versterken van de lokale/regionale structuren door het creëren van netwerken en dergelijke
- Stimulator van ontwikkelingen op het gebied van fysieke infrastructuur
- Vergroten van de verscheidenheid van economische activiteiten
- Bewustwording van waarden van een gebied, zoals landschap, natuur en cultuur, en de economische potenties ervan
- Gebruiken van onbenutte of ongeschikt landbouwgrond

Negatieve effecten van toerisme voor de plattelandontwikkeling

Naast de positieve effecten van toerisme op plattelandontwikkeling zijn er ook een aantal negatieve effecten waarmee men rekening dient te houden. Ten eerste is toerisme over het algemeen erg seizoensgebonden. Het hoogseizoen bevindt zich in de zomermaanden. Dit zijn tevens de maanden waarin de agrarische sector volop bezig is. Hierdoor is het moeilijker voor lokale boeren om iets bij te verdienen met toeristische activiteiten. Daarnaast zijn de meeste banen in de toeristische sector relatief laag betaald, voor ongeschoolde werknemers, parttime, seizoensgebonden en grotendeels voor vrouwen (Williams, 2009; Cooper et al., 2005). Voor hogere en beter betaalde posities worden veelal buitenlandse werknemers aangenomen waardoor er conflictsituaties kunnen ontstaan (Williams, 2009). De komst van toeristen naar een plattelandsgedebied kunnen stijgingen van grondprijzen, goederen en transportkosten veroorzaken. Dit kan tot gevolg kan hebben dat lokale mensen het zich niet meer kunnen veroorloven om daar te wonen.

Naast het economische aspect zijn er ook sociaal-culturele en ecologische nadelen van ontwikkelen van plattelandstoerisme. Voorbeelden van ecologische nadelen zijn het verstoren van de biodiversiteit en het veroorzaken van vervuiling. Negatief sociaal-culturele effecten kunnen de verwijdering van traditionele waarden zijn door zogenaamde *commodification*, een toename van criminaliteit of nieuwe patronen van lokale consumptie (Woods, 2011).

2.4.3 Actoren in het plattelandstoerisme

Bij de organisatie van toerisme op een bestemming zijn veel en verschillende actoren betrokken. Deze kunnen variëren van nationale en lokale overheden tot actoren direct betrokken bij toerisme of plattelandsontwikkeling (Terluin, 2003).

De decentralisatie van de plattelandsontwikkeling heeft mogelijkheden gecreëerd voor lokale actoren op regionaal niveau om in het plattelandstoerisme deel te nemen. Hierdoor is een wildgroei aan verschillende betrokkenen ontstaan (Caalders, 2002). Het succes van de plattelandsgebieden is volgens Terluin (2003) toe te schrijven aan de betrokkenheid en de organisatie van lokale actoren. Plattelandstoerismegebieden die het goed doen worden vaak gekenmerkt door ontwikkelingsprocessen die worden georganiseerd in een democratisch bottom-up proces. Hierbij wordt een breed scala aan lokale actoren betrokken. Het uiteindelijke succes van een bestemming hangt af van de vaardigheden, kennis en houding van de lokale actoren en netwerken (Terluin, 2003).

Beleidsmakers op lokaal niveau spelen een cruciale rol in de economische ontwikkeling van een plattelandregio. De manier waarop zij beleid uitvoeren in overeenstemming met de prioriteiten en behoeften van de regio, is bepalend voor het succes. Het ligt in hun vermogen om publieke middelen op de gewenste manier in te zetten en private investeringen aan te trekken. Daarnaast moeten ze in staat zijn om goede contacten met de hoger liggende autoriteiten te leggen en te onderhouden (Terluin, 2003).

Terluin (2003) wijst tevens op het belang van een goed ontwikkelde laag van ondernemers. Dit is vaak gerelateerd aan het creëren van nieuwe kleine bedrijven en is essentieel in plattelandsgebieden waar de economie sterk op de agrarische sector leunt. Deze ondernemers zijn *necessity entrepreneurs*, die vaak risicowerende activiteiten starten en hierdoor weinig aan innovatie doen. Toch zijn deze bedrijven belangrijk omdat zij voor economische diversificatie kunnen zorgen.

De functionering van netwerken bestaande uit lokale actoren geeft een karakter aan een gebied. Als het interne netwerk, bestaande uit leden van de lokale gemeenschap zelf, goed functioneert, er een actieve houding van de lokale actoren is, een vlotte communicatie bestaat en sterke lokale leiders aanwezig zijn dan is de kans groot dat de lokale doelstellingen worden bereikt. Externe netwerken bestaan uit contacten met andere regio's of met actoren van een hoger geografische schaalniveau. Deze externe netwerken worden meestal gebruikt om financiële steun te krijgen van regionaal, nationaal of Europees niveau, om zo producten te exporteren en om in contact te komen met ondernemingen. In succesvollere regio's functioneren externe netwerken duidelijk beter dan in achterliggende regio's (Terluin, 2003).

2.5 Conceptueel model



Figuur 7: Conceptueel model.

Na de literatuurverkenning zijn de belangrijkste factoren die een rol spelen op het plattelandstoerisme in het conceptueel model weergegeven. In het midden van het model staat het toeristische ontwikkelingen in Tolna. Het plattelandstoerisme in Tolna is een onderdeel van het gehele toerisme en wordt beïnvloed door verschillende andere actoren en factoren.

Ten eerste is de sociaal economische ontwikkeling van Tolna die van invloed is op de toeristische ontwikkelingen in de provincie. Deze sociaal economische ontwikkelingen worden gekenmerkt door de staat van de infrastructuur, de bevolkingsontwikkeling en de bestaande en potentiële werkgelegenheid.

De specifieke kenmerken van een Tolna en het contrast van die kenmerken met andere regio's moet worden benut voor de economische ontwikkeling, dit is het potentieel van de provincie. Zolang het regio specifieke potentieel niet wordt benut is er sprake van *untapped potential*. Echter moeten de lokale actoren in staat zijn om het *untapped potential* te ontdekken en benutten. Hierdoor hang veel af van de capabiliteit van de lokale actoren.

Een andere factor die zowel van invloed is op toeristisch ontwikkelingen in Tolna als op de sociaaleconomische ontwikkelingen, is het nationaal economische beleid van Hongarije. Dit omdat Tolna wordt bestuurd door het institutionele kader van Hongarije. De verwachting is dat het nationale beleid de

grootste invloed heeft op de provinciale ontwikkelingen omdat dit een hoger bestuursorgaan is. Om de huidige economische ontwikkelingen te begrijpen is het van belang de nationale economische ontwikkelingen gedurende een langer tijdbestek te bekijken. De ontwikkelingen van toen vormen de basis voor het huidige beleid. Verder moet er rekening gehouden worden met de lokale actoren. Deze actoren kunnen bijsturen en daarmee voor het falen of slagen van beleidsmaatregelen verantwoordelijk zijn.

Er zijn nog twee indirecte factoren die van invloed zijn op de ontwikkeling van het plattelandstoerisme in Tolna. Ten eerste is er het Europese beleid, bestaande uit twee verschillende beleidstukken. De eerste die een belangrijke rol speelt is het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid, dat het plattelandsonwikkelingsbeleid herbergt. De andere is het Regionaalbeleid waarvan onder andere het Cohesiebeleid onderdeel is. Deze twee beleidstukken geven richtlijnen voor zowel de ontwikkeling van het toerisme in Tolna als de algemene economische ontwikkeling van Tolna. Hierbij spelen actoren weer een belangrijke rol. De lokale actoren zijn degene die voor de efficiënte inzet van door deze programma's beschikbaar gestelde fondsen verantwoordelijk zijn. Zowel in bureaucratische als praktische zin. Weer kunnen lokale actoren het falen of slagen van deze middelen bepalen.

De andere factor die een rol speelt in de ontwikkeling van het plattelandstoerisme zijn de toeristen zelf en hun voorkeuren. Die voorkeuren zijn bepalend voor het kiezen van een type vakantie. Deze persoonlijke voorkeuren kunnen niet beïnvloed worden door de vakantieaanbieder zelf. Deze motivatie is iets wat vanuit de toerist zelf komt; een persoonlijke, fysieke, culturele of experimentele overweging. De plattelandstoerismeaanbieders kunnen wel proberen om in spelen op de verschillende behoeftes van de toerist. Het aanleggen van voorzieningen kan betekenen dat een breder scala aan toeristen wordt bereikt. Hierbij is er niet alleen sprake van voorzieningen in plattelandstoerisme maar in alle vormen van toerisme en recreatie. Immers kunnen de gasten van een plattelandsaccommodatie tevens gebruik maken van andere toeristische faciliteiten zoals spa's en pretparken. Het belang van de lokale actoren is in alle opzichten groot. Zij kunnen voor promotie zorgen van een bepaalde plattelandsbestemming. Plattelandstoerisme is geen echt niche vakantietype omdat er alleen al in Hongarije enorme keuzemogelijkheden zijn.

3. Onderzoeksmethoden

Om antwoord te kunnen geven op de deelvragen en daarmee op de onderzoeksvraag is het nodig om een empirisch onderzoek te doen. In dit hoofdstuk wordt de keuze voor het type onderzoek en de onderzoeksmethoden uitgelicht.

3.1 Methoden voor verzamelen van gegevens

Hoe heeft het toerisme op het platteland in Tolna zich ontwikkeld sinds 1989 en hoe is het beïnvloed door Europees beleid, subsidieregelingen en andere (f)actoren?

Om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden is gekozen voor het gebruik van kwalitatieve onderzoeksmethoden. Dit is gedaan omdat het onderzoek een ontwikkelingsproces probeert te beschrijven waarop verschillende factoren van invloed zijn. Deze factoren, zoals het EU beleid of invloed van lokale actoren, zijn moeilijk te kwantificeren en er zijn weinig tot geen kwantitatieve gegevens over beschikbaar. Om antwoord te kunnen geven op de hoofdvraag is diepgang vereist, iets dat alleen een kwantitatieve analyse kan bieden.

Dit onderzoek heeft in Nederland plaatsgevonden in de periode van februari tot en met juli 2014. Het empirische onderzoek omvatte tevens een veldwerk dat in de provincie Tolna in Hongarije heeft plaatsgevonden in mei 2014. Tijdens dit veldwerk zijn alle interviews met de respondenten afgenomen.

In het onderzoek zijn twee kwalitatieve onderzoekstechnieken toegepast, deskresearch en interviews. Deskresearch is een manier om secundaire gegevens te verzamelen en in de licht van de huidige analyse te houden. Tijdens het veldwerk is een grote hoeveelheid aan lokale literatuur verzameld.

3.2 Interviews

Een interview is volgens Bryman (2012) door haar flexibiliteit de meest gebruikte onderzoeksmethode in kwalitatief onderzoek. Kwalitatieve interviews kunnen op twee verschillende manier ingedeeld worden.

De eerste typologie bevat het ongestructureerde interview en het semigestructureerde interview. Het ongestructureerde interview is vrij van inhoud en de onderzoeker gebruikt hoogstens een briefje met thema's die hij aan bod wil hebben. Bij semigestructureerde interviews zijn meer dan alleen thema's van voren opgesteld. Hierbij wordt een *interview guide* opgesteld. Dit bevat de vragen en onderwerpen die de onderzoeker wil behandelen. Bij dit type interviews is het ook toegestaan dat de onderzoeker aanvullende vragen stelt tijdens om dieper in te gaan op de antwoorden van de geïnterviewde (Bryman, 2012).

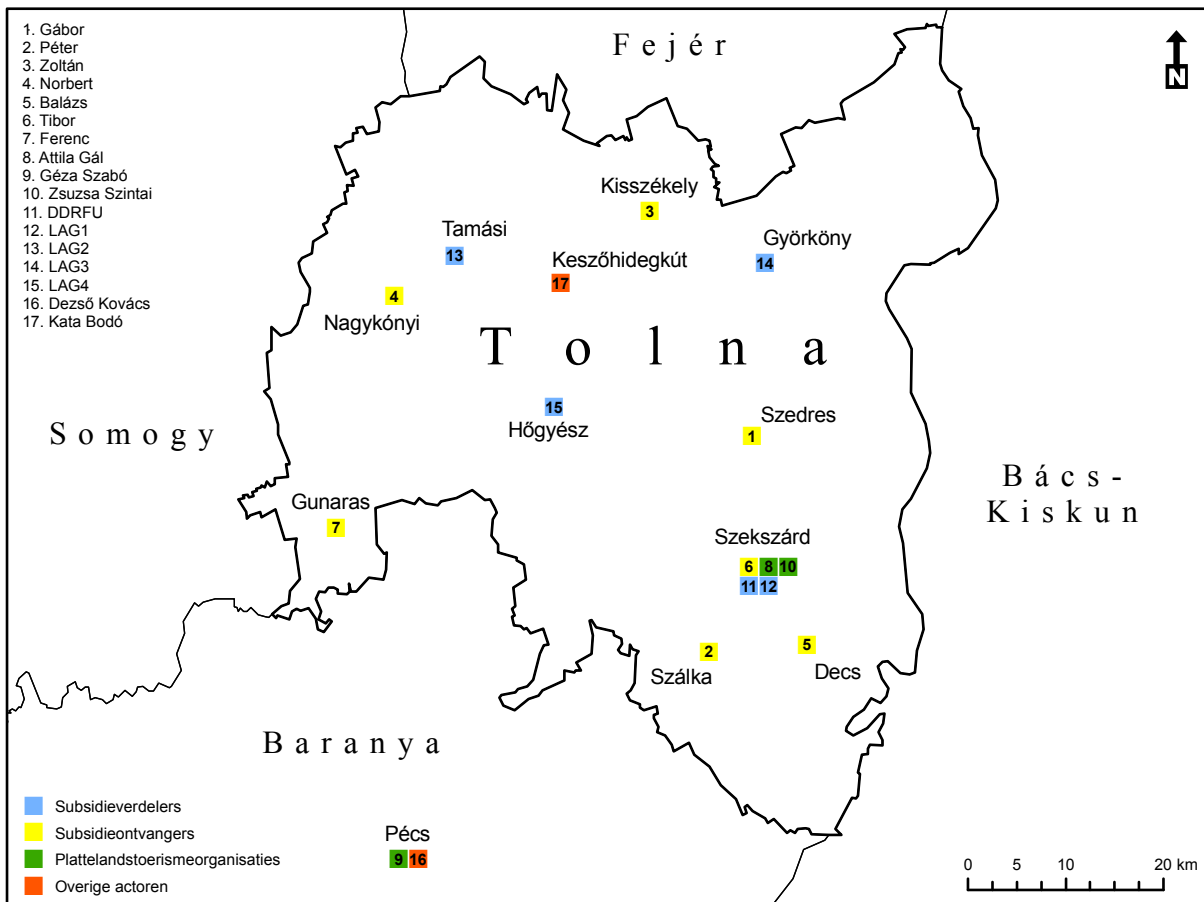
De tweede typologie betreft de mate van interactie. De meeste interviews worden op één-op-één met slechts een persoon tegelijkertijd afgenomen. De andere manier is het één-op-veel wat ook wel de focusgroep interview wordt genoemd. Focusgroepen bieden de mogelijkheid om op een specifieke thema diep in te gaan en hierbij ontstaan een losse discussie tussen de deelnemers.

3.2.1 Selectie geïnterviewden

Naar aanleiding van het vooronderzoek over actoren in Tolna zijn er vier soorten actoren te onderscheiden: subsidieontvangers, organisaties betrokken bij plattelandstoerisme, organisaties betrokken bij de subsidieverdeling en overige actoren. Figuur 8 geeft de geïnterviewden en hun locatie weer.

Subsidieontvangers

De eerste groep, subsidieontvangers, kan in twee subgroepen verdeeld worden. De eerste bestaat uit mensen die uit het fonds van de GLB, namelijk ELFPO, subsidie hebben ontvangen. Om deze groep op te sporen is er gebruik gemaakt van de database over subsidieontvangers van het Hongaarse Ministerie voor Landbouw en Plattelandsontwikkeling (MVH). Hieruit is de provincie Tolna gefilterd waarna er is gezocht op toerisme binnen de derde as. De database bood inzicht in de toegewezen subsidies in de periode 2010-2013 waarmee een groep van 47 subsidieontvangers is vastgesteld. Appendix A geeft deze groep weer inclusief het toegewezen subsidiebedrag. De respondenten zijn op een doelgerichte steekproefsgewijze methode uitgekozen. Bij de selectieprocedure is geprobeerd om een zo divers mogelijke groep respondenten te bereiken. Hierbij zijn zowel bedrijven als privépersonen met verschillende achtergronden en aanvragers van één of meerdere subsidies benaderd. In eerste instantie zijn de zeven personen benaderd die de meeste subsidies hebben ontvangen. In deze groep zaten mensen die meerdere malen subsidie hebben gekregen. Van deze zes benaderde mensen waren er twee non respons. Vervolgens zijn op de lijst de volgende drie subsidieaanvragers benaderd. Van deze drie heeft één aangegeven met het onderzoek mee te willen werken. Hiermee zijn vijf respondenten verkregen. Tijdens de interviews met de vijf respondenten is gevraagd of ze nog andere interessante *cases* kenden. De *cases* die ze hebben aangewezen die niet tot de al eerder benaderde personen behoorden, zijn daarop benaderd. Deze zijn met een ster gemarkeerd in Appendix A. Helaas konden de aangeraden personen niet bereikt worden of wilden ze met het onderzoek niet meewerken. Hierdoor is het totaal aantal respondenten in deze subgroep vijf gebleven.



Figuur 8: Ruimtelijke verspreiding van de geïnterviewden en hun actorgroepen.

De tweede subgroep bestaat uit personen die uit het Europese Fonds voor Regionale Ontwikkeling subsidies hebben ontvangen. Deze groep is geïdentificeerd door gebruik te maken van de database van de Hongaarse Nationale Ontwikkelingsmaatschappij (NFU). Hierin is gezocht naar subsidieontvangers binnen het Zuid-Transdanubisch Regionaal Operationeel Programma (DDOP) en naar de 2^e as, die over toeristische ontwikkelingen gaat. De database omvatte gegevens van de periode 2008-2013. Appendix B laat de 14 cases in Tolna zien. Bij het uitkiezen van de respondenten is wederom gebruik gemaakt van de doelgerichte steekproefmethode en is er gezocht naar gevarieerde projecten. De vijf organisaties met de hoogst ontvangen subsidies zijn benaderd. De twee met het meeste subsidies wilden niet met het onderzoek meewerken, nummer 3 en 4 waren wel bereid mee te werken. Daarnaast is nog het Tourist Destination Management Szekszárd benaderd. Bij deze respondent moet een kanttekening worden gemaakt. Deze non-profit organisatie wordt gefinancierd door de EFRO maar vanwege de aard van de werkzaamheden van de organisatie wordt het interview inhoudelijk toegevoegd aan de groep van organisaties die zijn betrokken bij plattelandstoerisme. Tabel 2 laat een overzicht van de geïnterviewde personen zien.

Tabel 2: Overzicht geïnterviewden subsidieontvangers.

	Fictieve Naam	Status	Subsidietype	Project	Plaats
1.	Gábor	Bedrijf	ELFPO	Rijhal & accommodatie	Szedres
2.	Péter	Privé persoon	ELFPO	Jongerenkamp	Szálka
3.	Zoltán	Privé persoon	ELFPO	Kunstkamp	Kisszékely
4.	Norbert	Privé persoon	ELFPO	Accommodatie voor jachtoeristen	Nagykónyi
5.	Balázs	Bedrijf	ELFPO	Accommodatie bij wijnmaker	Decs
6.	Ferenc	Privé persoon	EFRO	Hotel Merops	Szekszárd
7.	Tibor	Bedrijf	EFRO	Hotel Gunaras	Gunaras
8.	Attila Gál	Non profit	EFRO	TDM Szekszárd	Szekszárd

Organisaties betrokken bij plattelandstoerisme

De tweede groep actoren bestaat uit organisaties of verenigingen die bij de organisatie van plattelandstoerisme betrokken zijn. Hongarije kent een landelijke vereniging voor plattelandstoerisme (FATOSZ) en iedere NUTS2 regio heeft tevens een eigen cluster ter bevordering van plattelandstoerisme. Het FATOSZ is benaderd voor een interview. Na de toezegging voor een interview kon de vereniging echter steeds geen tijd vrijmaken voor een definitieve interviewafspraken. De voorzitter van het Zuid-Transdanubisch Plattelandstoerismecluster is tevens de vicevoorzitter van het FATOSZ. Tolna heeft ook een vereniging, de Plattelandstoerismevereniging Tolna. Deze vereniging concentreert zich op de bevordering van plattelandstoerisme in Tolna. Tourist Destination Management Szekszárd hoort vanwege zijn werkzaamheden ook bij deze groep actoren. Ze organiseren de toeristische activiteiten rondom Szekszárd en haar omgeving. Daarbij horen verschillende plattelandgebieden. Tabel 3 laat een overzicht van de geïnterviewde personen zien.

Tabel 3: Overzicht geïnterviewden personen betrokken bij de organisatie van plattelandstoerisme.

	Naam	Organisatie	Plaats
9.	Géza Szabó	Zuid-Transdanubisch Plattelandstoerismecluster	Pécs
10.	Zsuzsa Szintai	Plattelandstoerismevereniging Tolna	Szekszárd
	Attila Gál	Tourist Destination Management Szekszárd	Szekszárd

Organisaties betrokken bij de subsidieverdeling

Binnen deze actorengroep kan een verdere verdeling gemaakt in twee subgroepen worden gemaakt. De toewijzingen van de verschillende Europese fondsen op nationaal niveau gebeurt lokaal. Voor de verdeling van het budget uit de ELFPO zijn de zogenaamde lokale actiegroepen (LAG), die binnen het kader van de LEADER programma opereren, verantwoordelijk. Deze LAG's hebben de mogelijkheid om zichzelf te organiseren met inachtneming van een aantal voorwaarden. Belangrijkste is dat een gebied dat een LAG moet dekken minimaal 20000 inwoners telt en dat er (volgens de EU definitie) geen steden bij mogen horen. Wel kan stadsperiferie in aanmerking komen. Zo zijn in de Tolna vier LAG's actief die vrijwel alle nederzettingen in de provincie omvatten. Omdat iedere LAG wel een ander gebied omvat, is ervoor gekozen om met alle vier LAG's te spreken. Alle vier de LAG's wilden aan het onderzoek meewerken.

De tweede subgroep is betrokken bij de verdeling van de subsidie uit het Europese Fonds voor Regionale Ontwikkeling. Verantwoordelijkheid ligt hiervoor bij de ontwikkelingsmaatschappijen die per NUTS2 regio zijn opgezet. De ontwikkelingsmaatschappijen zijn niet alleen verantwoordelijk voor de verdeling van subsidie uit de EFRO maar ook uit het Europees Sociaal Fonds en het Cohesiefonds. Deze drie fondsen zijn namelijk beschikbaar voor de financiering van het Regionale Operationeel programma. De Zuid-Transdanubische ontwikkelingsmaatschappij (DDRUFU) heeft sinds april 2014 ook een kantoor in Szekszárd die over de zaken in Tolna gaat. Tabel 4 geeft overzicht van het geïnterviewde personen binnen de actorengroep organisaties betrokken bij de subsidieverdeling. Bij deze actoren is de hele populatie geïnterviewd.

Tabel 4: Overzicht geïnterviewden personen betrokken bij subsidieverdeling.

Naam	Organisatie	Plaats
11. DDRFU	Zuid-Transdanubische ontwikkelingsmaatschappij afdeling Tolna	Szekszárd
12. LAG1	Sárköz-Dunavölgye-Siómente Egyesület LEADER	Szekszárd
13. LAG2	Tamási és Térsége LEADER Egyesület LEADER	Tamási
14. LAG3	Duna Összeköt LEADER	Györköny
15. LAG4	Tolnai Hármas Összefogás LEADER	Hőgyész

Overige actoren

Tot de laatste groep behoren de overige actoren. Deze personen konden niet tot een andere groep ingedeeld worden. Deze respondenten zijn via de sneeuwbal methode gevonden. Op de eerste persoon, Dezső Kovács, werd gewezen tijdens een bezoek aan de Regionale Onderzoeksinstituut voor economische en regionale studies in Pécs. Hij heeft daar eerder gewerkt en was betrokken bij verschillende onderzoeken in het kader van plattelandstoerisme. Hij is tevens auteur van tal van boeken met betrekking tot plattelandstoerisme en heeft een uitgebreide kennis van de omstandigheden van het Hongaarse plattelandstoerisme.

Hij heeft vervolgens Kata Bodó aanbevolen. Zij was betrokken bij een vrijwilligersproject dat Szekszárd een opknopbeurt gaf. Omdat zij projectleider was had ze nauwe contacten met de burgemeester en organisaties die bij het toerisme betrokken zijn. Daarnaast is ze ook persoonlijk betrokken bij het plattelandstoerisme. Ze exploiteert samen haar ouders een plattelandsaccommodatie in Tolna sinds 1997. Ze kent daardoor de praktische kant van het onderhouden van een accommodatie in het plattelandsgebied, ook nog van voor de tijd dat Hongarije tot de EU toetrad. Tabel 5 geeft een overzicht van de personen die behoren tot de groep overige actoren.

Tabel 5: Overzicht geïnterviewden personen overige actoren.

Naam	Organisatie	Plaats
16. Dezső Kovács	auteur van verschillend plattelandstoerisme boeken, onderzoeker geweest bij de Regionale onderzoeksinstituut in Pécs	Pécs
17. Kata Bodó	van Mooi Szekszárd! Tevens heeft ze met haar ouders samen een plattelandsaccommodatie	Szekszárd

Na het transcriberen van de interviews van de groep overige actoren is gebleken dat de toon te formeel was en ze weinig bruikbare informatie leverde voor dit onderzoek. In het geval van Kovács is er verteld over de onderzoeken die hij heeft gedaan. In alle gevallen vielen die buiten de provincie Tolna, maar ook vaak zelfs volledig buiten de regio. Over Tolna kon hij alleen vertellen dat hij vond dat de kerncentrale in Paks eerder een positieve stempel op het toerisme in de regio drukte dan negatief.

Aangezien Bodó de functie als projectmanager slechts een half jaar heeft bekleed kon zij weinig over de samenwerking met de gemeente vertellen. Ze vertelde wel over hun plattelandsaccommodatie maar omdat ze niet volledig erbij betrokken was kon geen waardevolle informatie geven.

Bij nader inzien is het besloten om deze interviews niet in de resultaten op te nemen. De interviews hebben geholpen als achtergrond informatie maar zijn niet direct toepasbaar in dit onderzoek.

3.2.2 Opzet en uitvoering van de interviews

Bij dit onderzoek is gekozen voor de semigestructureerde interviews. Dit om de antwoorden van het grote aantal geïnterviewden op een overzichtelijke wijze te kunnen vergelijken maar toch de mogelijkheid te hebben om verdere vragen te stellen. Er is per actorengroep een aparte onderwerpenlijst samengesteld; deze is opgenomen als Appendix C. De actorengroep overige actoren kent geen onderwerpenlijst. Dit waren twee ongestructureerde interviews met als enige doel informatie te vergaren over hun ervaring met plattelandstoerisme.

Dankzij de onderwerpenlijst kunnen dezelfde onderwerpen aan de respondenten voorgelegd worden en wordt voorkomen dat er onderwerpen overgeslagen worden. De onderwerpen zijn bepaald vanuit de theorie en de deelvragen. Sommige onderwerpen zoals de ervaring van de respondenten met de Europese regelgevingen komen in de onderwerpenlijst van de verschillende actorgroepen terug. Hiermee kan inzicht verkregen worden in de ervaringen van verschillende groepen en wordt een eenzijdig beeld voorkomen.

Tijdens de interviews is alleen gebruik gemaakt van de één-op-één interviewmethode. Dit is gedaan om twee redenen. Ten eerste omdat de verschillende actorgroepen te verschillende onderwerpenlijsten hadden waardoor een gezamenlijk diepgaand gesprek over verschillende onderwerpen moeilijk is. De andere reden is praktisch van aard. De respondenten komen uit de gehele provincie en sommigen zijn regelrechte concurrenten van elkaar. Een focusgroep was in dit geval ongewenst.

De interviews zijn in het Hongaars afgenomen. De actorengroep subsidieontvangers wilde graag anoniem blijven. Om de leesbaarheid van dit onderzoek te waarborgen zijn voor deze respondenten veel voorkomende Hongaarse voornamen als codenaam gebruikt. De respondenten vanuit het actorengroep subsidieverdeling wilden ook anoniem blijven. Zij hebben als codenamen als LAG1, LAG2 gekregen. Geïnterviewden die instemden met publicatie van hun naam worden met naam geciteerd.

De interviews verliepen allemaal goed, de respondenten waren allen behulpzaam en stonden de onderzoeker graag te woord. Aangezien de geïnterviewden over het algemeen drukke agenda's hadden, was het een uitdaging om in de voor de interviews beschikbaar gestelde tijd (1 à 1,5 uur) alle van tevoren opge-

stelde thema's aan bod te laten komen, niet te snel op het volgende onderwerp over te gaan en te blijven doorvragen. Met instemming van de respondenten is van alle interviews audio opgenomen met behulp van een smartphone. Hoewel er is gestreefd naar rustige locaties voor de interviews is er in sommige interviews spraak van ruis en achtergrondgeluiden. Daarnaast werden de interviews soms afgebroken door inkomende oproepen.

3.2.3 Verwerking van de interviews

Elke interview is na afname woord voor woord in het Hongaars uitgetypt. De interviews werden geanalyseerd door zogenoemde label-methode. Dit betekent dat iedere onderwerp en de daarbij horende eigenschappen hebben een bepaalde kleurlabel gekregen, waardoor de structuur in de interviews geanalyseerd kan worden. Een schema met de labels is opgenomen als Appendix D. In het resultaten hoofdstuk worden citaten gebruikt om uitkomsten te illustreren. De citaten zijn afkomstig van de respondenten en zijn uit het Hongaars naar het Nederlands vertaald, zij het met grote nauwkeurigheid. Hierdoor is er echter wel sprake van geredigeerde versies van de citaten.

4. De ontwikkeling van de Hongaarse economie en toerisme sinds 1989

Dit hoofdstuk dient om de achtergrond van de Hongaarse economie en toerisme sinds 1989 toe te lichten. De veranderingen die de omwenteling met zich mee hebben gebracht zijn vandaag de dag nog van invloed op de economische en toeristische ontwikkelingen in het land. Daarom is belangrijk om het uitgangspunt van het land leren kennen. Eerst wordt de ontwikkeling van de Hongaarse economie sinds 1989 besproken. Hierin wordt aandacht besteed aan de ontwikkeling in grote lijnen en de ontwikkeling van de verschillende regio's. Vervolgens komt de ontwikkeling van het toerisme aan de beurt. Het hoofdstuk wordt afgesloten met de ontwikkeling van plattelandstoerisme.

4.1 Ontwikkeling van Hongaarse economie

4.1.1 Algemene economische ontwikkeling sinds 1989

Na de val van de Berlijnse muur en de Sovjetunie in 1989, oftewel de omwenteling, begon de Hongaarse planeconomie naar een markteconomie te verschuiven. Het land had minder moeite met deze verschuiving dan de omliggende landen (Oblath & Pula, 2006; Barta & Kovács, 1997). Tot de Tweede Wereldoorlog werd Hongarije gekenmerkt door een overwegend agrarische economie, daarna werd het land door het communistische regime gedwongen tot een sterk industrieel beleid. Tot 1986 werd de economie gedomineerd door staatsbedrijven. Hierna heeft de staat het nieuwe economische mechanisme geïntroduceerd. Deze in het Oostblok toen nog onbekende methode resulteerde in een aanmoediging van decentralisatie en privatisering van staatsbedrijven. Dit moedigde op zijn beurt de particuliere sector aan om marktconforme investeringsbeslissingen te nemen. Na de val van de Berlijnse muur in 1989 was Hongarije een van de economisch meest ontwikkelde landen in het Oostblok (Barta & Kovács, 1997).

Met de ineenstorting van de Sovjet-Unie in 1991 leden de meeste Oost-Europese economieën, waaronder Hongarije, een aanzienlijk verlies van exportmarkten als gevolg van een economische crisis. De democratisch gekozen József Antal heeft verschillende maatregelen geïntroduceerd om de markt te hervormen (Oblath & Pula, 2006). Deze maatregelen waren de invoering van vrije handel en marktprijzen, en een hervorming van het belastingstelsel en het financiële systeem. De overgangperiode was echter pijnlijk. De industriële productie werd gekenmerkt door ernstige tegenslagen en het begrotingstekort oversteeg een waarde van 10% van het BBP. De werkloosheid steeg tevens in een hoog tempo en tussen 1990 en 1995 verdween 30% van alle banen. Hiernaast was er sprake van een inflatie in de dubbele cijfers en een inkrimping van de economie. Tussen 1990 en 1993 daalde het BBP met 18%, de inflatie bereikte de 160% en de werkloosheid liep op tot 12% (Oblath & Pula, 2006, p. 48). De sociale zekerheid nam tevens in snel tempo af door de grove bezuinigingen.

De meest bekritiseerde hervormingen tijdens de transitieperiode waren onderdeel van het zogenaamde Bokros pakket. Dit pakket werd uitgevoerd om het land van de financiële ineenstorting te redden en de economie te stabiliseren (Oblath & Pula, 2006). Ondanks dat in het pakket van Bokros veel maatregelen waren inbegrepen die moeilijk te begrijpen waren en als een shocktherapie voor de bevolking werkten, heeft het pakket niet alleen het land gered maar tevens een weg naar een duurzame groei ingeslagen. De meest belangrijke punten van dit pakket waren de eenmalige devaluatie van de nationale valuta met 9%, de invoering van een constant afnemende devaluatie, 8% extra belasting op alle goederen met uitzondering van energie, bevrozing van de lonen voor de publieke sector en vereenvoudig en versnelling van verdere privatiseringen (Oblath & Pula, 2006). Hiernaast werd er nog bezuinigd op welzijn zoals het afschaffen

van gratis hoger onderwijs, verlaging van de kinderbijslag, verlaging van subsidie op geneesmiddelen en het verhogen van de pensioenleeftijd. Na deze stabilisatiemaatregelen was het land klaar voor de integratie in de wereldeconomie en voor globalisering. Uiteindelijk voldeed Hongarije aan de Maastricht-eisen en trad het land in 2004 toe tot de EU.

Toetreding tot de EU heeft voor Hongarije zowel positieve als negatieve veranderingen met zich meegebracht. Omdat Hongarije al een lange geschiedenis kent zijnde een kruispunt dat Oost-Europa met West-Europa verbindt, werd verwacht dat lidmaatschap het land nog meer zou stimuleren (KSH, 2010b).

Aan de ene kant heeft Hongarije vooruitgang kunnen boeken dankzij de openstelling van de economie. De verhoging van het buitenlandse handel heeft het belangrijkste voordeel opgeleverd. In 2008 werd 155% van het BBP vertegenwoordigd door buitenlandse handel, een percentage dat hoger is dan in de meeste EU landen. In dat jaar waren de buitenlandse investeringen (FDI) goed voor 60% van het totaal aan toegevoegde waarde in de productie. Dit groeide in 2013 naar 82 miljard euro waarvan 77% EU-georiënteerd was (Jedlička, et. al., 2014, p.6). Naast deze voordelen moet de instroom van kapitaal door de EU fondsen niet vergeten worden. Dit betrof 5,5% van het Hongaarse BBP (Jedlička, et. al., 2014, p.11).

Aan de ander kant is Hongarije er niet in geslaagd om aan alle verwachtingen te voldoen in de 10 jaar van het EU-lidmaatschap. Het land bleek een van de zwakste presterende van de nieuw toegetreden lidstaten te zijn. Dit geldt zowel voor de stijging van lonen, de hypotheekhoogte van families, afname van armoede en de groei van het BBP (Fekete & Torontáli, 2014).

Vanwege de beperkte economische ontwikkelingen kon Hongarije haar toetreden tot de gezamenlijke Europese munt nog niet verwezenlijken. De Hongaarse minister-president Viktor Orbán acht de invoering voor 2020 niet waarschijnlijk (Hungarian Government, 2014)

In 2010 domineren de industrie en de dienstensector, respectievelijk bestaande uit 29% en 66% van de economie. De volgende sectoren hebben aan de groei van de economie bijgedragen: de automobiel-, biotechnische-, informatica-, elektronica- en de duurzame energie-industrie. De aanwezigheid van productieve en geschoolde arbeidskrachten heeft tot het opzetten geleid van een onderzoekscentra door multinationale ondernemingen. Deze onderzoekscentra zijn met name op het gebied van telecommunicatie, elektronica en medische onderzoek actief.

De Hongaarse politiek is gekenmerkt door instabiliteit. Dit komt doordat sinds er in 1990 vrije verkiezingen zijn gehouden tot 2010 om en om de linkse en de rechtse partij de verkiezingen heeft gewonnen. Met iedere regeringsperiode werd er daardoor een volledig andere koers ingeslagen met als gevolg dat er geen lang termijn plannen voltrokken waren. In 2010 heeft de rechtse partij FIDESZ de verkiezingen gewonnen en in 2014 opnieuw met twee derde van de stemmen. Met een meerderheid die grondwetswijzigingen mogelijk maakt hebben deze verkiezingsuitslagen voor ongekende macht gezorgd voor de regerende partij. De handelingen van FIDESZ hebben vervolgens geleid tot conflicten tussen de EU en Hongarije. Hongarije krijgt sterkt kritiek op haar aanpak omtrent het beperken van onafhankelijkheid van verschillende instituten zoals de centrale bank, de rechterlijke macht en de media (BBC, 2012).

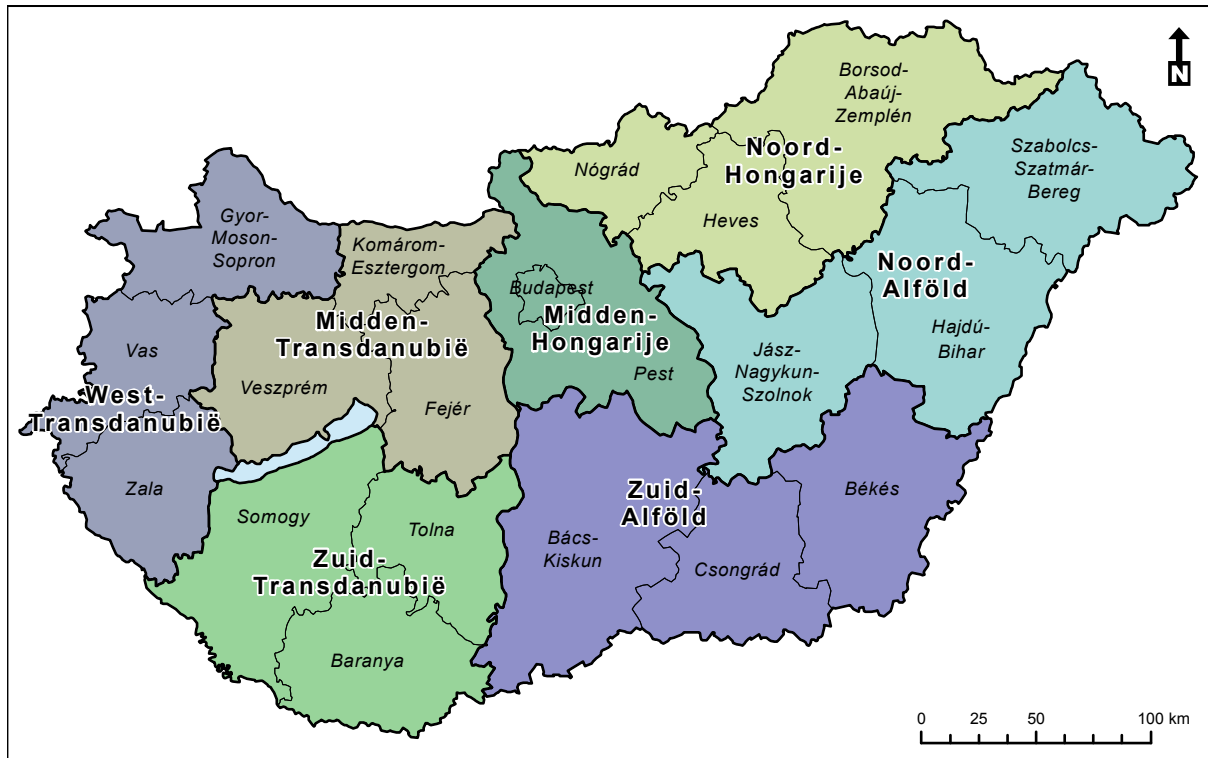
De politieke instabiliteit heeft zijn gevolgen gehad. In de periode november 2011 tot januari 2012 werd de status van Hongarije door de drie grote kredietbeoordelaars afgewaardeerd tot de zogenaamde *junk status*. Dit werd veroorzaakt door politieke veranderingen in het land die twijfels creëerden over de onafhankelijkheid van de Hongaarse Nationale Bank. De rente op de nieuwe staatsobligaties steeg daardoor tot bijna 10%.

In de wereldwijde concurrentievermogenranking van 2013-2014 staat Hongarije op de 60^e plaats van 148 landen. Sinds de ranking van 2011-2012 in Hongarije 12 plaatsen gezakt. Slowakije, Tsjechië en

Polen behoorden tot de top vijf van landen met de grootste verbetering in de kwaliteit van leven in het afgelopen decennium (Schwab & Sala-i-Martin, 2014).

4.1.2 Regio's in Hongarije

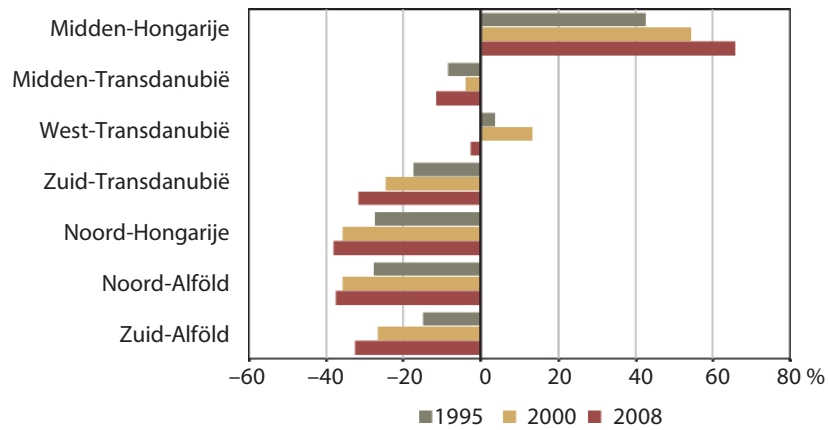
Denken in regio's is in Hongarije een redelijk nieuwe begrip. De eerste keer dat het werd geïntroduceerd was het in het kader van de voorbereidingen voor de toetreding van de EU in 1996 (Michalkó, 2002). Sindsdien is denken in regio's wat gebruikelijker geworden maar er bestaan nog steeds geen overheidsorganen op dit niveau. Figuur 9 geeft alle regio's en bijhorende provincies in Hongarije weer.



Figuur 9: Hongaarse provincies en NUTS2 regio's (gegevens van EUROSTAT, 2014).

Na de omwenteling in 1989 waren de sociaaleconomische verschillen tussen de regio's goed waarneembaar. Deze verschillen waren het meest opmerkelijk op het vlak van economische ontwikkeling, aanwezige sectoren, werkgelegenheid en de kwaliteit van leven. Zoals in rest van Europa zijn in Hongarije de verschillen tussen de regio's niet kleiner geworden maar gelijk gebleven of toegenomen.

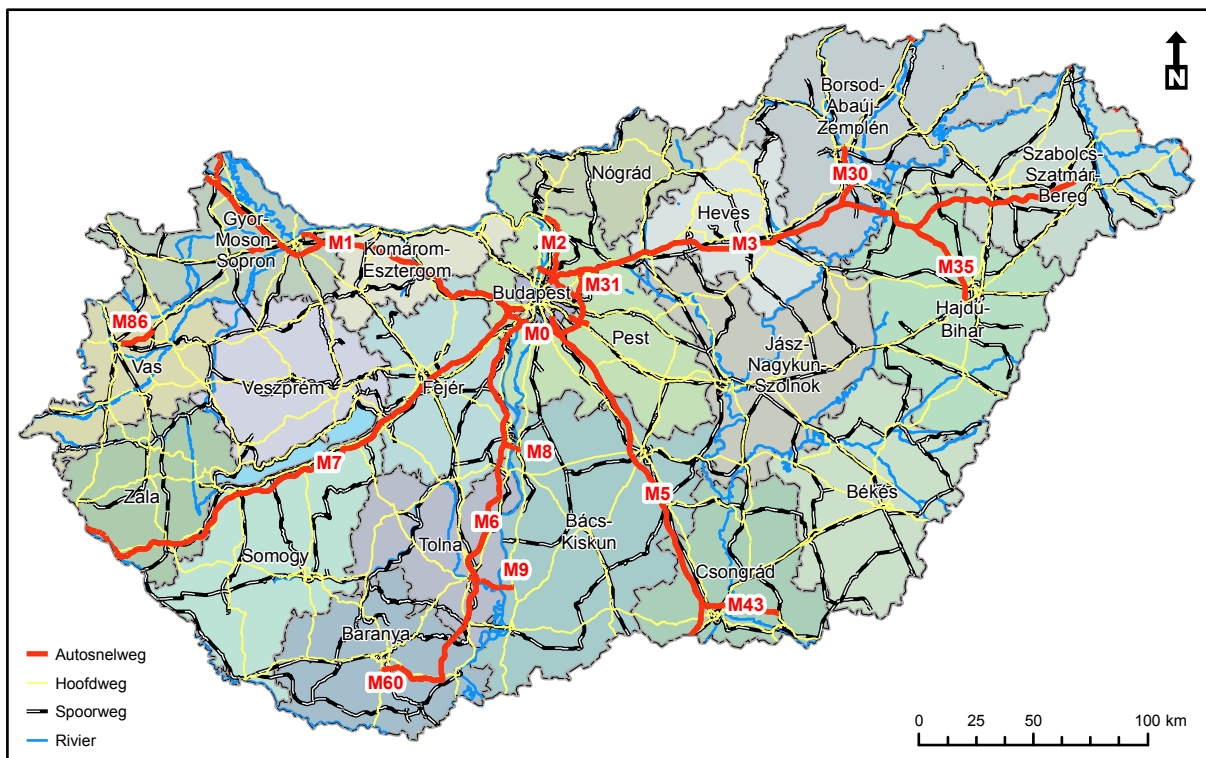
Figuur 10 laat zien dat Midden-Hongarije sinds 1995 de grootste economische ontwikkeling heeft doorgemaakt. In 1995 was het BBP 43% meer dan het landelijk gemiddelde, dit is in 13 jaar opgelopen tot 66% (KSH, 2010, p. 52). Tot deze regio behoort de hoofdstad Boedapest zelf. Dit kan het hoge BBP verklaren. Het BBP van Midden- en West-Transdanubië ligt sinds 1995 rond het landelijke gemiddelde. Allebei de regio's lieten rond 2000 een groei zien maar dit is gestopt in 2008. Noord-Hongarije en Zuid-Transdanubië zijn op het landelijke gemiddelde achtergebleven en dit is in 2008 met hoge mate verder toegenomen. Noord- en Zuid-Alföld hadden beide een redelijke achterstand maar het lijkt erop dat deze achterstand maar in een beperkte mate groeit.



Figuur 10: Verschil in regio's BBP ten opzichte van het landelijke gemiddelde (KSH, 2010b).

Wat betreft werkgelegenheid is er een redelijk vergelijkbaar patroon per regio. De drie regio's die het best doen qua het BBP hebben ook de hoogste werkgelegenheid in hun regio (KSH, 2010b). Midden-Hongarije en Midden- en West-Transdanubië hebben sinds 1992 een werkgelegenheidsgraad boven het landelijke gemiddelde. In de andere regio's is de werkloosheid sinds 1992 alleen maar afgenomen. In de twee noordelijke regio's is dit het meeste.

De wegenkaart van Hongarije laat zien dat zowel de spoorwegen als de snelwegen sterk gericht zijn op Boedapest (Figuur 11). Het stervormige patroon staat duidelijk in dienst van de hoofdstad.



Figuur 11: Wegenkaart Hongarije (gegevens van OpenStreetMap, 2014).

De investeringen zijn in de meest ontwikkelde regio's duidelijk waarneembaar. Wederom zijn dit dezelfde drie regio's die een bovengemiddelde investeringspatroon kennen. Wat betreft buitenlandse

investeringen is er op te merken dat in 2008 66% in Midden-Hongarije terecht kwam (KSH, 2010, p. 53). Dit kan weer verklaard worden met de aanwezigheid van de hoofdstad, die duidelijk buitenlandse bedrijven trekt.

Als het gaat om het gemiddelde netto inkomen dan zijn de verschillen tussen de regio's kleiner dan bijvoorbeeld in het BBP. Midden-Hongarije kent met 15% ten opzichte van het landelijke nog steeds het hoogste gemiddelde netto inkomen en Noord- en Zuid- Alföld met 15% onder het landelijk gemiddelde het laagste (KSH, 2010, p. 53).

4.2 Ontwikkeling van toerisme in Hongarije

Zoals veel zaken in de Sovjet-Unie was ook het toerisme sterk gereguleerd. Voor de Oostbloklanden, en daarbij dus ook voor Hongarije, bestond toerisme uit voornamelijk binnenlandse vakanties of georganiseerde reizen naar 'broederstaten'. Het maken van individuele reizen of reizen naar buiten de Sovjet-Unie was vrijwel onmogelijk.

De meeste Hongaren kozen voor binnenlandse vakanties die werden geregeld door de werkgever of door de vakbond. Deze bezaten meestal vakantiecomplexen waar men voor weinig geld terecht kon. De complexen waren grootschalig en de keuze was beperkt. De meeste van deze complexen bevonden zich in Hongarije rondom het Balatonmeer en Boedapest. In dezelfde complexen konden de 'socialismetoeristen' uit andere socialistische staten terecht. Hongarije heeft haar grenzen voor de toeristen uit de Comecon-landen eind jaren zeventig geopend. Hiermee is het land de populairste vakantiebestemming geworden binnen het Oostblok. Hongarije ontving daardoor in 1988 ca. twaalf miljoen buitenlandse toeristen (Paul, 2010a).

Toerisme heeft in het communistische tijdperk geen belangrijke rol gespeeld in de nationale economie (Paul, 2010a). Dit kwam doordat de complexen werden onderhouden door de staat en er verder amper particuliere accommodatie-, eet- of drinkgelegenheden waren. Daarnaast was de instroom van toeristen uit niet-Sovjetlanden nihil. Degenen die er waren, hadden weinig mogelijkheden om met hun vreemde valuta aan de lokale economie bij te dragen omdat de winkels door de planeconomie leeg waren en particulier bedrijven vrijwel ontbraken (Paul, 2010a).

Na het onafhankelijk worden van de Sovjet-Unie werd het Hongaarse toerisme gekenmerkt door een neergang in zowel het binnenlandse toerisme als in het aantal binnenkomende toeristen. Er kwam een einde aan de prijsstaatsteun wat resulteerde in een algemene prijsstijging. De vakantiecomplexen werden ook duurder omdat deze niet meer door de staat werden gefinancierd. Sommige vakantiecomplexen zijn indertijd geprivatiseerd maar financiering voor onderhoud ontbrak. Als gevolg hierna werden de vakantiemogelijkheden duurder terwijl de bevolking minder geld had om op vakantie te gaan.

Door de ontbinding van de Comecon was er geen georganiseerd 'socialismetoerisme' meer. De schommelende valutakoersen, de stijgende prijzen en het ontbreken van georganiseerd reizen heeft ervoor gezorgd dat steeds minder buitenlanders voor Hongarije kozen. De welgestelde toeristen van het voormalige Comecon kozen liever voor de onbekende Westerse landen (Pohner, 2001).

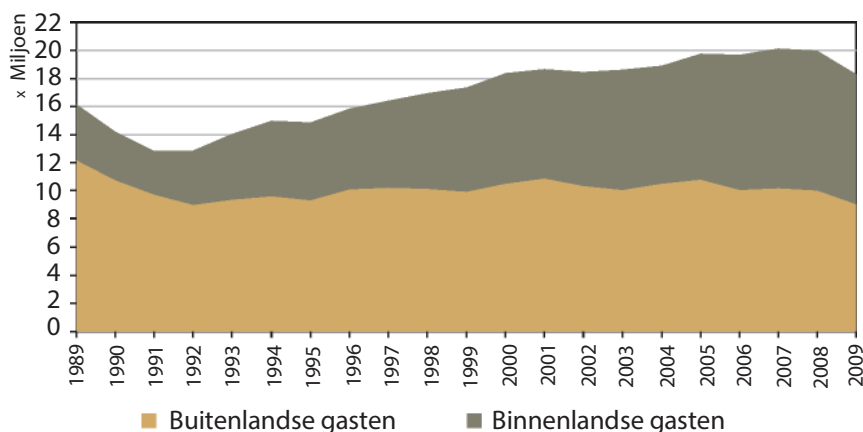
Het aantal buitenlandse toeristen daalde met 16% tussen 1990 en 2000 maar de uitgaves van de toeristen in deze periode verzesvoudigden (Puczkó & Rätz, 2006, p. 116). Door de privatisering van de accommodatiesector is deze op zowel kwantitatief als kwalitatief vlak sterk verbeterd. Hierdoor kreeg toerisme langzaam een steeds belangrijker rol in de economie van Hongarije.

Een opmerkelijke ontwikkeling sinds de omwenteling is dat buitenlandse toeristen die Hongarije aandoen slechts kort in het land zelf verblijven. Tot 2010 verbleef 72% van de buitenlandse toeristen minder dan 24 uur in het land (Michalkó, 2011a). Dit kent verschillende oorzaken. Ten eerste is het te danken aan de zogenaamde inkooptoeristen. Het loont voor de westelijke buurlanden zoals Oostenrijk en Slovenië om in Hongarije inkopen te doen. Ten tweede vinden er meer familiebezoeken plaats, die zich meer aan de oostelijke kant van het land bij Hongaarse-Roemeense grens concentreren. Als laatste is er sprake van transitverkeer (Paul, 2010b).

In de jaren voor de toetreding tot de Europese Unie werd er steeds meer aandacht besteed aan de manier waarop Hongarije zich moest profileren in de wereldmarkt. Dit heeft zich geuit in het aanboren van verschillende nichemarkten zoals wellness- en conferentietoerisme. Vandaag de dag is deze trend terug te zien in de tien meest bezochte steden van Hongarije. Naast de hoofdstad zijn dit namelijk voornamelijk steden waarin thermaalbaden te vinden zijn (Hungarian Tourism Plc., 2012). Deze ontwikkelingen zijn nadelig voor de traditionele bestemmingen en historische steden (Aubert, Gelányi, & Jónás-Berki, 2010). De buitenlandse toeristen zijn sterk geografisch geconcentreerd; 86% bezoekt het Balatonmeer, Boedapest of Midden- en West-Transdanubië.

Figuur 12 laat de ontwikkelingen in het aantal overnachtingen van binnenlandse en buitenlandse toeristen zien voor de periode 1989 en 2009. Tot en met het jaar 2009 heeft het aandeel buitenlandse overnachtingen nooit meer de startwaarde van 1989 kunnen bereiken. Sinds 2006 lijkt er tevens een langzame afname van het aantal overnachtingen plaats te vinden. De toetreding tot de EU en daarmee de open grenzen lijken het aantal buitenlandse toeristen niet sterk te hebben beïnvloed. De buitenlandse toeristen komen voornamelijk uit omringende en voormalige Sovjetlanden. Het aantal binnenlandse toeristen laat een vrij geleidelijke groei zien (KSH, 2010b).

De laatste cijfers komen uit 2013. Hieruit blijkt dat in 2013 het toerisme goed was voor 4% van de BBP van Hongarije. Hiermee werden 213.000 banen gecreëerd, wat 5,6% van alle arbeidsplaatsen betekende.



Figuur 12: Ontwikkeling van overnachtingen 1989-2009 (KSH, 2010, p.47).

4.3 Ontwikkeling van plattelandstoerisme in Hongarije

Het plattelandstoerisme in Hongarije vindt zijn oorsprong in het begin van de 20^e eeuw. De vorm van het plattelandstoerisme zoals we vandaag de dag kennen is terug te leiden naar eind jaren 80. Toen is de behoefte aan rust en kleinschaligheid ontstaan, als tegenstelling van het georganiseerde grootschalig 'socialismetoerisme' (Kovács, 2002).

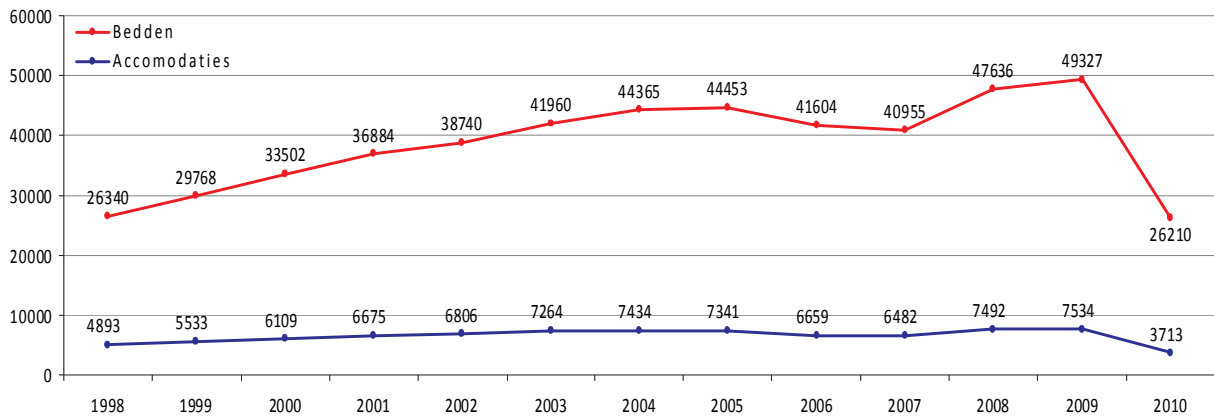
Na de omwenteling in het begin van de jaren 90 heeft de staat geprobeerd om een impuls te geven aan het plattelandstoerisme ter compensatie van de steeds afbrokkelende, grootschalige accommodaties. De staat bood toentertijd 330 euro subsidie aan voor openen van plattelandsaccommodaties (Kovács, 2002). Helaas was naast het aanbieden van de subsidies geen enkele andere regeling getroffen waardoor dit project vooral is uitgemond in het zakkenvullen van particulieren. Toch zijn er een aantal succesvolle accommodaties geopend. Hun succes heeft in 1992 zelfs de nationale tv bereikt (Kovács, 2002). Na de uitgezonden documentaire over het zorgeloze plattelandsleven begon het plattelandstoerisme aan zijn gouden tijdperk. De vraag was zo groot dat lokale boeren werden gevraagd om hun huis voor de zomer achter te laten zodat deze verhuurd kon worden. Om de ontstane wanorde te beheersen is in 1993 de plattelandstoerismevereniging ontstaan. In 1993 is in het dorp Hőgyész (Tolna) de eerste plattelandstoerismeconferentie gehouden waar verschillende zaken werden besproken (Szabó, 2012). Het ging onder andere over het evenwichtig promoten van alle plattelandsgebieden en overige minder bekende gebieden die werden betrokken bij het plattelandstoerisme en over op welke manier aan de vraag van de plattelandsaccommodatieverschaffers kon worden voldaan worden die wilden dat de gasten meer over het plattelandsleven zouden leren. Aan het eind van de conferentie is het Landelijke Plattelandstoerisme Vereniging (FATOSZ) ontstaan met 35 verschillende leden. Dit is de zelfde vereniging die vandaag de dag verantwoordelijk is voor de landelijke coördinatie van het plattelandstoerisme in Hongarije.

FATOSZ heeft bereikt dat in 1996 een landelijk keuringsstelsel voor plattelandsaccommodaties is opgesteld. Dit stelsel heeft veel weg van het sterrenclassificatiesysteem van hotels. In plaats van sterren worden er zonnebloemen gebruikt waarbij het hoogste gradatie vier zonnebloemen kent. Dit moest de toeristen helpen bij de oriëntatie. Hiernaast heeft de vereniging een eigen cursus ontwikkeld voor accommodatieverschaffers zodat ze met de principes van toerisme en gastheer bekend werden. In 1997 is een wetgeving aangenomen die plattelandsaccommodatieaanbieders verplicht om zichzelf te registreren en daarbij hun beschikbaarheid en bezettingsgraad openbaar te maken. Sindsdien zijn statistische gegevens beschikbaar (Szabó, 2012).

In 2001 heeft een reorganisatie plaatsgevonden. Als gevolg hiervan heeft iedere provincie zijn eigen vereniging gekregen die aangesloten was bij de landelijke vereniging FATOSZ. In 2005 zijn voor het eerst in het Engels en Duits brochures verschenen over de plattelandstoerismemogelijkheden in Hongarije (Kovács, 2002).

In 2010 heeft de Hongaarse overheid een wet aangenomen dat voor een zware klap voor het plattelandstoerisme heeft gezorgd. De wet stelt alle vormen van gastenontvangst belastingplichtig waarbij niet alleen het verschaffen accommodatie hoort maar tevens het aanbieden van lokale producten en bereiden van maaltijden. De wet stelt jaarlijkse inkomsten tot 500 euro belastingvrij (Kovács, 2002). Dit is echter een bedrag dat zo laag is dat vrijwel alle accommodatieverschaffers hier in één jaar gemakkelijk overheen komen. Het gevolg van deze wet was dat veel accommodatieaanbieders zich aan het zicht van de overheid en plattelandstoerisme hebben onttrokken en illegaal zijn verdergegaan. Het is niet alleen slecht voor de staatskas maar ook voor de organisatie van het plattelandstoerisme. Aangezien deze illegale accommodaties niet bij de FATOSZ zijn aangesloten, kan de vereniging geen controle uitoefenen over hun activiteiten en kunnen ze ook niet bij promotie en andere activiteiten worden betrokken.

Als naar de ontwikkeling van de plattelandsaccommodaties en de door hun geboden beschikbaarheid sinds 1998 wordt gekeken is te zien dat er sindsdien sprake is geweest van een vrij gelijkmatige groei (Figuur 13). Het aantal accommodaties is langzaam evenwichtig toegenomen van 4893 naar 7534 in 2009 (Szabó, 2012, p.180). In het aantal bedden is grotere toename en meer schommeling op te merken. Het lijkt er op dat in de loop de tijd accommodaties werden gebouwd met een groter beschikbaarheid.

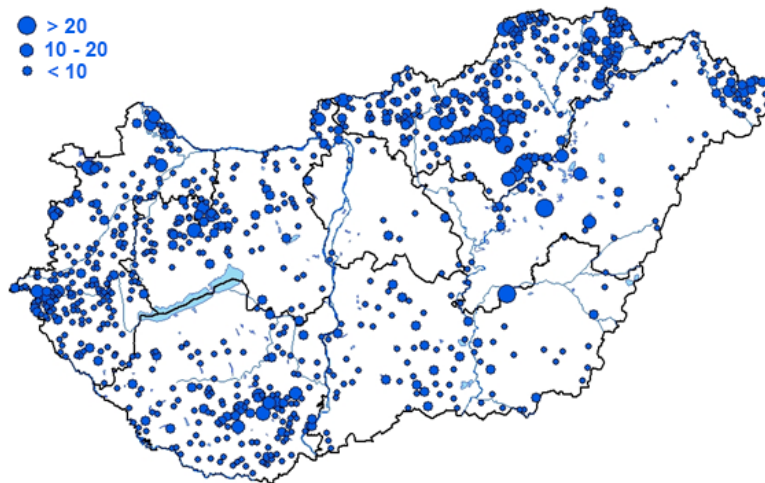


Figuur 13: Ontwikkeling plattelandsaccommodaties in Hongarije (Szabó, 2012, p.178).

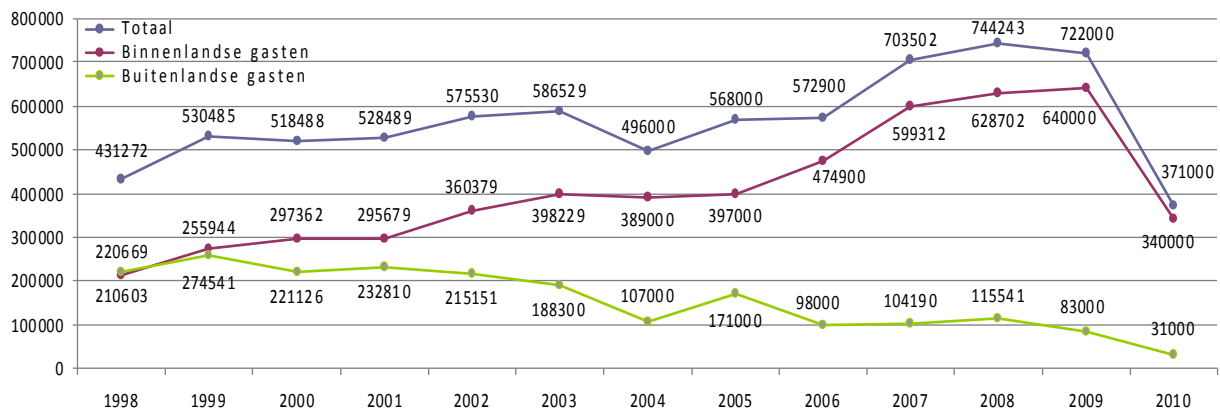
Een plattelandsaccommodatie biedt gemiddeld plaats voor 6,5 mensen (Szabó, 2012). In 2009 is een opmerkelijke daling waar te nemen, het aantal plaatsen en beschikbaarheid is namelijk gehalveerd. Dit heeft meerdere oorzaken die voornamelijk bureaucratisch van aard zijn. In 2009 is een wetgeving aangenomen die een verplichte minimale oppervlakte voor plattelandsaccommodaties vaststelt. Veel van de plattelandsaccommodaties hebben hier niet aan kunnen voldoen waardoor kamers, of in sommige gevallen zelfs de hele accommodatie, werden gesloten. De tweede maatregel was dat bij gekenmerkte badplaatsen zoals het Balatonmeer geen plattelandsaccommodatie aangeboden mocht worden. Als laatste is er de beperking gekomen dat dorpen die meer dan 5000 inwoners tellen ook buiten het plattelandstoerisme werden gesloten (Szabó, 2012; Kovács, 2002).

Figuur 14 geeft de spreiding weer van het aantal plattelandsaccommodatiebedden. De meeste zijn te vinden in Noord-Hongarije en Midden- en Zuid-Transdanubië. Hier is ongeveer 60% van het totale aanbod te vinden (Szabó, 2012) (KSH, 2010a). De clustering van de accommodaties is waar te nemen rond de twee laaggebergtes en langs de rivieren. Deze clustering is niet geconcentreerd op een aantal dorpen maar op groepen van nederzettingen. Deze groep van nederzettingen wordt niet alleen door landelijke attracties verbonden maar ook door culturele geschiedenis en door de organisatie van plattelandstoerisme dat in deze gebieden al sinds de omwenteling plaatsvindt.

Als naar de vraagkant wordt gekeken is te zien dat er een schommeling van het aantal gasten is. In 1998 waren er nog ongeveer evenveel buitenlandse als binnenlandse gasten (Figuur 15). In 2004 was dit al verschoven naar twee keer zo veel binnenlandse gasten en de helft buitenlandse gasten. In 2008 was het piekmoment met 744.243 gasten waarvan slechts 15% buitenlands was (Szabó, 2012, p. 184). In 2010 is er een sterke daling waar te nemen van een halvering van het aantal gastenovernachtingen. Deze daling kent verschillende oorzaken. Ten eerste is het gevolg van de eerder besproken belastingplicht onder de accommodatieaanbieders. Ten tweede is de oorzaak te zoeken in de gehalveerde beschikbaarheid dankzij de in 2009 ingevoerde bureaucratische veranderingen. Als laatste is er het optreden van de financiële crisis wat voor de afname van het overnachtingen heeft gezorgd (Szabó, 2012).



Figuur 14: Spreiding plattelandsaccommodatie bedden in 2010((KSH, 2010a, p.47).



Figuur 15: Ontwikkeling binnen en buitenlandse gasten in plattelandsaccommodaties in Hongarije (Szabó, 2012, p. 182)

5. Zuid-Transdanubië en Tolna

In dit hoofdstuk wordt ingezoomd op de regio Zuid-Transdanubië en Tolna. Het is essentieel om niet alleen op Tolna te focussen maar ook op de bredere context waarin Tolna zich bevindt, oftewel de regio. Eerst wordt een algemene introductie van de regio gegeven waarna wordt ingegaan op haar economische situatie. Daarna worden de subsidies die de regio bereiken toegelicht. Bij de verschillende Europese subsidiefondsen horen ook strategische beleidsdocumenten en degenen die van toepassing zijn op de regio worden besproken. Als laatste wordt er aandacht besteed aan het toerisme in de regio en plattelands-toerisme in het bijzonder.

5.1 Introductie van de regio

Zuid-Transdanubië is een van de zeven Nuts2 regio's van Hongarije. De regio kenmerkt zich door een slechte sociaaleconomische status. Niet alleen ten opzichte van de EU maar ook in nationaal opzicht. In 2011 stond Zuid-Transdanubië op plaats 256 van de 271 in de economische rangschikking (BBP/inwoner) van alle EU regio's (Eurostat, 2014). De regio huisvest 9,5% van de Hongaarse bevolking en heeft een oppervlakte van ca. 14000 km². De bevolkingsdichtheid met 67 inwoner per km² blijft daarbij ver achter van het landelijke gemiddelde van 108. De regio wordt gekenmerkt door zijn speciale structuur van kleine nederzettingen (Buday-Sántha et al., 2013).

Tabel 6 laat de verschillende kenmerken van de provincies in de regio zien. Hieruit valt op te maken dat Baranya in absolute en relatieve zin de grootste is in de regio. Tolna kent een kleinere oppervlakte dan Somogy, maar heeft meer inwoners. Wat betreft het BBP is te concluderen dat Baranya de grootste economie in de regio heeft. Somogy en Tolna zijn niet alleen absolute maar ook in relatieve zin kleiner.

Tolna is met haar 3703 km² de op vier na kleinste provincie in Hongarije. In de provincie zijn er negen steden en 100 nederzettingen te vinden (KSH, 2014c). De provincie wordt gekenmerkt door een speciale structuur van kleine nederzettingen waardoor meer dan 60% van de nederzettingen een inwonersaantal heeft dat lager is dan 100 (KSH, 2014c).

Tabel 6: Algemeen kenmerken Zuid-Transdanubië (eigen samenstelling op basis van Buday-Sántha et al., 2013).

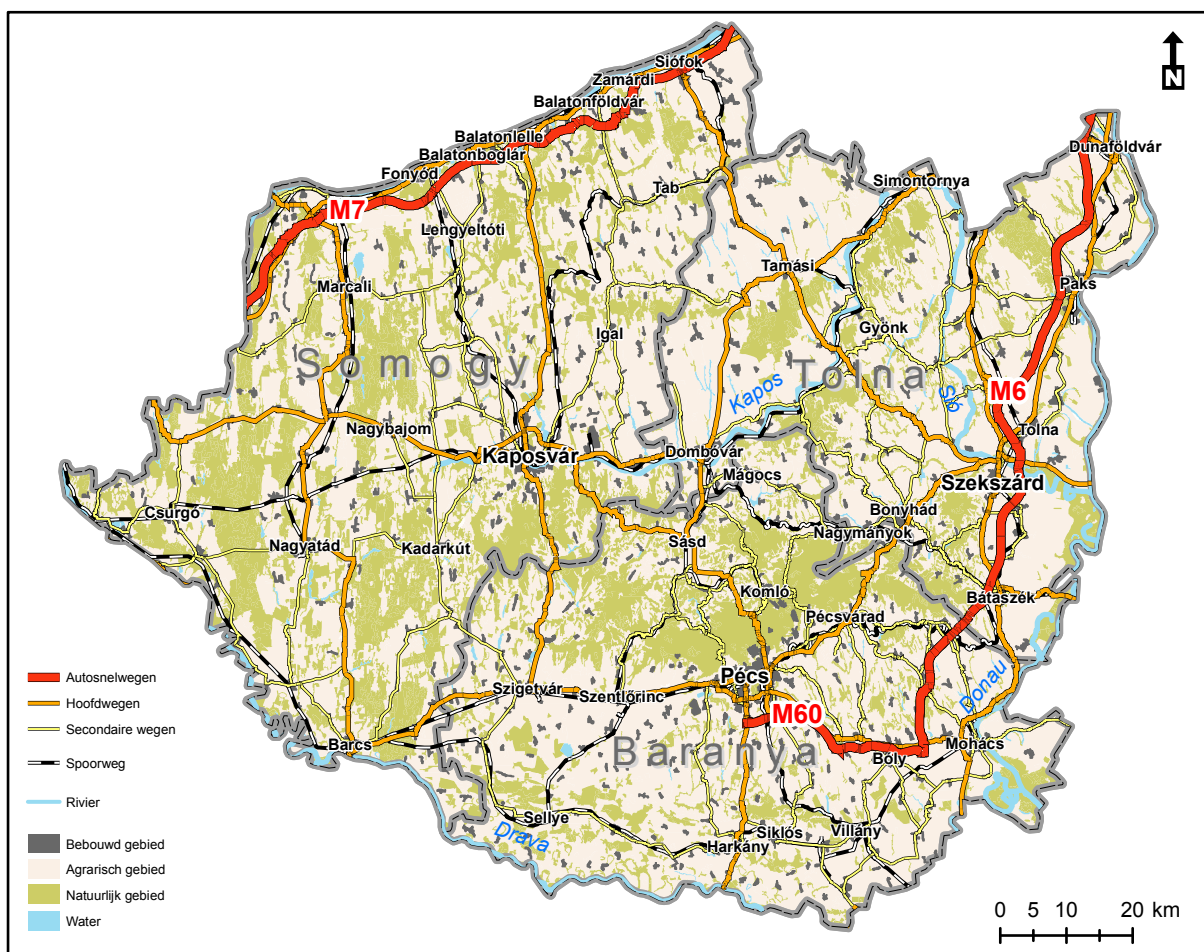
	Inwonersaantal	Oppervlakte (km ²)	Bevolkingsdichtheid (Persoon/ km ²)	BBP in Hongarije in percentage
Hongarije	10.014.324	93.070	107,6	100
Zuid-Transdanubië	947.986	14.170	66,9	6,5
Baranya	393.758	4429	88,9	2,8
Somogy	320.578	6037	53,1	2
Tolna	233.650	3703	63,1	1,7

Van de 25 deelgebieden in de regio worden 18 geclassificeerd als kansarm waarvan er negen zelfs tot de meest kansarme gebieden van Hongarije worden gerekend. De werkloosheid binnen de regio komt tussen de 20% en 30% hoger uit dan het landelijke gemiddelde van 11%. Tevens, door het overschot aan arbeidskracht, liggen de lonen zo'n 15-20% lager dan het landelijke gemiddelde. Dit alles resulteert in een aanzienlijke emigratie van jongeren uit de regio. Door het vertrek van de jongeren uit de regio en de demografische ontwikkelingen vergrijsst en krimpt de bevolking van Tolna sterk. Tussen 1990 en 2010 nam de bevolking in Tolna met 9% af (Buday-Sántha et al., 2013, p. 40).

De structuur van kleine nederzettingen en de economische achterstand heeft ook zijn stempel op de infrastructuur in de regio gedrukt. Alle soorten openbare nutsvoorzieningen blijven achter ten opzichte van de landelijke (Buday-Sántha et al., 2013). De wegeninfrastructuur in de regio kent dezelfde kenmerken als de rest van het platteland van Hongarije, namelijk karig en in slechte staat. Wegentransport is heel belangrijk: in 2011 vond twee derde van het goederenvervoer en de helft van het passagiersvervoer plaats op de weg (KSH, 2013).

Hongarije heeft 6 autosnelwegen die samen met de enkele autowegen een totale lengte hebben van 1304 km. Dit komt neer op 1,4 km snelweg per 100 km² (KSH, 2013). Ter vergelijking heeft Nederland vijf keer zo veel, namelijk 7 km snelweg per 100 km². Het snelwegsysteem is er vrijwel uitsluitend op verkeer van en naar de hoofdstad gericht. In 2011 zijn de eerste stappen gezet met het bouwen de ringweg bij Boedapest om dit stervormige snelwegsysteem met als middelpunt Boedapest te onderbreken.

De twee snelwegen die Zuid-Transdanubië doorkruisen zijn de M6 en M7 die vanuit Budapest vlak langs respectievelijk de oostelijke en noordwestelijke grenzen van de regio lopen. Hierdoor is voor het verkeer binnen de regio geen snelweg aanwezig. De wel aanwezige provinciale wegen en b-wegen verkeren in een beduidend slechtere staat en hebben over het algemeen een slechte dekking. De drie provinciehoofdsteden kunnen vanuit rest van de provincies moeilijk bereikt worden en tussen de provinciehoofdsteden is er tevens geen goed wegennetwerk. Hierdoor moeten de reizigers vaak een omweg nemen. Figuur 16 geeft het wegennetwerk in de regio weer.



Figuur 16: Wegennetwerk Zuid-Transdanubië (gegevens van OpenStreetMap, 2014).

In 2013 is het laatste stuk van de snelweg M6 tussen Szekszárd en Pécs opgeleverd. Hiermee zijn de wegeninfrastructuurplannen voor de regio van de afgelopen 10 jaar afgerond. Er zijn nog geen nieuwe plannen gepresenteerd wat betekent dat de regio het voorlopig moet doen met de huidige infrastructuur (Buday-Sántha et al., 2013). Het wegennetwerk is bepalend voor de investeringen, voor de arbeidsmobiliteit en is op invloed van de economische prestaties. De slechte staat ervan in de regio bemoeilijkt al deze zaken en zou deel als verklaring kunnen fungeren voor de slechte sociaaleconomische status van de regio.

5.2 Economie in Zuid-Transdanubië

De regio functioneert al sinds de 19^e eeuw als een economisch achterland. De landbouwsector en de productie en verwerking van het landbouwproducten behoorde en behoort nog steeds tot de belangrijkste sector in de regio (Buday-Sántha et al., 2013). De aanwezige industrie in de regio bouwt daarbij voort op de landbouwproducten; er zijn vele vlees-, kaas-, bier-, sigaretten-, leer-, en zijdefabrieken te vinden. De afzetmarkt van deze producten is grotendeels lokaal en heeft daardoor maar een kleine rol in de nationale economie (Buday-Sántha et al., 2013).

Vanwege de lange geschiedenis van Pécs als religieus en bestuurlijk centrum is de vraag aan exclusieve producten gegroeid. Dankzij de lokale hulpbronnen is de regio bekend geworden om zijn porselein, champagne en orgels. Ondanks dat deze bedrijfstakken niet alleen nationaal maar ook internationaal bekend zijn, hebben ze vooral een hogere prestigewaarde dan een daadwerkelijke toegevoegde waarde aan lokale economie.

De socialistische industrialisatie heeft geen grote veranderingen in de regio gebracht. Er is verder voortgebouwd op de landbouwsector en de grondstofwinning, waaronder steenkool en uranium werd versterkt. De onafhankelijkheid van de Sovjet-Unie en het daaropvolgend economische klimaat bracht de regio maar weinig goeds. De waarde van de grondstoffen en de landbouwproducten daalde sterk ten gevolge van de dalende productie en het verdwijnen van productielocaties uit de regio (Buday-Sántha et al., 2013).

De energie- en bouwmaterialensector hebben als enige een groei gekend in de regio (Buday-Sántha et al., 2013). De kerncentrale die in 1987 werd geopend in Paks verzorgt 40% van de landelijke energiebehoefte. Recent is besloten een uitbreiding van de kerncentrale te bouwen waardoor de productiecapaciteit zal worden verdubbeld. De financiering voor dit project komt opvallend genoeg niet van de EU, maar van een staatslening van 10 miljard euro die Hongarije met Rusland afgesloten (Index, 2014).

Zuid-Transdanubië valt vanwege haar ligging buiten de belangrijkste handelsroutes. Als gevolg hiervan vestigen buitenlandse investeerders zich amper in de regio. Hierop wijst ook het lage exportcijfer van de producten uit de regio. Het aantal buitenlandse bedrijven in de regio in 1995 betrof nog 7,2% van alle buitenlandse bedrijven in Hongarije. Dit percentage is in 2010 gedaald naar 4,1%.

Tabel 7 geeft de buitenlandse investeringen in de regio weer. In Tolna wordt 13% van de werkgelegenheid gegenereerd door buitenlandse bedrijven. Dit komt niet door een uitstekend vestigingsklimaat, maar meer door de economische structuur van het land. Er zijn veel buitenlandse supermarkt- en winkelketens en aanwezig zoals Tesco, Lidl en C&A, die zorgen voor het redelijk hoge aandeel.

Tabel 7: Buitenlandse investeerders in Zuid-Transdanubië (Buday-Sántha et al., 2013).

	Aantal ondernemingen	Aandeel in Werkgelegenheid (%)	Verdeling geïnvesteerde kapitaal (%)
Zuid-Transdanubië	1218	18	100
Baranya	557	15	42
Somogy	440	27	46
Tolna	221	13	12

Niet alleen buitenlandse investeringen mijden de regio maar ook grote Hongaarse bedrijven. Van de 500 grootste Hongaarse bedrijven, dat wil zeggen met het hoogste omzet in 2010, zijn er slechts 19 in de regio aanwezig, dat is het laagste aantal van alle regio's in Hongarije (Heti Világgazdaság, 2010). Hiervan zijn er negen in de provincie Somogy en elk vijf in Baranya en Tolna. Ter vergelijking, in deze regio Midden-Hongarije waar Boedapest bij hoort zijn er 291 grote bedrijven (Heti Világgazdaság, 2010). Kijkend naar de bedrijven met de hoogste winst na belasting dan zijn er slechts 14 in de regio waarvan zes in Somogy en in Baranya en Tolna elk vier. Hieruit valt op te maken dat de grote bedrijven die in de regio aanwezig zijn niet allemaal even winstgevend en succesvol zijn.

Wat betreft het BBP in de regio (Tabel 8) is te zien dat de regio steeds verder achterop raakt. In de regio kent Baranya de hoogste economische activiteit.

Tabel 8: BBP in Hongarije in percentage (Buday-Sántha et al., 2013).

	2000	2006	2007	2008	2009
Hongarije	100	100	100	100	100
Zuid-Transdanubië	7,4	6,7	6,5	6,5	6,5
Baranya	3,1	3,1	2,8	2,8	2,8
Somogy	2,3	2,2	2	2	2
Tolna	2	1,8	1,7	1,7	1,7

Tabel 9 geeft de vier belangrijkste sectoren in Zuid-Transdanubië weer. De landbouw en bouwnijverheid zijn verhoudingsgewijs groter dan het landelijke gemiddelde. De industrie en de dienstverlening blijven achter. Ten aanzien van Tolna is te zeggen dat de bouwnijverheid en industrie een relatief hoge toegevoegde waarde leveren. Dit kan deels verklaard worden door de aanwezigheid van de kerncentrale. De vier grootse Hongaarse bedrijven zijn ook in deze sectoren actief. Dit zijn de kerncentrale, twee bedrijven in de voedselindustrie en de vierde is actief in ledernijverheid (Buday-Sántha et al., 2013).

Tabel 9: Belangrijkste sectoren en hun aandeel volgens bruto toegevoegde waarde 2009 (Buday-Sántha et al., 2013).

	Landbouw	Industrie	Bouwnijverheid	Dienstenverlening	Totaal
Hongarije	100	100	100	100	100
Zuid-Transdanubië	13,6	6,0	9,0	6,2	6,5
Baranya	4,9	2,2	3,3	2,8	2,7
Somogy	5,1	1,4	2,6	2,1	2,0
Tolna	3,5	2,4	3,8	1,3	1,7

Als naar de lang termijn ontwikkeling van de vier belangrijkste sectoren wordt gekeken sinds het jaar 2000 dan is te zien dat, in tegenstelling tot de Europese trends, de toegevoegde waarde van de landbouw groeit (Tabel 10). Tot 2010 was het in Tolna de grootste sector. In dat jaar toen heeft de industriector deze rol overgenomen.

Tabel 10: Toegevoegde waarde BBP per sector in Zuid-Transdanubië (KSH, 2014b).

		Landbouw, Verwerking (A+C)	Industrie (B+D+E)	Bouwnijverheid (F)	Handel, vervoer, toerisme (G+H+I)
2000	Baranya	€ 284.065.574	€ 78.206.557	€ 51.101.639	€ 164.157.377
	Somogy	€ 255.121.311	€ 24.675.410	€ 46.386.885	€ 162.232.787
	Tolna	€ 205.901.639	€ 158.714.754	€ 42.055.738	€ 86.714.754
2005	Baranya	€ 409.514.754	€ 66.557.377	€ 104.744.262	€ 278.118.033
	Somogy	€ 311.586.885	€ 39.065.574	€ 92.186.885	€ 263.150.820
	Tolna	€ 241.796.721	€ 163.816.393	€ 66.422.951	€ 115.845.902
2010	Baranya	€ 455.695.082	€ 104.983.607	€ 90.170.492	€ 297.616.393
	Somogy	€ 331.819.672	€ 59.767.213	€ 88.911.475	€ 348.495.082
	Tolna	€ 251.029.508	€ 314.255.738	€ 72.072.131	€ 162.432.787
2012	Baranya	€ 468.016.393	€ 99.114.754	€ 91.006.557	€ 307.095.082
	Somogy	€ 386.678.689	€ 54.537.705	€ 66.711.475	€ 377.059.016
	Tolna	€ 315.852.459	€ 354.124.590	€ 83.632.787	€ 161.737.705

De landbouwsector in de regio verdient nog wat verdere toelichting. Zoals in de rest van land is er sprake van een structuur die wordt beheerst door grote professionele landbouwbedrijven en kleine hobbyboeren. Haar oorsprong kan worden gevonden in de privatisering na de omwenteling. In het begin van de jaren 90 hadden particulieren, de staat en de landbouwcoöperaties een ongeveer een even groot aandeel in landbouwgrond. Nadat privatiseringen zijn uitgevoerd, hebben particulieren een aandeel van bijna 70% gekregen ten kosten van de landbouwcoöperaties (Dorgai, 2004). Dit omdat er een wet bestaat die particulieren en hun grondgebied beschermt zodat deze niet aan landbouwcoöperaties verkocht kan worden. Deze wet biedt de echter wel de mogelijkheid om de landbouwgrond aan de corporaties te verpachten. Hierdoor is de verhouding in het gebruik van landbouwgrond heel anders.

In de regio gebruiken landbouwcoöperaties ongeveer 60% van de landbouwgrond. De overige 40% is in handen van particulieren die veel kleine stukjes land bezitten. Om die reden kunnen deze boeren meer als een hobbyboer gezien worden dan dat het daadwerkelijk voor hun hoofdinkomen zorgt (Dorgai, 2004; Paul, 2010b; Buday-Sántha et al., 2013).

Uit de voorgaande valt te concluderen dat de in de regio aanwezige sectoren steeds verder achterop raken en ze weinig zicht hebben op een inhaalslag. Het ondersteunen van R&D activiteiten zou een manier kunnen zijn om de economische ontwikkeling te verbeteren en aan hun concurrentie positie te werken. De EU heeft een richtlijn gesteld om de investeringen in R&D activiteiten tenminste 3% van het BBP moesten zijn in 2010. Hongarije heeft slechts 1,16% geïnvesteerd in onderzoek (KSH, 2014a, p. 76). In Zuid-Transdanubië zijn de minste investeringen gedaan ten opzichte van het BBP in vergelijking met de andere regio's. Hier door is het niet alleen in relatieve zin weinig investeringen in onderzoek gedaan maar in ook absolute zin, aangezien de regio het laagste BBP kent van alle regio's. Tolna heeft niet alleen in de regio maar in vergelijking met alle provincies in het land het minst aan onderzoek besteed (Tabel 11). Dit kan

verklaard worden omdat in de provincie geen onderzoek gerelateerde instituten aanwezig zijn. De investeringen zijn gedaan in de plaatselijke hogeschool.

Tabel 11: Ontwikkeling van de investeringen in R&D als percentage van het BBP (KSH, 2014b).

	2000	2007	2008	2009	2010
Hongarije	0,79	0,98	1,00	1,17	1,16
Zuid-Transdanubië	0,40	0,37	0,33	0,43	0,46
Baranya	0,81	0,68	0,57	0,77	0,77
Somogy	0,18	0,19	0,23	0,29	0,39
Tolna	0,00	0,09	0,06	0,08	0,10

5.3 Subsidies en de bij gehorende beleidsdocumenten in de regio

Uit de vorige paragraaf is gebleken dat de regio op alle vlakken steeds verder achterop raakt. Niet alleen ten opzichte van het Europese gemiddelde maar ook van het landelijke gemiddelde. Voor regio's met zulke serieuze structurele problemen heeft de EU verschillende fondsen beschikbaar gesteld.

Kijkend naar verschillende steunfondsen die de regio bereiken ten opzichte van de andere Hongaarse NUTS2 regio's is te concluderen dat de relatief weinig naar Zuid-Transdanubië komt. Zowel uit de nationale als uit Europese fondsen heeft Zuid-Transdanubië het minst binnengehaald (Buday-Sántha et al., 2013). Tabel 12 geeft de verhoudingen weer tussen de binnengehaalde subsidies per provincie in Zuid-Transdanubië voor de periode van 2007-2013. Hieruit valt op te maken dat Tolna in bijna alle soorten Operationele Programma's (OP) de minste subsidies heeft binnen weten te halen. Dit wijst er op dat Tolna niet in staat is om de beschikbare hulpmiddelen te bereiken. In de volgende paragrafen worden de twee beleidsdocumenten besproken die bepalend zijn voor de subsidiestroming in de regio.

Tabel 12 : Subsidiestroom naar Zuid-Transdanubië 2007-2013 (Emir.nfu, 2014).

	Baranya			Somogy			Tolna		
	Aanvragen	Gehonoreerd	Bedrag	Aanvragen	Gehonoreerd	Bedrag	Aanvragen	Gehonoreerd	Bedrag
Staatshervorming OP	52	37	€ 1.881.130	34	26	€ 1.244.073	20	18	€ 1.025.691
Zuid-Transdanubische OP	951	350	€ 246.836.573	722	267	€ 125.310.819	458	159	€ 74.072.881
Economische Ontwikkeling OP	2262	1332	€ 69.871.822	1440	766	€ 41.023.588	1128	665	€ 30.396.688
Milieu en Energie OP	527	197	€ 93.714.363	485	257	€ 57.021.551	386	192	€ 51.706.463
Transport OP	10	4	€ 1.779.347	9	4	€ 1.965.458	10	5	€ 1.845.915
Maatschappelijke Vernieuwing OP	1836	678	€ 77.947.152	1288	469	€ 38.132.036	783	274	€ 22.972.423
Sociale Infrastructuur OP	198	96	€ 73.863.250	171	111	€ 77.069.158	112	62	€ 13.256.265
Implementatie OP	1	1	€ 1.473.024	0	0	€ 0	0	0	€ 0

5.3.1 Het Zuid-Transdanubisch Operationeel Programma

De Zuid-Transdanubische Ontwikkelingsmaatschappij (DDRFU) heeft het strategisch beleidsdocument, het Zuid-Transdanubisch Operationeel Programma (DDOP), ontwikkeld (DDRFU, 2007). Bij dit document en bij alle Regionale Operationele Programma's zijn drie verschillende Europese subsidiefondsen betrokken, namelijk het Europese Fonds voor Regionale Ontwikkeling, het Europees Sociaal Fonds en het Cohesiefonds. In dit document dat werd in 2007 opgesteld voor de EU budgetperiode 2007-2013 worden vijf prioriteiten genoemd om verder economisch afzakken van de regio te voorkomen (DDRFU, 2007).

1. Verbetering van de toegankelijkheid en ecologische ontwikkeling
216 miljoen euro, 26,4% van het geheel DDOP
2. Geïntegreerde stadsontwikkeling zoals Verbetering van maatschappelijke en sociale functies in deze gebieden om de sociale cohesie te versterken
189 miljoen euro, 22,6% van het geheel DDO
3. Versterking van de toeristische potentie van de regio
154 miljoen euro, 18,6% van het geheel DDOP
4. Ontwikkeling van openbare diensten
153 miljoen euro, 18,3% van het geheel DDOP
5. Het creëren van concurrerende economie door ontwikkelen van stedelijke gebieden
87 miljoen euro, 10,5% van het geheel DDOP

Als laatste is er nog een zesde punt, de technische bijstand. Deze omvat met 30 miljoen euro 3,6% van het gehele DDOP. Belangrijk om op te merken is dat, hoewel dit document speciaal voor Zuid-Transdanubië is opgesteld, het geen onderdelen omvat die niet al in andere Operationele Programma's van andere regio's in Hongarije voorkomen. De Nationale Ontwikkelingsmaatschappij heeft de bovenstaande vijf prioriteiten opgesteld en de regionale ontwikkelingsmaatschappijen dienden zich hieraan te houden. Hun bewegingsvrijheid uit zich slechts in de mogelijkheid om zelf de weging aan deze prioriteiten te geven. Het document bevat ook een hoofdstuk met de synergie met het Nieuw Hongarije Plattelandsontwikkelingsprogramma (§ 5.3.3). Echter is er in dat hoofdstuk geen sprake van samenwerking of integraal beleid maar slechts een pure afbakening van projecten en gebieden om te voorkomen dat subsidieaanvragers voor dezelfde aanvraag bij allebei de instanties aan kunnen kloppen.

Met de intrede van de nieuwe periode, zowel in de zin van de Hongaarse regeringsperiode als de EU budgetperiode, zijn er veranderingen gekomen in de opstelling van de DDOP. De Hongaarse overheid heeft bedacht dat decentralisatie het land zou helpen in economische ontwikkeling. Hiermee wordt de rol van provincies versterkt. De idee erachter is dat provinciale beslissingen effectiever moeten zijn dan regionale. Iedere provincie wordt geacht om een eigen TOP (Operationeel Programma Gebieds- en Stadsontwikkeling) op te stellen in overleg met het nationale planbureau. In plaats van de DDOP zal er dan een regionaal overkoepelende TOP komen. Dit nieuwe systeem had vanaf 2014 in moeten gaan maar het bevindt zich nog steeds in de plannings- en opstartfase.

5.3.2 Regio's en toerisme

De diverse Europese subsidiefondsen en de daarbij horende verschillende geografisch afgebakende beleidsdocumenten maken het ingewikkeld om een bepaalde sector te analyseren. Deze opvatting wordt ook gedeeld door de EU gedachte van *place-based policy* in tegenstelling tot het oude sectorale beleid.

In het kader van toerisme zou een regionale aanpak een uitkomst kunnen bieden als de regiogrenzen overeen zouden komen met de grenzen van de toeristische regio's. Dit is echter zelden het geval. De Zuid-Transdanubische Ontwikkelingsmaatschappij heeft geprobeerd om over dit obstakel te stappen en in 2006 heeft zij het Strategisch Ontwikkelingsplan Toerisme in Zuid-Transdanubië gepresenteerd (DDRFU, 2006). Dit Strategisch Ontwikkelingsplan Toerisme voor de regio is een aanvulling op het al bestaande Regionaal Operationeel Programma waarin als derde prioriteit de versterking van de toeristische potentie van de regio staat vermeld. Dit beleidsdocument zou de concrete invulling moeten toelichten over hoe de toeristische potentie van de regio versterkt zou kunnen worden.

1. Productportfolio ontwikkeling
Door ontwikkeling van complexe toeristisch pakketten, van bestaande attracties en nieuwe producten.
2. Verbetering van de toeristische infrastructuur
Door creëren van dergelijke accommodaties, van karakteristieke accommodaties, ontwikkeling van toegankelijkheid en ontwikkeling van het toeristische personeel.
3. Ontwikkeling van regionale toerismemarketing
Promotie van de regio in binnen en buitenland
4. Verbetering van het institutionele stelsel van het toerisme
Door ontwikkelen van geïntegreerde marketingorganisaties, en bevorderen van oprichting van toeristische verenigingen.

De bovengenoemde prioriteiten zijn nogal algemeen van aard. In het document worden ze tot details uitgewerkt maar zonder lokale context. Het wordt niet duidelijk waar in de regio nieuwe attracties of accommodaties ontwikkeld zouden moeten worden. Evenmin wordt er aandacht besteed aan verschillende typen toerisme zoals wellness, plattelands en cultureel.

5.3.3 Nieuw Hongarije Plattelandsontwikkelingsprogramma

Het andere fonds en dat een belangrijke rol speelt in de regio is het Europese Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO). Dit fonds is alleen beschikbaar voor plattelandsgebieden en daarmee niet voor alle gebieden in de regio. Het Hongaarse Ministerie van Landbouw en Plattelandsontwikkeling heeft een nationaal beleidsplan voor plattelandsontwikkeling in 2007 opgesteld voor de periode 2007-2013 (Hongaarse Ministerie van Landbouw en Plattelandsontwikkeling, 2007). Dit document kent geen regio specifieke variant in tegenstelling tot de Regionale Operationele Programma's.

Opvallend is dat dit document nagenoeg dezelfde prioriteiten kent als de 2^e as van het Gemeenschappelijke Landbouwbeleid. Hieronder de prioriteiten vermeld zoals het Hongaarse Ministerie van Landbouw en Plattelandsontwikkeling ze heeft opgesteld en die door de EU zijn opgesteld in het GLB. De exacte prioriteiten van het GLB zijn terug te vinden in § 2.3.2.

1. Verbetering van de concurrentiepositie van landbouw en bosbouw door in te zetten op ontwikkeling en innovatie.
47% van het gehele budget beschikbaar voor Hongarije uit ELFPO
2. Verbetering van landelijk milieu door ondersteuning van efficiënt landgebruik.
32% van het gehele budget beschikbaar voor Hongarije uit ELFPO.
3. (& 4.) Verbetering van de kwaliteit van leven op plattlandsgebieden en bevorderen van diversificatie van economische activiteiten met gebruik van de LEADER methode.
17% van het gehele budget beschikbaar voor Hongarije uit ELFPO

Na de landelijke strategie zijn er nog de strategieën van de Lokale Actiegroepen (LAG's). Er is geen trede tussen het nationale niveau en het microniveau van twintigtal nederzettingen. De plaatselijke ontwikkelingsstrategieën worden door de LAG's zelf samengesteld zonder overleg met andere bestuurlijke organen zoals de gemeente. Deze plaatselijke ontwikkelingsstrategieën moeten aan de voorwaarde van het Ministerie van Landbouw en Plattlandsontwikkeling voldoen en voordat deze uitgevoerd kunnen worden moet het ministerie goedkeuring verlenen. Hierdoor zijn de strategieën weer op de door de EU gestelde vier prioriteiten gebaseerd. Hierdoor is de lokale aanpak voor de plaatselijke ontwikkelingsstrategieën ver te zoeken.

Tabel 13: Subsidies uit ELFPO naar Tolna voor de periode 2009-2013 (Hongaarse Ministerie van Landbouw en Plattlandsontwikkeling, 2014)

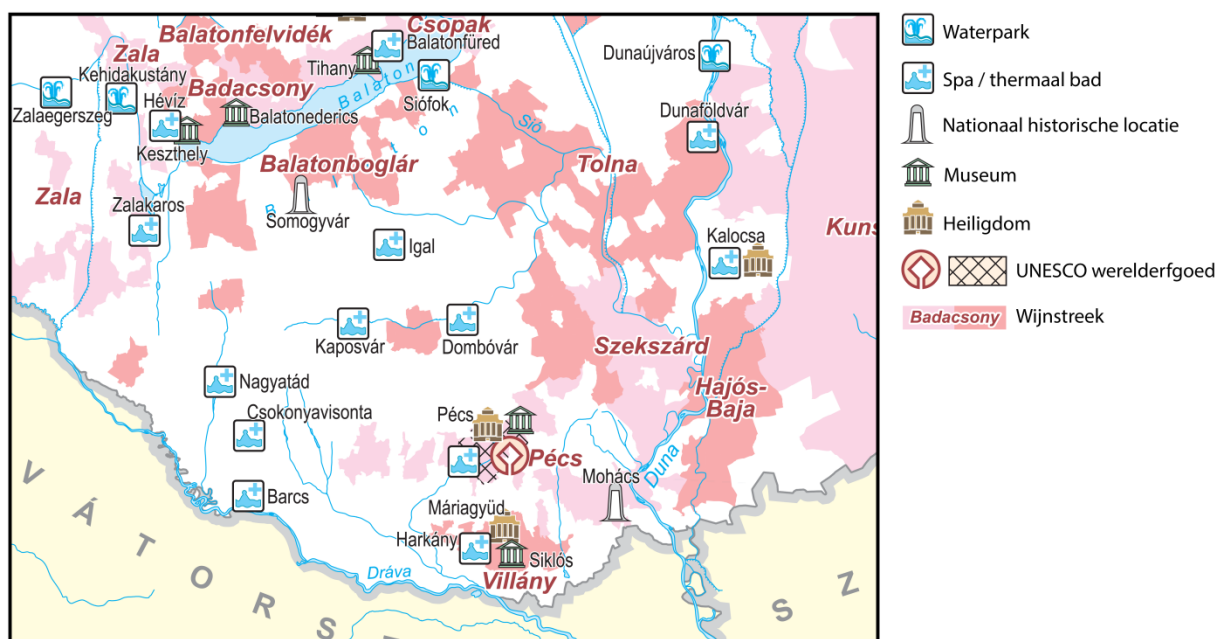
	2009		2010		2011		2012		2013	
	Aant.	Bedrag	Aant.	Bedrag	Aant.	Bedrag	Aant.	Bedrag	Aant.	Bedrag
III. As - Verbetering levenskwaliteit en diversificatie	113	€ 1.493.719	139	€ 1.457.590	154	€ 2.651.035	212	€ 3.403.608	187	€ 2.008.692
Ontwikkelings-gemeenschappen	46	€ 471.461	54	€ 329.920	80	€ 350.911	75	€ 294.160	50	€ 296.577
Verbreden vaardigheden bevolking	33	€ 138.111	18	€ 74.832						
Kleine regionale vervoer	34	€ 884.147	1	€ 22.849						
Dorpsvernieuwing en ontwikkeling			23	€ 405.937	25	€ 641.972	28	€ 508.802	11	€ 78.072
Geïntegreerde dienstverlening			2	€ 10.813	11	€ 873.807	37	€ 1.630.444	42	€ 587.298
Micro-ondernemingen			27	€ 372.384	17	€ 121.273	29	€ 506.417	44	€ 478.541
Toeristische activiteiten			6	€ 59.884	7	€ 215.535	25	€ 187.771	33	€ 396.964
Landelijk erfgoed			8	€ 180.971	14	€ 447.537	18	€ 276.015	6	€ 136.813
Diversificatie									1	€ 34.426
IV. As - LEADER			6	€ 14.148	37	€ 194.863	116	€ 450.825	247	€ 986.214
Plaatselijke ontwikkelingsstrategieën			6	€ 14.148	28	€ 152.947	74	€ 261.192	143	€ 490.346
Samenwerkingsprojecten					7	€ 15.915				
Concurrentievermogen					2	€ 26.001	42	€ 189.633	104	€ 495.869

Tabel 13 geeft de subsidies per thema die naar Tolna zijn gegaan in de periode 2009-2013. Hierin is te zien dat het aantal subsidies dat voor de bevordering van toeristische activiteiten werden toegewezen sinds

2010 vervijfvoudigd is. Opvallend zijn de jaren 2011 en 2012. In 2011 zijn zeven aanvragen met €215.000 gehonoreerd. Dit betekent dat in dat jaar een aantal grote toeristische projecten gerealiseerd werden. In 2012 werden 25 subsidieaanvragen in hetzelfde thema gehonoreerd maar met aanzienlijk minder hoog subsidiebedrag, namelijk €188.000. Dit betekent dat de subsidieontvangers het met een kleinere steun moesten doen.

5.4 Toerisme in Zuid-Transdanubië

Toerisme in Zuid-Transdanubië kent vijf trekpleisters: het Balatonmeer, Pécs en omgeving, de thermale baden, de rivieren de Donau en de Drava, en wijntoerisme. Figuur 17 geeft de grootste toeristische attracties in Zuid-Transdanubië weer.



Figuur 17: Toeristische attracties in Zuid-Transdanubië en nabij omgeving (naar Michalkó, 2011b, p. 227).

De grootste trekpleister in de zomermaanden is het Balatonmeer. Tot de regio hoort het zuidoostelijk deel van het meer. Deze kant is ondiep en hierdoor geliefd onder families en jongeren. In het afgelopen twee decennia is een afname van binnenlandse en buitenlandse toeristen te zien (Buday-Sántha et al., 2013). Deze afname wordt verklaard door de slechte infrastructuur, het ongelijke niveau van diensten en de onvoorspelbare weeromstandigheden (Buday-Sántha et al., 2013). Met het ongelijke niveau van diensten wordt bedoeld dat de accommodatie- en recreatieaanbieders vaak andere niveaus van dezelfde diensten aanbieden. Hoewel voor accommodaties er een landelijk classificatiesysteem bestaat, kan de reiziger toch niet altijd hetzelfde niveau verwachten. Vooral voor buitenlandse toeristen kan dit een probleem betekenen. Investerings in badplaatsen en uitbreidingen van recreatiemogelijkheden hebben hun vruchten nog niet geworpen.

Pécs en omgeving met onder andere Orfu en Abaliget staat bekend vanwege zijn diverse aanbod. De stad was de culturele hoofdstad van Europa in 2010. Het aanbod in cultuur, sport, baden en conferentietoerisme heeft de regio geholpen om het seizoen gevoeligheid te overbruggen. Hoewel er veel ontwikkeling heeft plaatsgevonden in Orfu om het tot een aantrekkelijke toeristische bestemming te maken, is het voornamelijk een vakantieoord geworden van de bewoners van Pécs.

Het aantal en de capaciteit van de thermaal baden is in de regio snel gegroeid. Dit is te danken aan feit dat het thermaal water in de regio erg ondiep ligt. De investeringen van de afgelopen jaren hebben ervoor gezorgd dat steeds nieuwe baden hun deuren openen. Hierdoor is de bezettingsgraad van de oude baden significant gedaald (Buday-Sántha et al., 2013). Omdat de baden nog steeds niet voldoen aan de eisen van buitenlandse toeristen en relatief ver van de landsgrenzen afliegen kunnen ze op weinig buitenlandse toeristen rekenen.

Langs de Donau en Drava zijn er vrijwel geen badplaatsen meer te vinden vanwege de vervuiling van het rivierwater. Bij de ontwikkeling van het toerisme langs de Donau werd ingezet op vaartoerisme. Bij de Drava zijn de ontwikkelingen voornamelijk op de bevordering van de watersport geweid.

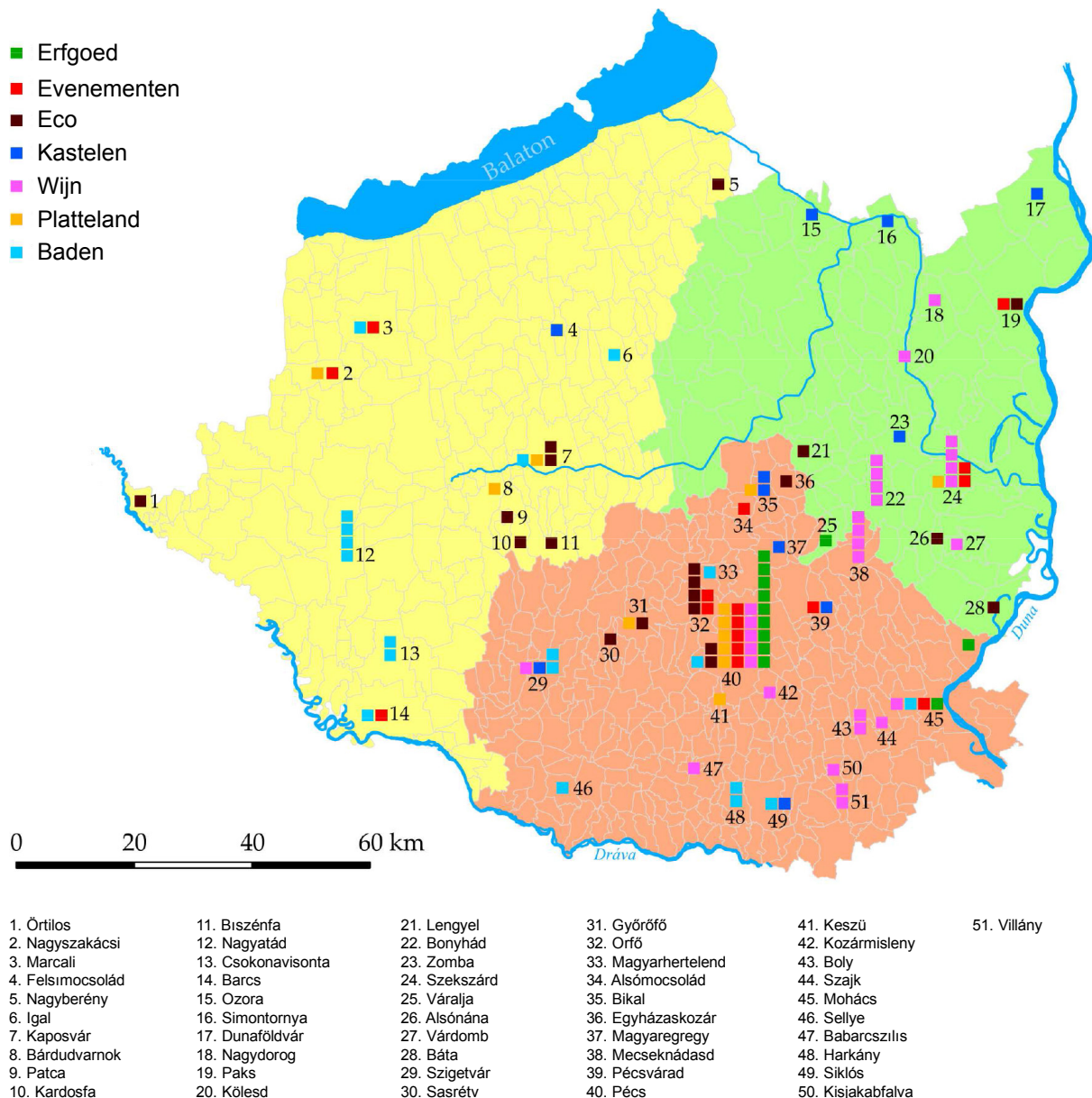
Tabel 14: Toerisme in Zuid-Transdanubië (Csóra, 2013).

	Aantal Toeristen	Overnachtingen	Aandeel buitenlandse toeristen	Aantal overnachtingen per 1000 inwoners	Gemiddelde verblijfsduur in dagen
Hongarije					
1990	6.307.566	30.599.800	54%	2.133	4,9
2000	6.565.533	22.237.003	58%	1.800	3,4
2005	7.731.018	22.686.228	54%	1.939	2,9
2010	8.205.122	22.618.504	47%	1.929	2,8
2010/1990	130%	73%		90%	-2,1
Zuid-Transdanubië					
1990	900.768	6.397.965	61%	3.985	7,1
2000	935.952	4.098.186	62%	2.578	4,4
2005	959.724	3.269.913	46%	2.324	3,4
2010	996.387	3.214.588	33%	2.036	3,2
2010/1990	110%	50%		51%	-3,9
Baranya					
1990	331.192	1.450.046	43%	2.469	4,4
2000	271.279	811.603	44%	1.675	3,0
2005	290.098	768.083	33%	1.566	2,6
2010	302.899	846.582	33%	1.515	2,8
2010/1990	91%	58%		61%	-2,6
Somogy					
1990	499.424	4.665.617	69%	8.259	9,3
2000	619.376	3.137.508	67%	5.354	5,1
2005	604.196	2.320.924	52%	4.514	3,8
2010	643.811	2.240.487	33%	3.915	3,5
2010/1990	129%	48%		48%	-5,9
Tolna					
1990	70.152	282.302	36%	844	4,0
2000	45.297	149.075	4%	420	3,3
2005	65.430	180.906	14%	598	2,8
2010	49.877	127.519	24%	412	2,6
2010/1990	71%	45%		49%	-1,5

In Zuid-Transdanubië zijn er twee internationaal bekende wijngebieden, waarvan er één gelegen is bij Villány in Baranya en de andere bij Szekszárd in Tolna. Het succes van deze twee gebieden draagt sterk

bij aan de lokale economie. Buiten de wijnmakers om wordt geprobeerd het steeds populairder wordende wijntoerisme op te bouwen.

De landelijke ontwikkelingsprocessen zijn in Zuid-Transdanubië ook terug te zien. Door de slechte economische situatie in de regio werden er hoge verwachtingen aan de toeristische ontwikkelingen gesteld. Tabel 14 geeft een overzicht van de ontwikkeling van de toeristische vraag in Hongarije en Zuid-Transdanubië sinds 1990. Hierin is te zien dat het aantal toeristen in de regio met 10% is toegenomen sinds 1990, een groei die minder is dan de landelijke groei van 30%. De groei in de regio is te danken aan de Somogy waar het Balatonmeer zich bevindt, in de andere twee provincies zijn het aantal toeristen afgenomen, in Tolna zelfs met 30%.



Figuur 18: Toerismeclusters in Zuid-Transdanubië (Szabó & Csapó, 2012).

Het aantal overnachtingen is aanzienlijk gedaald sinds 1990. In Zuid-Transdanubië en in Tolna is de daling groter dan landelijk. Het aandeel van de buitenlandse toeristen in de regio is in de afgelopen twee

decennia gehalveerd. De landelijke daling is slechts 8%. De grootste daling is waar te nemen in Somogy. Deze daling is toe te wijzen aan het ontbreken van de ‘socialismetoeristen’ uit de voormalige Comecon landen die in vakantiecomplexen rondom het Balatonmeer hun vakantie doorbrachten. De gemiddelde verblijfsduur in Zuid-Transdanubië is sterker gedaald dan het landelijke gemiddelde, maar in 2010 is dit hoger dan het landelijke gemiddelde. Dit is te danken aan de aanwezigheid van de Balatonmeer, waar gebruikelijk langer vakanties worden gehouden.

Figuur 18 laat de in de regio aanwezige clusters zien die aan toerisme zijn gerelateerd. Al deze clusters zijn dankzij Europese subsidiemogelijkheden ontstaan (Szabó & Csapó, 2012), net als het Zuid-Transdanubisch Plattelandstoerismecluster in 2010. Het doel van de verschillende clusters is om de verschillende toeristische producten in de regio te versterken en netwerken bouwen binnen en tussen de clusters. Versterking van bepaalde toeristische producten zoals wijn, evenementen en erfgoed gebeurt door speciale vakgerichte kennis die in het cluster aanwezig is aan leden verschaffen (Szabó & Csapó, 2012). Belangrijk bij deze clusters wordt geacht dat ze provinciegrensoverschrijdend zijn en niet beperkt worden door de bevoegdheden van de TDM's, die wel aan provinciegrenzen gebonden zijn.

Verder ingezoomd op de provincies is te zien dat in Somogy voornamelijk leden van het thermaalbaden- en ecotoerismecluster aanwezig zijn. In Tolna zijn de meeste leden bij het wijntoerismecluster en het burchten- en kastelencluster. Er is slechts één lid aanwezig van het plattelandstoerismecluster in Tolna. Baranya heeft overwegend de meeste leden type clusters.

5.5 Plattelandstoerisme in Zuid-Transdanubië

De zuidkant van de Balatonmeer hoort volgens de statistieken tot Zuid-Transdanubië, maar het maakt echter geen onderdeel van de toeristische regio in het kader van plattelandstoerisme. Dit omdat volgens Hongaarse regelgeving er in een gekenmerkte badplaats als het Balatonmeer geen plattelandstoerisme aangeboden kan worden. Hiermee onttrekt het gebied rondom de zuidzijde van het Balatonmeer zich aan het plattelandstoerisme. In de praktijk zijn er toeristen die hun accommodatie niet direct aan het Balatonmeer kiezen maar toch dagelijks een bezoek aan het meer brengen. Dit is ook te zien in Tabel 15.

Het aantal bedden in de categorie plattelandsaccommodatie is in Zuid-Transdanubië gehalveerd sinds 1990, terwijl het in het hele land maar met 10% is gedaald (Csóra, 2013). Binnen de regio zijn grote veranderingen te zien. In Somogy is het aantal drastisch afgenomen en in Baranya en Tolna was er sprake van groei tot 2010. Na 2010 is over een daling te zien in het aantal bedden, een gevolg van de verschillende bureaucratische regelgevingen (§ 4.3). Tolna en Baranya konden de schade veroorzaakt door de regelgeving beperkt houden. Wat betreft de vraagkant is te zien dat het aantal gasten in Zuid-Transdanubië in de afgelopen 14 jaar hetzelfde is gebleven maar dat het aandeel buitenlandse toeristen sterk is afgenomen. Hoewel het aantal toeristen ook hetzelfde is gebleven is het aantal doorgebrachte nachten sterk afgenomen, wat wijst op een kortere verblijfsduur. Dit komen overeen met de landelijke trends.

Verder ingezoomd op de provincies is te zien dat Baranya en Tolna een sterkere groei dan de landelijke hebben gekend in zowel in aantal gasten als in het aantal overnachtingen. Tolna wist zelfs de gemiddelde verblijfsduur te verlengen van 3,3 nachten in 2000 naar 3,6 nachten in 2012. Somogy heeft in alle opzichten in moeten leveren.

Tabel 15: Ontwikkeling van plattelandstoerisme in Zuid-Transdanubië (KSH, 2014a).

	Bedden	Gasten	Buitenlandse Gasten	Nachten	Nachten van Buitenlanders
Hongarije					
2000	33.502	109.832	40.658	518.488	221.126
2005	44.453	152.598	36.158	567.880	171.299
2010	27.988	138.850	10.105	415.884	33.216
2012	22.977	119.312	9.451	349.150	33.347
Zuid-Transdanubië					
2000	7.275	10.220	4.290	54.199	30.141
2005	8.746	14.252	3.494	59.486	20.455
2010	3.292	13.590	1.560	45.063	5.684
2012	2.752	10.202	1.292	33.846	7.128
Baranya					
2000	848	4.695	809	20.018	3.816
2005	1.898	7.689	1.061	25.860	4.376
2010	2.058	8.882	856	30.827	3.723
2012	1.740	7.285	801	23.943	5.149
Somogy					
2000	6.142	4.637	3.255	31.245	25.248
2005	6.308	5.080	2.239	25.581	13.788
2010	626	1.981	650	5.501	822
2012	575	1.275	309	4.003	1.401
Tolna					
2000	285	888	226	2.936	1.077
2005	540	1.483	194	8.015	2.291
2010	608	2.727	354	8.735	1.139
2012	437	1.642	182	5.900	578

6. Plattelandstoerisme in Tolna

Dit hoofdstuk dient als een introductiehoofdstuk omtrent de situatie van het plattelandstoerisme in Tolna. Het is belangrijk om de bij toerisme betrokken actoren te leren kennen. Daarnaast is het van belang om de voor de regio specifieke eigenschappen toe te lichten om zo de sterkte en zwakte punten in kaart te brengen. Als eerste worden de bij het toerisme betrokken actoren geïntroduceerd. Vervolgens wordt het belang van toerisme in de provincie uitgelicht door te kijken naar het huidige staat van toerisme in Tolna en naar de ontwikkelingen betreffende het plattelandstoerisme. Als laatste worden de door de respondenten aangedragen verbeterpunten voor van het plattelandstoerisme in Tolna besproken.

6.1 Introductie van het bij toerisme betrokken actoren

In deze paragraaf worden de bij het toerisme betrokken actoren geïntroduceerd. Als eerste wordt de groep die betrokken is bij de organisatie van de subsidieverdeling geïntroduceerd, vervolgens de subsidieontvangers zelf en als laatste de bij het plattelandstoerisme betrokken organisaties.

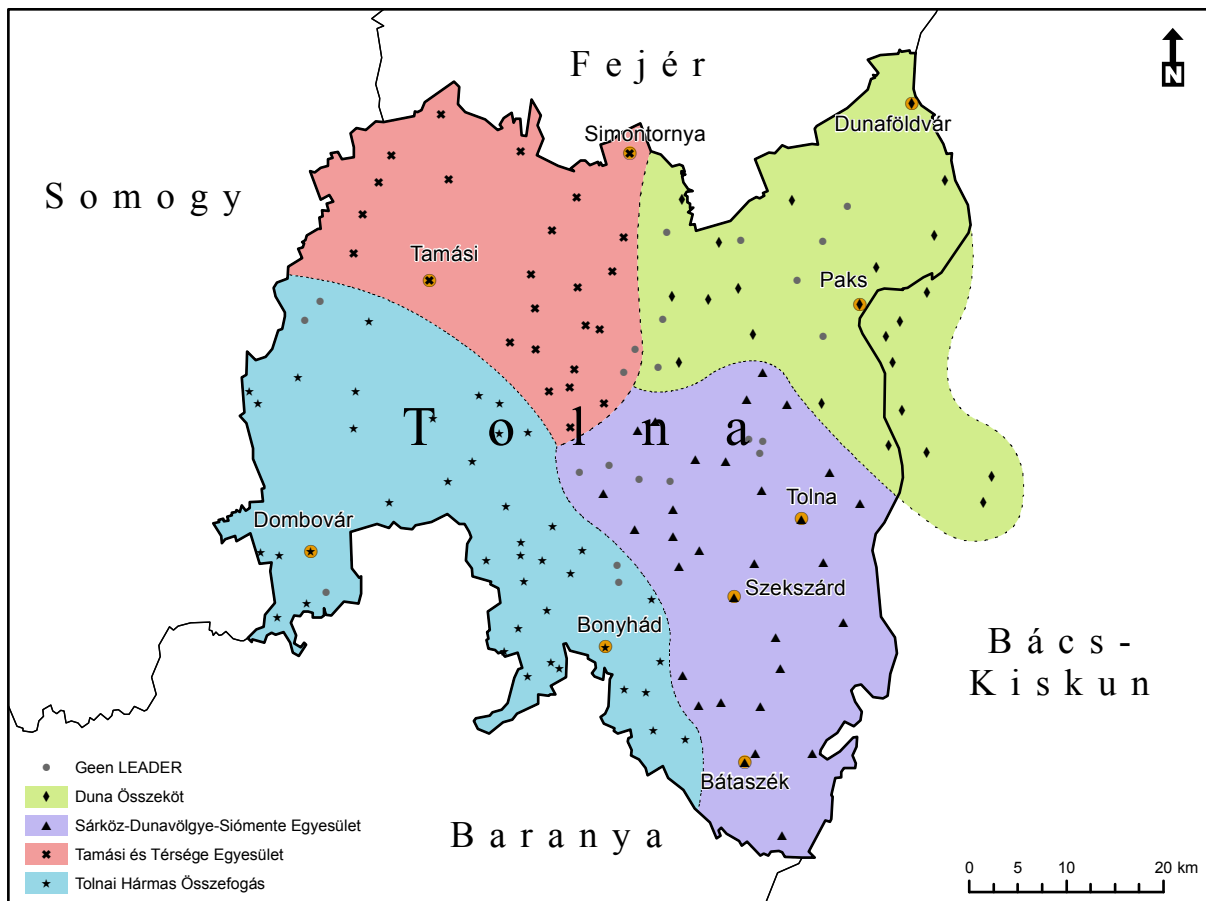
6.1.1 Organisaties betrokken bij de subsidieverdeling

Zoals eerder vermeld zijn bij de subsidieverdeling twee soorten organisaties betrokken. Ten eerste is er de Zuid-Transdanubische Ontwikkelingsmaatschappij (DDRFU) met een afdeling in Tolna. Deze organisatie is in 1997 ontstaan. Toen kon de regio op pre-toetredingsfondsen rekenen. Om van die fondsen gebruik te kunnen maken was een professionele organisatie nodig. Uit dit concept is de DDRFU gegroeid tot de organisatie die het vandaag de dag is. Het takenpakket van de DDRFU beperkt zich niet alleen tot het uitvoeren en monitoren van het Zuid-Transdanubisch Operationeel Programma (DDOP), het agentschap werkt tevens aan het ontwikkelen van de regio.

In het begin is geprobeerd om een kantoor in Tolna te onderhouden maar vanwege financiële redenen is het snel gesloten. Nu, 17 jaar later, proberen ze wederom een kantoor in Tolna te onderhouden. Dit kantoor is in maart 2014 opengegaan. Het belang van een kantoor in Tolna is groot. Volgens de respondent van de DDRFU was Tolna van de drie provincies in Zuid-Transdanubië het minst actief en het minst succesvol in het aanvragen van subsidies. Het agentschap had niet de bevoegdheden om de slecht presenterende provincie extra hulp te bieden. Ze hopen dat met de opening van deze afdeling Tolna in de volgende budgetperiode beter bij kan worden gestaan.

De Lokale Actiegroepen (LAG's) zijn de andere organisaties die betrokken zijn bij de subsidieverdeling. Na afloop van het LEADER+ programma, dat liep in de periode 2001-2006, konden de nieuwe lidstaten aan het volgende LEADER programma deelnemen. In 2007 zijn de eerste LAG's opgericht, waarvan er in Tolna sinds het begin vier actief zijn. Figuur 19 worden de bij de vier LAG's horende steden en dorpen weergegeven evenals het algemeen gedekte gebied per LAG. Dorpen die niet bij een LAG zijn aangesloten zijn tevens weergegeven.

Een LAG heeft tot zijn taak om aan de sociaaleconomische ontwikkeling van zijn regio te werken. Dit moeten ze volgens de LEADER principe bereiken door de volgende stappen te volgen: capaciteitsopbouw, samenbrengen van plaatselijke actoren, gebiedsanalyse, opsporen van bestaande activiteiten/initiatieven, oprichten van partnerschappen en het opstellen van een plaatselijke ontwikkelingsstrategie (Europese Commissie, 2006).



Figuur 19: Ruimtelijke verdeling van de vier Lokale Actiegroepen over de steden en dorpen in de provincie Tolna.

6.1.2 Subsidieontvangers

Binnen de groep subsidieontvangers bestaan er twee verschillende groepen. Ten eerste zijn er de subsidieontvangers die uit het ELFPO subsidie hebben gekregen, bij deze groep horen vijf respondenten. De andere twee respondenten hebben hun subsidie van het EFRO gekregen.

De Cikodár kft. van de heer Gábor is meer dan 20 jaar oud. Het familiebedrijf dat deze respondent samen met zijn vrouw uitbaat, hield zich eerst bezig met andere bedrijvigheid zoals groothandel in drank- en papierwaren. In 2001 zijn ze begonnen met het bouwen van een paardrijdhal en de bijhorende accommodatie. Eerst hadden ze twee paarden, nu dertig. De accommodatie beschikt over een capaciteit van 44 bedden. De gasten worden voornamelijk gekenmerkt als middenklasse.

Het jongerenkamp van Péter is in 1990 begonnen. Eerst was het een kunstkamp voor jongeren onder de 30 jaar. Vanaf 1995 kreeg het kamp een internationaler karakter en ontving het jongeren vanuit heel Europa. Het kamp ontvangt de groepen in 10 weken van het jaar voor tiendaagse vakanties.

Zoltán begon met de accommodatie in 2005 als een kamp waaraan hij in de zomervakantie studenten verschillende kunstlessen kon geven. Dit is de loop van de tijd en dankzij de subsidies uitgegroeid tot een accommodatie met meer dan 40 bedden. Zoltán runt de accommodatie samen met zijn vrouw. De gasten zijn erg verschillend. Er worden in de zomervakantie nog steeds kunstkampen georganiseerd, maar in de wintermaanden nemen jagers de accommodatie in beslag. De rest van het jaar wordt de accommodatie aan individuele toeristen of kleinere groepen verhuurd.

Norbert heeft in 2010 een bedrijf opgericht om zijn accommodatie te kunnen exploiteren. Deze respondent heeft met behulp van het ELFPO subsidiemogelijkheden een in 1905 gebouwde landhuis gekocht en gerenoveerd. Norbert werkt nu nog fulltime in de agrarische sector. Zijn vrouw is hoofdzakelijk bezig met de uitbating van de accommodatie. In begin 2013 hebben ze de eerste gasten ontvangen en daarom hebben ze nog geen uitgesproken gastenkring. Tot nu toe zijn er jagers in het voorjaar en najaar. In de weekenden verhuurt hij zijn accommodatie aan groepen die ook gebruik maken van de feestzaal voor bijvoorbeeld trouwerijen, diploma-uitreikingen, doopfeest en andere feestelijke gelegenheden.

Balázs exploiteert samen met zijn broer en vader een wijnmakerij. Het bedrijf wordt gerund door Balázs zelf, zijn broer is de hoofdwinemaker en hun vader is bezig met investeringen en handel. Het familiebedrijf is in 1978 begonnen maar sinds 1987 is de wijnmakerij de hoofdactiviteit van de familie. De wijngaard omvat 72 hectare grond en daarnaast zijn er op het landgoed nog verschillende kelders en productieplaatsen te vinden. De familiewijnmakerij heeft meerder subsidies ontvangen. Twee voor de wijnmakerij zelf en verder voor de uitbreiding van de kelder en opslagruimte evenals de aanschaf van gespecialiseerde technologie. Dit kwam van het Europees Landbouwgarantiefonds. Ze hebben tevens twee subsidies gekregen voor ondersteunen van toeristisch activiteiten. Daarmee is tweemaal de accommodatie uitgebreid en zijn er nog extra faciliteiten aangelegd zoals wellnessmogelijkheden.

De volgende twee respondenten hebben hun subsidie uit het EFRO gekregen. Ferenc is in een wijnmakerfamilie geboren. Na de omwenteling is hij begonnen met een eigen wijnmakerij. Zijn succes werd steeds groter en hij heeft in 2000 een 800 m² grote wijnkelder in de binnenstad van Szekszárd gekocht. Vandaag de dag beschikt Ferenc over een wijngaard van ca. 80 hectare. In de loop der tijd heeft hij de diensten van zijn wijnkelder uitgebreid, zijn vrouw hielp daarbij in de vorm van het organiseren van wijnproeverijen. Dit resulteerde uiteindelijk in een vraag naar een grote accommodatie die hij met behulp van de EFRO gaat bouwen.

Gunaras Resort Spa Hotel vindt zijn oorsprong in 1973 toen er in Gunaras olieboringen waren. Onder een nabijgelegen maisveld is daarbij een thermaal waterbron ontdekt. Na deze ontdekking is het bouwen van twee thermaal baden begonnen. In 1977 werd het water als geneeskrachtig gekeurd. Tot 2004 was het bad en de bijbehorende accommodatie in handen van de overheid en in dat jaar hebben lokale particulieren het overgenomen. Het aandeel van de gemeente is wel nog steeds 20%. Tussen 2006 en 2009 werden de baden uitgebreid en vernieuwd. In 2009 begon de bouw van het Gunaras Resort Spa Hotel dat in 2011 zijn deuren opende.

6.1.3 Organisaties betrokken bij plattelandstoerisme

De Tourist Destination Managements (TDM's) zijn een resultaat van de omvorming van het Hongaarse toeristische institutionele kader. Deze verandering begon in 2008. Toen werd er in het Nationaal Toerisme Ontwikkelingsplan besloten dat er een nieuwe landelijke toeristische organisatie en systeem gedefinieerd moest worden. Dit nieuwe systeem moet bestaan uit organisaties, oftewel TDM's. Ze acteren op lokaal niveau en worden opgeschaald naar regionaal en uiteindelijk nationaal niveau. De nieuwe organisaties moesten gefinancierd worden uit de fondsen die voor de verschillende regionaal operationeel programma's beschikbaar gesteld werden. In Szekszárd heeft de TDM (TDMSZ) pas in 2013 een succesvolle aanvraag ingediend. Sinds mei 2013 zijn ze bezig met opstarten en ten tijde van dit onderzoek, een jaar later, heeft de TDMSZ duidelijke doelen voor de ogen. Ze willen een samenwerking aangaan met alle actoren die betrokken zijn bij het toerisme in Szekszárd en omgeving. Ze willen hierin als gastheer optreden en de actoren bij elkaar brengen en van informatie voorzien. Daarnaast willen ze aan het eind van hun subsidieperiode van twee jaar een nieuwe website gelanceerd hebben. Deze website moet het toeristische portaal

van het regio worden. Alle actoren vanaf de accommodatie verschaffers tot reisbureaus moeten hierin samenkomen. Verder vervult het TDM in Szekszárd praktische zaken zoals toeristische wegwijzers en het maken van wandel en fietskaarten.

De Plattelandstoerismevereniging Tolna is in 2000 ontstaan. Dit is officieel de vertegenwoordiger van de landelijke vereniging FATOSZ. De vereniging kent twee leden, de voorzitter en de vicevoorzitter, die samen de vereniging leiden. Hun doestelling is om samenwerking tussen actoren in het plattelandstoerisme in Tolna te bemiddelen. Daarnaast zijn ze onderdeel van het Zuid-Transdanubisch Plattelandstoerismecluster (DDFTK). Hoewel de vereniging al 14 jaar bestaat heeft ze nog geen eigen website en is het kantoor onderbracht in het reisbureau van één van de twee leden. Zover bekend organiseren ze geen activiteiten en bieden geen cursussen aan in tegenstelling tot de FATOSZ en DDFTK.

Het Zuid-Transdanubisch Plattelandstoerismecluster is een samenwerkingsverband tussen verschillende betrokken actoren om zo op EU subsidies aanspraak te kunnen maken. In dit samenwerkingsverband zijn privé personen niet toegelaten maar slechts bedrijven en andere verenigingen. De cluster heeft in totaal 26 leden waarvan er maar twee uit Tolna en twee uit Somogy komen. Het cluster, dat pas drie jaar bestaat, heeft zeven doelen opgesteld: productontwikkeling in plattelandstoerisme, *community development*, hulp aanbieden in het kader van marketing en communicatie, evenementorganisatie, gespecialiseerde reisbureaus, productie en handel van lokale producten en onderwijs. Met deze doelstellingen willen ze de naamsbekendheid van de regio vergroten en daarmee het concurrentievermogen van de aanwezige plattelandsbedrijven vergroten.

6.2 Het belang van toerisme in Tolna

Vanwege de matige sociaaleconomische status van Tolna wordt door het provinciebestuur veel verwacht van het toerisme in de regio. In de Economische Agenda van Tolna werd hun visie al uitgelicht. Zij denken dat met een aantal ontwikkelingen en investeringen het toerisme de sleutelsector van de provincie kan worden. Hoe de betrokken actoren naar het toerisme in de provincie kijken wordt in deze paragraaf beschreven.

6.2.1 Huidige situatie van het toerisme in Tolna

Alle respondenten vinden Tolna potentievol wat betreft toeristische mogelijkheden. Als sterk punt van het plattelandstoerisme wordt door de hierbij betrokken actoren unaniem de verscheidenheid die de regio biedt genoemd.

Szabó, de voorzitter van het Zuid-Transdanubisch Plattelandstoerismecluster begint met de beschrijving van de hele regio. Deze respondent vertelt dat in de regio de provincie Baranya de meeste toeristen trekt. Hier is Pécs te vinden, de grootste agglomeratie in de regio. Daarnaast horen Mecsek en Villány nog tot deze provincie. Op de tweede positie staat Somogy omdat dit grenst aan het Balatonmeer. Het voordeel van het aantal toeristen dat naar Balatonmeer gaat kan niet meegenomen worden in het plattelandstoerisme. Volgens Hongaarse regelgeving kan in een gekenmerkte badplaats als het Balatonmeer geen plattelandstoerisme aangeboden worden. Echter overnachten er toeristen in de dorpen rondom het Balatonmeer, iets dat wel tot plattelandstoerisme gerekend kan worden. Tolna staat op derde plaats omdat deze over geen uitmuntende attracties beschikt. De aantrekkingspunten die Tolna biedt, zoals het wijntoerisme, de natuurgebieden en de speciale structuur van kleine nederzettingen, ieder met zijn unieke traditiebehoudende volkscultuur zijn in de rest van de regio ook aanwezig.

Szintai van de Plattelandstoerismevereniging Tolna noemt nog een aantal andere sterke punten. Deze respondent vindt dat Szekszárd zelf een positieve ontwikkeling heeft ondervonden. De stad is mooi gerenoveerd en haalt iedere jaar steeds meer evenementen binnen waarvan niet alleen de stad zelf profiteert maar de omgeving ook. Volgens Szintai overnacht niet iedere toerist die Szekszárd aandoet graag in een hotel. Sommige zoeken liever de gemoedelijke sfeer van een plattelandsaccommodatie op als uitvalsbasis.

Gál en Szintai noemen als verdere sterke punten van Tolna de aanwezigheid van het Gemenc bos, de fietsroutes, de natuurgebieden en de vele verschillende evenementen die in de provincie plaatsvinden. Als ultieme aantrekkingskracht wordt door beiden de aanwezigheid van de wijnmakers genoemd. Gál van de TDMSZ zegt hierover:

“Szekszárd wordt met wijn en wijntoerisme geassocieerd. Steeds komen er nieuwere en mooiere wijnkelders die zelf diensten aanbieden zoals accommodatie of restauratie. Er is een dynamische ontwikkeling in kwalitatief hoogwaardige diensten... Vandaag de dag is wijntoerisme in de regio zelfvoorzienend geworden.”

Over de zwakke punten van het toerisme in de regio wordt iets verschillend gedacht door de respondenten. Szabó vindt dat wat de regio zo bijzonder maakt, namelijk de speciale structuur van kleine nederzettingen, ook meteen het nadeel is. De infrastructuur in de regio is een grote belemmering. In 2010 is de snelweg M6 opengegaan, waarmee het individuele vervoer verbeterd is. Toeristen die voor het platteland kiezen, zijn volgens Szabó milieubewuster in hun transportkeuze. Openbaar vervoer in de regio is nog steeds ver achtergebleven.

Een andere zwak punt vindt de voorzitter van de Zuid-Transdanubisch Plattelandstoerismecluster dat de meeste dorpen vechten om de basisvoorzieningen. Ze hebben daardoor geen lange termijn perspectieven en besteden geen aandacht aan de toeristische mogelijkheden. 60% van alle nederzettingen in de regio kent geen enkele toeristische activiteit en in de overige 40% zijn dus ook alle steden inbegrepen. Szabó vindt dit een zorgwekkend probleem.

Szintai wees meer op de Tolna-specifieke tekortkomingen. Zij vindt dat de provincie met twee grote problemen kampt. Ten eerste dat er geen grote attractie is. Volgens haar winnen alle andere willekeurige plaatsen waar bad- of spafaciliteiten aanwezig zijn het van een plaats waar dat ontbreekt. Een attractie creëren is kostbaar en vereist nog intensievere marketingactiviteiten. Ten tweede vindt Szintai dat er in de provincie een tekort is aan degelijke accommodaties. Gál noemt ook deze twee punten:

“We missen degelijke accommodaties. Het andere is de beperkte variëteit in het recreatieaanbod. Het is een beetje zelfde als het geval van de kip en ei. Welke hebben we eerder nodig? We zouden deze dingen tegelijkertijd moeten ontwikkelen.”

Aangezien het TDMSZ de verantwoordelijkheid draagt voor de organisatie van toerisme zou het zijn taak moeten zijn om antwoord op deze moeilijke situatie te vinden. Voor zover bekend is, heeft de TDM geen strategisch plan om problemen in het toerisme op te lossen.

De respondent van de DDRFU heeft een iets andere kijk op het belang van toerisme dan de vorige respondenten. Dit omdat de DDRFU niet direct betrokken is bij de organisatie en uitvoer van toerisme maar alleen bij het opstellen van het DDOP. De kijk van de respondenten van de DDRFU op het belang van toerisme komt redelijk overeen met het bestuur van de provincie. Volgens de respondent DDRFU is

toerisme de tweede belangrijkste sector na de landbouw. Hij ziet geen mogelijkheid voor industrialisatie in de provincie daarom moet het toerisme verder ontwikkeld worden.

De Lokale Actiegroepen (LAG's) kijken op een kleiner geografische schaal naar toerisme. Iedere gebied heeft zijn eigen karakteristiek waarop een compleet toeristisch pakket opgebouwd zou kunnen worden, maar een grote toeristische attractie in de provincie ontbreekt. Er zijn wel veel 1-daagse programma's zoals paardrijddagen, wijnfestivals, jachtmogelijkheden, spa & wellness en culturele festivals.

Het economische belang van toerisme in de regio is nog niet overal ontdekt. LAG1 (codenaam voor een LAG in Tolna) zegt dat in haar regio de betekenis van toerisme plaatsgebonden is. Bij gebieden langs de Donau, bij badplaatsen en bij Sárköz (dat bekend staat om haar volkscultuur) heeft de lokale bevolking het toerisme als inkomstenbron ontdekt. LAG2 zegt dat in zijn regio het jachttoerisme en bezoek aan het bad in Tamási de grootste toeristische attracties zijn. Echter gaan de inkomsten hiervan geheel naar de twee betrokken bedrijven, namelijk de jachtvereniging en het bad in Tamási. Hierdoor profiteren de bewoners maar weinig van dit type toerisme. LAG2 zegt dat in de laatste subsidiëringsronde een aantal veelbelovende projectaanvragen zijn goedgekeurd maar deze zitten nog in de opstartfase. LAG3 kampt ook met dezelfde problemen. Er is in haar gebied een groot kasteel (Zichy kasteel) wat voor de grootste stroom van toeristen zorgt. Het kasteel biedt echter geen programma's aan buiten haar eigen deuren. Hierdoor zijn de positieve punten van de aanwezigheid van het kasteel beperkt tot de werkgelegenheid die het creëert en de toeristenbelasting die het betaalt. LAG4 zegt dat in haar regio toerisme echt stervende is. Er zijn pogingen gepleegd om twee kastelen als accommodatie aan te bieden maar deze allebei gingen failliet. In dit gebied zijn alle op toerisme gebaseerde subsidieprojecten mislukt. Nog niemand heeft een levensvatbaar toerisme project daar afgerond.

De subsidieontvangers konden weinig vertellen over de huidige status van toerisme in hun dorp en over het belang ervan voor hun dorp. De meeste respondenten gaven aan dat ze alleen zicht hebben op het eigen project en daardoor geen uitspraken over anderen kunnen doen. Het belang van hun project voor het dorp in combinatie met de Europese subsidies wordt in § 7.1.2 besproken.

6.2.2 Ontwikkelingen van het plattelandstoerisme

Over de situatie omtrent plattelandstoerisme wordt door de respondenten die betrokken zijn bij de organisatie van het toerisme dezelfde mening gedeeld, namelijk dat het in de regio niet goed gaat met het plattelandstoerisme. Szabó, de voorzitter van de Zuid-Transdanubisch Plattelandstoerismecluster vertelt dat het plattelandstoerisme in Zuid-Transdanubië dezelfde negatieve veranderingen ondervindt als de landelijke trend. Dit is dankzij een in 2010 aangenomen reglement dat alle vormen van gastenontvangst belastingplichtig maakt. Hierdoor zijn veel accommodatieverschaffers gestopt of illegaal verder gegaan omdat anders de rendementen te laag zouden zijn. Het andere dieptepunt kwam door de financiële crisis. Volgens Szabó is het Hongaarse plattelandstoerisme gericht op binnenlandse toeristen. Als deze mensen financiële problemen hebben dan zal dat snel in het plattelandstoerisme gemerkt worden. Sinds 2011 is het aantal nachten in het plattelandstoerisme in de regio met 50% gedaald. Szabó ziet een kleine verbetering bij aanbieders die wellness- of belevingselementen met plattelandstoerisme hebben gecombineerd.

Szintai van de Plattelandstoerismevereniging Tolna vindt dat de leeftijd van de accommodatieaanbieders binnen het plattelandstoerisme hoog is. Volgens haar kunnen deze mensen niet meer met de verwachtingen van de huidige toeristen meegaan:

“Volgens mij is 70% van de werknemers betrokken bij het plattelandstoerisme gepensioneerd. Zij denken nog steeds, ik geef de sleutel af en krijg er geld voor terug en klaar.”

Ze vervolgt dat volgens haar het onderhouden van een plattelandsaccommodatie onvoldoende inkomsten brengt om als hoofdkomen te dienen. Men moet er nog een baan bij hebben. In dat geval heeft men onvoldoende tijd om voor de gasten te zorgen. De aanwezigheid van een klein stukje land met kippen en een moestuin is onvoldoende. Szintai voegt er nog aan toe:

“Volgens mij heeft het geen zin om buiten de omtrek van Szekszárd aan plattelandstoerisme te beginnen. Die plekken hebben geen aantrekkingskracht. De gasten zullen er niet heen gaan.”

Volgens de literatuur zou plattelandstoerisme een mogelijkheid zijn om naast agrarische activiteiten als extra inkomsten te fungeren. Szabó wijst op het feit dat hoewel in Zuid-Transdanubië de agrarische sector groot is, deze anders is samengesteld dan in de rest van Europa. In Tolna is het grootste gedeelte van de agrarische sector in handen van een aantal grote bedrijven. Lokale boeren bestaan niet.

“Boeren familiebedrijven zoals in Oostenrijk vind je hier niet. Efficiënt werkende boerenfamilies zijn er amper, dit betekent dat er niets is waarbij ze het toerisme als neven inkomst zouden kunnen zien. De enige uitzondering zijn de wijnmakers, dat zijn vaak familiebedrijven. Zij kunnen met toerisme bijverdienen.”

De respondent van de TDMSZ ziet plattelandstoerisme vanwege zijn kleinschaligheid niet als het belangrijkste type toerisme in de regio. Wel wordt door deze respondent erkend dat het een speciale vraag is waaraan voldaan moet worden. Gál ziet de toegevoegde waarde in plattelandsaccommodaties door de capaciteitsvergroting in accommodatieaanbod. Gál zegt dat op het moment wijntoerisme het meest succesvol is. Echter betekent het dat de gasten niet langer dan twee dagen blijven. Hij denkt dat plattelandstoerisme toe te voegen aan het huidige aanbod een manier zou zijn om het aantal overnachtingen te laten stijgen.

Szintai ziet grote veranderingen in het toerisme die van invloed kunnen zijn op het plattelandstoerisme. Zij zegt dat door de komst van het internet en aanbiddingssites plattelandstoerisme moeilijk kan concurreren met hotels. Hotels kunnen voor dezelfde prijs een overnachting bieden dan plattelandstoerismeaanbieders, maar dan met meer comfort en uitgebreidere programmamogelijkheden. Binnenlandse toeristen met een kleine portemonnee kiezen hierdoor voor meer waarde voor hun geld.

Als positieve ontwikkeling ziet Szintai de opkomst van wijntoerisme. De huidige generatie ziet wijn en gastronomie als een nieuwe manier van beleving. Steeds meer mensen zijn op zoek naar culinaire specialiteiten. Hiervan kan volgens haar het plattelandstoerisme profiteren.

6.3 Verbeterpunten voor toerisme in de regio

Nadat met alle respondenten is gesproken over de huidige situatie van het toerisme in Tolna is het zaak om de mogelijke verbeteringen te bekijken. Deze genoemde verbeterpunten zijn erg verschillend per actorengroep en binnen de actorengroep worden ook verschillende suggesties gedaan.

De respondenten die betrokken zijn bij de organisatie van het toerisme in de regio zijn het ermee eens dat er nog veel moet gebeuren om plattelandstoerisme in de provincie te verbeteren. Szabó zegt dat het openbaarvervoersysteem ontwikkeling nodig heeft. Hij denkt dat de regio aan de aanbodkant genoeg te bieden heeft. De afnemer kant zou volgens hem gestimuleerd moeten worden.

“De vraagkant moet veranderd worden. De inwoners die over voldoende middelen beschikken moeten niet alleen naar de wellnessmogelijkheden en het Balatonmeer zoeken. Er is gastentekort en accommodatie overaanbod.”

Szabó noemt het belang van het Zuid-Transdanubisch Plattelandstoerismecluster. Dit cluster helpt bij de marketing, classificatie en productontwikkeling. Deze respondent denkt dat het cluster veel kan bijdragen aan de verbetering van de kwaliteit van het plattelandstoerisme in de regio.

De respondent van de Plattelandstoerismevereniging Tolna heeft meer concrete suggesties voor de verbetering. Szintai denkt dat het belangrijkste is dat er meer aan marketingactiviteiten gedaan wordt. Hierbij denkt zij aan een modernere manier dan via gewone advertenties. Het gebruik van een geavanceerde applicatie waarin beleving centraal staat zou volgens haar meer mensen kunnen bereiken.

Als tweede noemde Szintai de mogelijkheid om te boren naar warmwaterbronnen. Indien deze worden gevonden, wat wel de veronderstelling is, moeten spa's en baden worden gebouwd. Zij denkt dat alleen een particuliere investeerder het zou kunnen financieren, de lokale overheid zal hiervoor nooit voldoende middelen vrij kunnen maken. Echter zijn als gevolg van de financiële crisis particuliere investeerders voorzichtiger geworden.

Zoals Gál van TDMSZ eerder al noemde is het aanbod van voldoende en degelijke accommodaties cruciaal. Daarnaast moet het programma aanbod uitgebreid worden. Vervolgens zou hij liever meer promotieactiviteiten en een betere samenwerking tussen de betrokken partijen zien.

Opvallend genoeg kwamen de LAG's niet met materiële verbeterpunten maar met de vraag naar een sleutelfiguur die de coördinatie van het toerisme in hun gebied zou uitvoeren. Over wie deze taak moet bekleden waren de meningen verdeeld.

LAG1 (een codenaam voor de respondent die voor de bij het LEADER programma betrokken Lokale actiegroep staat) ziet het als een samenwerking tussen alle actoren zoals de TDM, de plattelandstoerismevereniging en zichzelf. Ze verwoordt het als volgt:

“Iedereen die zichzelf erbij betrokken voelt, moet gaan samenwerken... De enige barrière is dat iedereen een andere visie heeft en uit verschillende bronnen werkt. Als het gaat om het maken van een gezamenlijke brochure of website dan moet er een verantwoordelijke zijn voor de subsidieaanvraag, voor de financiering, voor het onderhoud, dus er moet een eigenaar zijn. Dit is het geval van 'het kind met het badwater weggooien', niemand weet meer wie de opdracht had gekregen.”

Op de vraag of de TDMSZ alleen deze taak zou kunnen verwezenlijken, omdat het op het moment de taak is van de TDMSZ om zowel operationeel als op het marketingterrein toerisme in Szekszárd en haar omgeving te organiseren is haar antwoord dat de TDMSZ te veel op Szekszárd en het wijntoerisme concentreert. Ze hebben in hun kantoor wat folders liggen over de omgeving maar ze brengen de omgeving niet in hun marketinguitingen naar buiten.

LAG2 vindt dat meerdere organisaties deze verantwoordelijkheid zouden kunnen dragen maar omdat ze geen eigen belang bij hebben, zullen ze het niet gaan doen. Deze respondent zegt:

“Net als bij ons, het hoort niet bij onze takenpakket, maar we proberen iets te doen. Er zou een homogeen beeld over de regio geschetst moeten worden... Iemand zal het moeten doen die er niet al te veel van verwacht op financieel gebied want het zal hem weinig brengen, maar des ten meer voor dit gebied.”

De lokale VVV, het Tourinform, acht LAG2 niet geschikt deze taak te kunnen vervullen. De lokale overheden zijn volgens hem evenmin geschikt omdat die hun eigen dorp voorop zullen plaatsen en daardoor het homogene beeld zal ontbreken. Deze respondent vindt dat een non-profit organisatie de sleutelpositie in deze kwestie zou kunnen vervullen.

LAG3 heeft de promotie activiteiten van de regio in eigen handen genomen maar dankzij de eerder genoemde verandering rondom de LAG's en provinciegrenzen zijn hun activiteiten waardeloos geworden. De promotievideo en brochures gaan over het oude LAG gebied die ook deels een andere provincie omvat. Ze zijn nu gescheiden en hebben helemaal geen samenwerkingsverbanden meer. LAG3 gelooft ook niet dat een TDM de sleutelpositie zou kunnen bekleden. Als argument gebruikt ze weer het voorbeeld van de provinciegrenzen:

“Het is erg lastig om bedrijven en dorpen hun krachten laten bundelen vanwege de voorschriften. Bijvoorbeeld Bikács (waar het Zichy kasteel ligt) is grenzend aan de provincie Fejér, daar net over de grens is een thermaal bad. Maar bij de TDM mag geen nederzetting van andere provincie horen.”

LAG4 kan geen voorbeeld noemen wie volgens haar deze sleutelfunctie zou kunnen bekleden. Ze wijst er op dat in haar regio geen TDM is hierdoor weet ze niet hoe deze werken en wat zij zouden kunnen betekenen in deze kwestie. De lokale overheden hebben volgens LAG4 wel grotere problemen door reorganisaties en bezuinigingen dan hun hoofd hierover te buigen.

De respondent van de DDRFU is ervan overtuigd dat het de taak van de TDMSZ zou moeten zijn om de samenwerking binnen de toerismesector in de regio te faciliteren en voor een homogeen beeld te zorgen.

Van de subsidieontvangers was Balázs de enige die ook aan een sleutelfiguur dacht. Hij vindt dat TDMSZ de instantie is die samenwerking tussen verschillende actoren zou moeten bemiddelen. Hij denkt dat als de TDMSZ hierin zou slagen, maar dat er eerst een nauwe samenwerking tussen de actoren zelf moet ontstaan.

De subsidieontvangers hebben verschillende suggesties hoe het toerisme in hun regio verbeterd zou kunnen worden. Opvallend is dat een groot aandeel van de respondenten gelijk begon over de verbeterpunten van zijn eigen project te praten maar niet over de verbeterpunten voor de regio. Dit geeft een indicatie dat ze weinig kennis hebben over de situatie omtrent het toerisme in hun regio.

Norbert van de jachtaccommodatie vindt dat het uitbreiding van zijn diensten met bijvoorbeeld vissers-toeristen een stimulans zou zijn voor het lokale toerisme. Gábor vindt dat een overdekte rijhal en een groter feestzaal voldoende zou zijn om het toerisme volgende jaar laten verdubbelen. Volgens hem zou deze ontwikkeling voor het hele dorp voldoende zijn om ervan te kunnen profiteren.

Zoltán van het kunstkamp, denkt dat vooral het lokale dingen zijn die verbeterd zouden kunnen worden. Als voorbeeld noemt hij dat het dorp een imago zou kunnen ontwikkelen. Zoltán dacht aan een ‘musical-dorp’.

“Er is in Kubekáza een operette-dorp of in Rácalmás een Pompoenfestival. Er zou een vaste podium in de dorp geïnstalleerd kunnen worden. We hebben al gevorderde afspraken met artiesten hierover. Het zou zo een half miljoen euro kosten. Ik heb het bij de LAG gevraagd. Ze hebben het gelijk afgewezen want hun hele budget voor dit gebied is minder dan wat we nodig zouden hebben.”

Balázs de wijnmaker kijkt verder dan zijn eigen bedrijf. Hij vindt dat Szekszárd en de omgeving nog meer van dergelijke accommodatie zou kunnen gebruiken. Verbetering van de infrastructuur tussen de wijnkelders zou volgens hem nodig zijn. Hij noemt als voorbeeld de wijnmakerijstraat van Villány. Daar is doordeweeks altijd iemand open die in het assortiment ook wijnen van wijnmakerscollega's heeft. Een ad hoc wijnproeverij kan meteen geregeld worden. Ferenc noemt ook het belang van een plek waar het assortiment van alle Szekszárder wijnmakers aanwezig is cruciaal voor het toerisme in de regio.

Tibor zegt dat Gunaras al de basisfaciliteiten mist Er is één toeristen informatie stand die alleen maar vier maanden per jaar open is. In de rest van het jaar komen willekeurige toeristen het hotel binnen om van toeristische informatie voorzien te worden. Buiten de zomermaanden kan men geen tabakswaaren of kranten kopen. Deze zaken werken belemmerend zowel voor het hotel als het gehele badplaats dat met zijn overdekte bad- en wellnessfaciliteiten de hele jaar door open is. Hij vertelt verder dat zij al verschillende grote evenementen naar het hotel toe hebben proberen te trekken. Volgens hem waren deze mislukt door de geringe naamsbekendheid van de badplaats. Het lokale bestuur zou de citymarketing moeten versterken.

7. Europees beleid en subsidies volgens de actoren

In dit hoofdstuk wordt antwoord gezocht op de deelvraag: Hoe ervaren de actoren die bij toerisme betrokken zijn het Europese beleid en subsidieregelingen? Om de betekenis en de effecten van de verschillende Europese subsidies op lokaal niveau te begrijpen, is het van belang om deze vraag aan de hierbij betrokken actoren te stellen. Deze mensen staan immers het dichtste bij het eigenlijke gebruik van de subsidie. Als eerste wordt er een beeld geschetst over het belang van de Europese subsidies. Dit wordt weergegeven door eerst te kijken naar het belang van de subsidies voor de subsidieaanvragers en daarna naar de betekenis van de subsidieontvangers voor de regio. Vervolgens worden de ervaringen met de Europese regelgeving en subsidies beschreven. Daarbij worden eerst de algemene ervaringen beschreven waarna er op verschillende stappen wordt gefocust om te eindigen bij essentiële verbeterpunten.

7.1 Belang en betekenis van de Europese subsidie

Het is van essentieel belang om de relevantie van de Europese subsidies voor de bij plattelandstoerisme betrokken actoren te begrijpen. Deze actoren ervaren in hun dagelijkse leven de betekenis van deze subsidies. Het belang van de subsidies wordt hier vanuit verschillende oogpunten belicht.

7.1.1 Belang van de Europese subsidies voor de aanvragers

Alle subsidieontvangers vonden het ontvangen van EU subsidies van cruciaal belang. Als kanttekening is wel belangrijk op te merken dat met subsidies uit het ELFPO maximaal 65% van het benodigde budget gefinancierd kan worden, de overige 35% moet van de aanvrager zelf komen. De ontvangers beargumenteerden het belang van de gekregen subsidies verschillend. Respondent Zoltán, die een kunstkamp exploiteert, zegt dat hij voor de gehele investering van ongeveer 300.000 euro geen lening van de bank kon krijgen. Zoltán kon maar voor de helft een lening krijgen en dat was niet voldoende om het hele project te financieren. De ontbrekende helft kon deze respondent via de subsidiëring financieren. Norbert gebruikt dezelfde reden:

“Dit is een super mogelijkheid. Zo jong kon ik nooit 100.000 euro in een verblijf investeren.”

Balázs de wijnmaker zegt dat naast hun lopende leningen voor de wijnbrouwerij moeilijk extra leningen kunnen krijgen. Ze hebben de subsidies nodig om verdere investeringen te realiseren. De eigenaar van de paardrijhal en bijhorende accommodatie Gábor zegt dat hij het vijf à zes jaar geleden al had kunnen uitvoeren, maar dat hij liever op de subsidies wachtte om zo één twee keer zo groot project te kunnen realiseren.

De subsidieontvangers uit de EFRO hebben dezelfde redenen. Ten eerste is hun projectbudget ongeveer twintig maal groter dan aanvragen voor subsidie uit het ELFPO. Deze investeringskosten zouden ze nooit bij de banken hebben kunnen loskrijgen. De andere reden is dat ze voorfinanciering hebben gekregen. Hierdoor ontstond de mogelijkheid om dat als onderpand te gebruiken en aan het project beginnen.

Tibor van het Gunaras Resort Spa Hotel zegt dat hun project waarschijnlijk ook door was gegaan als ze de subsidie niet hadden gekregen, echter was door de beperkte middelen de renovatie minder indrukwekkend geweest. De upgrade ging dan alleen tot een twee- of driesterren hotel, waardoor het succes van het huidige hotel niet was bereikt. Ferenc, de wijnmaker die een hotel gaat bouwen, noemt nog een ander voordeel van de verkregen subsidies:

“De subsidies zijn belangrijk. Het verdubbelt de mogelijkheden, maar het geldt alleen voor de eerste investering. Als dat goed werkt, dan krijg je meer inkomsten, dus het werkt in de loop van de tijd exponentieel. Dit is de beste investeringsmogelijkheid. Als het geld komt, dan kan je meer subsidie vragen want je hebt de eigen bijdrage al. Dit biedt mogelijkheden voor verdere ontwikkeling.”

Meerdere van de subsidieontvangers hebben twee of meer succesvolle subsidieaanvragen binnengehaald waardoor ze verdere investeringen konden realiseren. Norbert, die de jachttaccommodatie uitbaat, heeft dankzij zijn eerste subsidie de accommodatie kunnen realiseren. Zijn tweede subsidie heeft hij voor een soort showroom gekregen:

“Ik heb het voor een showroom gekregen maar ik zal er een feestzaal van maken. De zogenoemde showroom wordt ingericht met vitrines aan de zijkant en daarin worden de producten van lokale mensen tentoongesteld zoals honing, wijn, handwerkproducten. Voor mij is het gunstig want het geeft een sfeer aan die zaal en de mensen kunnen hun producten presenteren.”

Balázs heeft voor de wijnbrouwerij drie keer subsidies gekregen en voor het toeristische gedeelte twee subsidietoekenningen. De eerste voor de uitbreiding van zijn accommodatie met 20 bedden en de tweede voor een nog verdere uitbreiding van 15 bedden en het aanleggen van faciliteiten zoals een wellness gedeelte.

De eigenaar van de paardrijdhal en de bijhorende accommodatie, respondent Gábor, heeft naast zijn toeristische bedrijf ook een elektronicawinkel. Voor de uitbreiding daarvan heeft hij een subsidie uit het ELFPPO gekregen voor het ontwikkelen van micro-ondernemingen. Voor zijn toeristisch bedrijf heeft Gábor nog eens twee subsidies toegewezen gekregen. Uit de eerste heeft hij een accommodatie met 14 bedden geopend. In 2012 is met de tweede subsidie een uitbreiding van 30 bedden gefaciliteerd. Daarnaast werd de accommodatie nog uitgebreid met een keuken, restaurant, receptie en een gedeelte van de vernieuwing van de paardrijdhal is ermee gefinancierd.

Zoals uit het vorige paragrafen is gebleken zijn de Europese subsidies voor de regio van cruciaal belang, zowel in de ogen van de subsidieontvangers als de subsidie verdelende organisaties. In de volgende paragrafen wordt de betekenis van deze subsidies voor Tolna besproken.

7.1.2 Betekenis van subsidieontvangers en daarmee de EU subsidies voor de regio

De betekenis van de EU subsidies wordt door alle subsidieontvangers op waarde geschat. Zoltán zegt dat in Kisszékely zonder EU subsidies er geen toeristische accommodaties geweest zouden zijn. Met de EU steun zijn er nu twee. Het belang van de EU subsidie voor het dorp is echter veel groter dan alleen de accommodaties. Zijn gasten gaan vaak het dorp in en doen daar hun boodschappen of gaan naar een café.

De eigenaar van de paardrijdhal Gábor beargumenteert het belang van subsidies anders. Hij vindt dat doordat er extra kapitaal bij mensen terecht komt er al een ontwikkeling van de economie bereikt kan worden. Volgens Gábor is het enige dat er nodig is voor de ontwikkeling van toerisme in de regio dat mensen meer geld hebben om te besteden.

Balázs de wijnmaker acht het belang van de EU subsidies hoog, omdat dat het voor het toerisme erg belangrijk is op verschillende vlakken. Ten eerste omdat het toeristische palet wordt verbreed met verschillende accommodaties en recreatiemogelijkheden. Ten tweede omdat de stad compleet vernieuwd en gerenoveerd wordt. Tibor van het hotel in Gunaras zegt hetzelfde:

“Dit betekent het duwtje in de rug. Zonder de subsidies zouden zulke vernieuwingen en nieuwe projecten niet van de grond kunnen komen.”

Het door de EU hoog ingeschatte multiplier effect van de subsidies wordt door de meeste subsidieontvangers bevestigd. Al deze respondenten vinden dat anderen in de regio tevens profiteren van hun subsidieprojecten. Norbert van de jachtaccommodatie zegt dat in ieder geval de ene medewerker die ze als conciërge hebben aangenomen en de taxichauffeurs die ze inhuren direct van hun project profiteren. Gábor trekt het breder en zegt dat het hele dorp van zijn project profiteert omdat er nu een sfeervolle feestzaal is van niveau. Daardoor is de kwaliteit van leven in het dorp veranderd. De eigenaar van de paardrijdhal vervolgt:

“Nu weet iedereen dat als er een gast in het dorp komt overnachten hij naar de winkel zal gaan om brood en melk te kopen, daarna naar het café zal gaan om een wijntje te drinken en misschien ook nog naar een restaurant om vissoep te eten. Hij brengt het geld naar het dorp en nu beseffen de inwoners het ook. Ik vind dat je het aan het leven van het dorp kan zien... Ik denk dat iedereen ervan profiteert.”

Balázs noemt naast de werkgelegenheid en de multiplier effecten ook nog naamsbekendheid en de accommodatie dat door hun bedrijf aan de regio wordt toegevoegd:

“Ik denk dat ons hotel in de regio gemist zou worden. Een goed driesterren hotel. Hiermee kan de kwaliteit van de Szekrszárder wijn verder ondersteund worden. Onze wijntempel is landelijk bekend, dat trekt ook veel toeristen.”

Ferenc de wijnmaker die een hotel gaat bouwen noemt ook het belang van de lokale wijnmakers voor het toerisme in de regio. Volgens Ferenc is het aandeel van de wijntoeristen ongeveer 50% van het plattelandstoerisme. De subsidies die niet direct toeristisch van aard zijn maar aan wijnmakers zijn toegekend hebben volgens hem daarom toch een toegevoegde waarde aan toerisme.

Tibor van het hotel in Gunaras denkt dat hun project een groter naamsbekendheid heeft gecreëerd voor de regio. Tibor denkt dat naast de medewerkers de lokale cafés het meest profiteren van hun aanwezigheid.

“Dat hier in de zomer de bezettingsgraad 90% is en er om de twee dagen 300 nieuwe mensen aankomen, dat is enorm veel, ook al is het alleen maar voor anderhalf à twee maanden. Deze mensen geven geld uit. Niet alleen bij ons, maar hier tegenover in het café en het hotel hiernaast. Zij hebben ook meer gasten gekregen, hoe gek het ook klinkt.”

Tabel 16 geeft de door de respondenten aangegeven gecreëerde werkgelegenheid weer. Alle respondenten gaven aan dat zij hebben geprobeerd om de werkgelegenheid met lokale werknemers in te vullen. In sommige gevallen was het niet mogelijk zoals bij het Gunaras Resort Hotel waarbij de chef-kok en de restaurantschef uit een andere regio komen. Omdat veel van de bedrijven al langer bestaan en de subsidieaanvragen slechts uitbreidingen van de bedrijven betroffen, is het lastig aan te geven hoe groot de puur door de subsidie gecreëerde werkgelegenheid daadwerkelijk is.

Tabel 16: Gecreëerde werkgelegenheid door subsidieprojecten.

Naam	Gecreëerde werkgelegenheid
Gábor	14 fulltime medewerkers (paardenverzorgers, chef, schoonmakers, ober, tuinier etc.)
Péter	8-9
Zoltán	Geen
Norbert	Conciërge 2-3 taxichauffeurs
Balázs	20 fulltime medewerkers inclusief medewerkers van de wijnmakerij (kantoormedewerkers, bottelaars, schoonmakers, receptionist etc.)
Ferenc	Ongeveer 15 – 20 nieuwe banen
Tibor	50 in het laagseizoen en 100 in het hoogseizoen

7.1.3 Betekenis van de Europese subsidies uit het oogpunt van de verdelende organisaties

Er is genoeg discussie rondom de vraag wat voor effect de Europese subsidieregeling heeft en of de *bottom-up* benadering van LEADER echt werkbaar is. De respondentengroep die betrokken is bij de verdeling van de Europese subsidie heeft het meeste inzicht in deze vragen. Deze respondenten vonden de Europese subsidies voor Hongarije en de plattelandsgebieden noodzakelijk. LAG1, een codenaam voor de respondent die voor de bij het LEADER programma betrokken Lokale actiegroep staat, verwoordt het als:

“Zonder dat (de subsidies) zou niets werken. Als ik om me heen kijk, alle ontwikkeling, evenementen, buurthuizen, fabrieken, snelwegen. Alles wordt gefinancierd met Europees geld.”

Over het effect wat daarmee bereikt wordt oordeelden ze verschillend. Volgens de respondenten heeft het een aanmoedigend effect. Als in een kleine gemeenschap iemand een succesvol project kan voltooien werkt dat aanstekelijk voor anderen, en daarmee kan in de loop der tijd echte ontwikkeling worden bereikt. Van de andere kant als er mislukkingen zijn dan werkt het averechts. Verder wordt gewezen op het feit dat de subsidies kapitaal naar het regio brengen dat er anders gewoon niet zou zijn.

LAG2 zegt het effect van de subsidies groter zou kunnen worden, maar dat er in veel gevallen sprake is er van noodzakelijke ingrepen.

“In veel gevallen is er sprake van branden blussen, waarbij het zinloos is om te denken aan een groter effect. Als er een investering noodzakelijk is, maakt niet uit wat het kost, dan moet het uitgevoerd worden... Bij ons betekent het geen ontwikkeling maar een inhaalslag. Als er geen subsidies zijn dan raken we nog verder achterop.”

Een soortgelijk antwoord wordt ook door de andere respondenten gegeven. Ze erkennen het feit dat de subsidies misschien niet op de meest efficiënt manier worden ingezet maar dat hun aanpak voor de lokale gemeenschap wel degelijk van belang is.

De respondent van de DDRFU kijkt niet alleen naar een klein gebied maar naar de drie provincies die onder Zuid-Transdanubië vallen. Deze respondent ziet de subsidies ook als middel om het verdere achteropraken te vertragen. De verdeling van de verschillende fondsen zou hij liever anders zien. De respondent van de DDRFU vindt dat de subsidies niet evenredig verdeeld moeten worden maar dat groepen ondersteund moeten worden. Hiermee bedoelt deze respondent dat subsidies niet op sectorale wijze verdeeld zouden moeten worden, maar dat per gebied een groepen aangewezen moeten worden

waar al het geld heen zou moeten gaan. Deze groep zou dan een omgeving van 50 tot 80 kilometer kunnen bedienen. Een klein succes zal niet voldoende zijn om de regio uit het slop te trekken.

7.2 Ervaringen met de Europese regelgeving en subsidies

Uit de literatuur is gebleken dat door de veranderende EU fondsen er sprake is van een versnipperd EU beleid. Aan de hand van dit gegeven werd aan de respondenten voorgelegd wat zij vinden van de EU regelgevingen rondom de Europese subsidies en hoe ze het in de dagelijkse toepassing ervaren.

7.2.1 Eerste indruk van Europese regelgeving en subsidies

Alle LAG's en de respondent van de DDRFU vinden dat door het plattelandsontwikkelingsfonds uit het regionale fonds te halen en in het GLB te voegen geen probleem voor hen heeft betekend. LAG1 vindt het juist een verbetering van het systeem. Hierdoor worden grotere agglomeraties niet uit hetzelfde fonds gesteund als plattelandsgebieden, met als gevolg dat kleine bedrijven een grotere kans maken op subsidie.

De respondent van de DDRFU ziet ook geen opgave in de verandering van de fondsenstructuur. Deze respondent heeft eerder moeite met het veranderde besturingssysteem in Hongarije. Zoals eerder gezegd krijgen de provincies de beslissingen in handen in plaats van de NUTS2 regio's.

“We hielden meer van de regionale verdeling, hoewel er geen regionale overheid is. Toch konden de drie provincies een regionale raad vormen die voldoende afstand heeft van de individuele nederzettingen. Het nederzettingenniveau is onderdrukt door individuele kwesties... Het is niet efficiënt op lokaal actorniveau. Ze zullen niet op tijd een beslissing kunnen nemen. Ze zullen hun eigenbelang nastreven en niet dat van een grotere geografische schaal.”

Figuur 20 geeft een indicatie van de algemene meningen over de gang van zaken rondom de subsidieverschaffing van de respondenten die betrokken zijn bij de subsidieverdeling. Hieruit blijkt dat de ontevredenheid groot is. Het applicatieproces is ingewikkeld en tijdrovend. De regels zijn voor alle partijen onduidelijk en worden vaak te laat bekend gemaakt. Op de vraag of het een mankement is van de Europese regelgeving is of dat het iets is waarvoor de Hongaarse overheid verantwoordelijk is, wordt unaniem antwoord gegeven. Het komt door de Hongaarse overheid. Zo vertellen alle respondenten dat Hongarije een agentschap heeft, het Landbouw en Plattelandsontwikkelingsagentschap (MVH), dat de controle en nazorg van de subsidieontvangers bewaakt. Allemaal zijn ze van mening dat het MVH in alle opzichten hun werk bemoeilijkt en ontmoedigend werkt met betrekking tot onder andere de subsidieaanvragen. Hierdoor ontstaat een situatie die voor alle betrokken partijen onwerkbaar is. LAG2 verwoordt het nog als volgt:

“Als de subsidieaanvrager zelf de aanvraag gaat schrijven dan moet hij er erg veel tijd voor over hebben, hij moet heel veel dingen gaan opzoeken. Hij moet de wetgevingen kunnen interpreteren, iets wat veel klanten niet kunnen. Maar volgens mij zou de gewone man dat niet eens moeten hoeven kunnen voor een subsidieaanvraag.”

In de volgende paragrafen worden de net genoemde ervaringen van de respondenten verder per thema toegelicht.



Figuur 20: Woordenwolk van de mening van LAG's over de procedures rondom subsidieverschaffing. Hoe groter het woord weergegeven is hoe vaker het is genoemd.

7.2.2 Aanmeldingsprocedure

Uit de vorige paragraaf is duidelijk geworden dat het doorlopen van een aanmeldingsprocedure heel wat werk vergt. Alle subsidieaanvragers ervaren de aanmeldingsprocedure als ingewikkeld, langdradig en onzeker. Geen van hen is tevreden met het huidige systeem.

De komst van de subsidieaanvraagschrijvers is volgens de LAG's een positieve ontwikkeling in deze zaak. Deze subsidieaanvraagschrijvers, die vaak onder een adviesbureau zijn gebracht, zijn gespecialiseerd in het Europese regelgeving en kunnen hun klanten helpen met het indienen van aanvragen. Deze schrijvers zijn vanuit het niets ontstaan zonder ondersteuning van een nationaal orgaan. In de beginjaren waren de schrijvers meer gelukszoekers dan deskundige vakmensen. Vandaag de dag bestaan alleen nog maar de succesvolle bureaus die de grote concurrentie strijd hebben overleefd. Opvallend is dat deze bureaus voornamelijk bestaan in de nieuwe lidstaten. Deze schrijvers kunnen in verschillende fases van het aanvraag bemiddelen zoals het zoeken naar geschikte subsidies voor het bedachte project, het geven van advies, het indienen van de subsidieaanvraag, door het hele proces heen helpen of overige ondersteuning bieden zoals bij de monitoring.

Daarnaast maken ze het werk van de LAG's makkelijker. De aanvraagschrijvers werken meestal in een geografisch gebied zoals een provincie of gemeente waardoor ze in contact staan met slechts één bepaalde LAG. Ze vragen dan de benodigde informatie een keer op en dat geven aan ze aan hun klanten door. Hierdoor hoeft de LAG dezelfde informatie minder vaak communiceren. LAG1 verwoordt het als volgt:

“De subsidieaanvraagschrijvers die in de regio zijn gebleven, in hun werk vertrouwen we... Dan hoeft boer Henk niet naar de stad als hij een machine wil kopen en hij niet weet op welke manier hij zich moet aanmelden. Het is makkelijker voor hem... We hebben goede contacten met ze.”

Alles subsidieontvangers behalve Zoltán van het kunstkamp hebben voor hun subsidieaanvraag gebruik gemaakt van de aanvraagschrijver. Balázs de wijnmaker vertelt verder dat volgens hem een subsidieaanvraagschrijver veel van de onverwachte problemen kan oplossen.

“Een aanvraagschrijversbureau heeft ons benaderd... Ze zijn erg professioneel. Ze hebben maar één aanvraag verloren... Zij regelen alles, vanaf het schrijven van de aanvraag. Je hoeft alleen maar te

betalen als de subsidie wordt toegewezen. Tegen een extra bedrag nemen ze de vijf jaar lang durende monitoring uit je handen. Zonder hen zouden we het niet redden.”

Op de vraag of ze bij een mogelijke volgende aanvraag met dezelfde aanvraagschrijver in zee zouden gaan werd verschillend geantwoord. Balázs, Norbert, Ferenc en Tibor zouden voor de volgende aanvraag met de huidige aanvraagschrijver verdergaan. Gábor, de eigenaar van het paardrijdhal, zou echter een andere kiezen. Hij verwijt het aan zijn laatste aanvraagschrijver dat te veel van zijn vergoedingsaanvragen werden afgekeurd.

LAG2 denkt minder positief over de komst van de subsidieaanvraagschrijvers.

“Een aanvraag zou het beste door de aanvrager, degene het project gaat uitvoeren, geschreven kunnen worden. Nu vertelt hij aan de schrijver wat hij wil en interpreteert de schrijver dat mogelijk niet op de juiste manier.”

Hetzelfde argument heeft ook Zoltán gebruikt voor het feit dat hij geen aanvraagschrijver heeft genomen. Zoltán zei dat hij zelf de beste kon verwoorden wat hij wilde verwezenlijken. Zijn dochter die communicatie studeert heeft hem een beetje geholpen.

Als verbeterpunt wordt door alle partijen versimpeling van de aanmeldingsprocedure genoemd en het verschaffen van meer duidelijkheid. De LAG's denken dat door deze ingewikkelde aanmeldingsprocedure tal van veelbelovende initiatieven verdwijnen.

De rol van de subsidie verdelende organisaties in de lokale (plattelands)ontwikkeling wordt ook door de aanmeldings- en beoordelingsprocedures beperkt. De kracht van een Leader groep zou volgens de literatuur de *bottom-up* benadering moeten zijn. Door de vele Europese en Hongaarse regelgevingen hebben ze echter amper bewegingsvrijheid om lokale initiatieven te steunen. Ten eerste is het beoordelingssysteem waarmee ze subsidieaanvragen evalueren discutabel. Deze wordt nationaal bepaald waardoor geen lokale component aan vastzit. De LAG's hebben de mogelijkheid om voorwaarden aan een subsidieaanmelding te hangen maar deze moeten door de MVH goedgekeurd worden. Hierover zegt LAG1:

“De beslissingen lokaal nemen, zou een groter nadruk moeten krijgen. Wij kennen de regio, wij kennen de mensen. Als in een dorp al de 8^{ste} wijnkelder open wil gaan, kunnen we niet zeggen dat het niet nodig is, dat zou te subjectief zijn... We kunnen bepalen voor welke thema's budget beschikbaar wordt gesteld. Deze moet door het ministerie goedgekeurd worden. Soms sturen ze het terug om het te veranderen”

Door alle respondenten werd bevestigd dat ze het beoordelingssysteem op een of andere manier proberen te omzeilen. De ene manier is om zelf projectideeën te bedenken die de lokale gemeenschap ten goede zou komen. Als voorbeeld noemt LAG3 dat ze budget beschikbaar hebben gesteld voor realisatie van kleinschalige accommodaties. Een andere manier is om mensen met een goed projectidee extra veel steun te bieden om hun aanvraag te laten slagen.

Hoezeer de LAG's proberen om voorwaarden op te stellen waardoor alleen de kansrijke subsidieaanvragen slagen, dit lukt niet altijd. Dit bewijst het voorbeeld dat door alle LAG's werd genoemd. Bij het beoordelingsformulier is de mogelijkheid om extra punten te geven als de aanvrager aantoonbaar samen wil werken met lokale mensen of bedrijven. Het zou de multiplier effect van de subsidie vergroten maar soms werkt het juist tegen. LAG3 noemde als voorbeeld dat een bakker in een dorp een nieuwe oven wilde hebben. Aangezien de oven die hij nodig had niet eens in Hongarije wordt gemaakt konden ze voor hem

geen extra punten geven voor samenwerking. Hoewel het dorp echt wel gebaat is bij een werkende bakkerij. Als op papier een samenwerkingsverband aangegeven staat dan kunnen ze alsnog niet controleren of dat in werkelijkheid uitgevoerd wordt. Alle LAG's hebben al meegemaakt dat een op het aanmeldingsformulier aangegeven samenwerkingsverband later niet bleek te bestaan.

Hoewel de DDRFU dezelfde functie vervult als LAG's, namelijk zorgen voor de subsidieverlening, lijkt het er op dat zij meer bewegingsvrijheid heeft. In de afgelopen 17 jaar sinds de oprichting van het agentschap was hun taak voornamelijk gelijk aan die van de LAG's, het beoordelen van subsidieaanvragen. In de nieuwe budgetperiode willen ze hun taken uitbreiden. De DDRFU wil al eerder in het proces aanwezig zijn, al bij de ideeontwikkelingsfase. Ze willen dit op twee manieren bereiken. Ten eerste door potentievolle bedrijven zelf te benaderen en met hen te brainstormen welke ontwikkelingen mogelijk zouden zijn. Ten tweede door voor samenwerking te zorgen, verschillende partijen bij elkaar te brengen. Daarnaast willen ze de gemeentes met adviezen bij gaan staan. Zo hopen ze dat op deze manier innovatieve en levensvatbare projectaanvragen ingediend zullen worden

7.2.3 Post-financiering

Nadat een subsidieaanvraag is ingediend, beoordeeld en gehonoreerd, kan het uitvoeren van het project beginnen. Volgens de LAG's is dit het tweede obstakel. Hoewel altijd duidelijk aangegeven staat dat het subsidiëringssysteem uit het ELFPO een post-financieringssysteem betreft, komt het altijd als verassing voor de aanvragers aan volgens de LAG's. Het post-financieringssysteem betekent dat het toegewezen subsidiebedrag in fases achteraf wordt uitbetaald. Dit brengt met zich mee dat de subsidieontvanger eerst een eigen kapitaal moet hebben om de eerste fase te kunnen voorschieten. Meestal wordt in drie fases gewerkt omdat de realisatie van een project binnen drie jaar afgerond moet zijn. Eén keer per jaar kunnen de subsidieontvangers hun declaratie indienen.

Deze post-financiering wordt door alle LAG's als een slechte Europese regelgeving bestempeld. Platte-landsgebieden zijn in Hongarije overwegend achterliggende gebieden. De lokale bevolking worstelt met gebrek aan kapitaal. LEADER 2 zegt hierover:

“De na-financiering is een uitgesproken slecht systeem. Hier bij ons zijn alle dorpen kansarm. 65% van de economische activiteiten konden gefinancierd worden met subsidie. Dit na-financieringssysteem heeft veel projecten verhinderd.”

Als verbeterpunt wordt door de LAG's het verstrekken van een voorschot genoemd. Volgens hen zou dit als een prikkel werken voor mensen, non-profit organisaties en verenigingen die moeite hebben met het investeringskapitaal.

Opmerkelijk is dat de subsidieontvangers de post-financiering niet als negatief punt ervaren. Ze vonden dat een voorschot het proces vergemakkelijkt zou kunnen hebben, maar met de huidige gang van zaken was het ook prima haalbaar. Het feit dat ze geen moeite hadden met de post-financiering zou kunnen verklaard worden door dat deze respondenten hun project al bijna of helemaal af hadden. Hiermee hebben ze het station van financieringsvragen succesvol kunnen passeren. Als in de respondentengroep ook net startende projecten waren opgenomen, waren er waarschijnlijk ook andere antwoorden geweest.

7.2.4 Uitvoering en controles

Nadat de aanvragers hun subsidieaanvraag gehonoreerd krijgen en de financiering rond is, kunnen ze beginnen met het uitvoeren van subsidieproject. In deze fase van het project heeft de LAG geen direct contact meer met de subsidieaanvragers. Bij de uitvoer en de controles is de MVH betrokken.

Zoals eerder verteld heeft Zoltán zijn subsidieaanvraag zelf ingediend. Hij heeft zich in 2008 via een LAG voor een subsidie aangemeld, die hem ook bij de aanvraag heeft geholpen. De LAG die toen hem van informatie voorzien heeft is echter na twee jaar opgeheven terwijl de informatie die ze destijds aan Zoltán hebben verschaft onjuist was. Dit is door meerdere partijen erkend. Nu is de kans groot dat hij een gedeelte van de verkregen subsidie terug moet betalen door een zeer inflexibele, niet probleemoplossende houding van de MVH. Zoltán zegt dat hij in dat geval de accommodatie zal moeten verkopen omdat hij zijn hypotheek anders niet meer zal kunnen betalen.

Zoltán is niet de enige die problemen heeft met de MVH. De eigenaar van het paardrijdhal Gábor vertelt dat hij een betere kwaliteit bouw materiaal heeft gebruikt dan vermeld was in zijn voorstel en daarom een gedeelte van de subsidie niet krijgt. Het is namelijk zo dat indien het voorstel en de uitvoering ervan niet één op één overeenkomen de toegewezen subsidie wordt teruggehaald. Het gebruik van hoogwaardiger materiaal dat slechts voor de aanvrager meer zal kosten was geen uitzondering. De subsidie die al was toegekend voor het laagwaardigere materiaal wordt dan gewoon teruggedraaid. Gábor zegt:

“De subsidie zou 60% van het totale budget dekken... Toen de controleurs hier waren, kwamen ze erachter dat ik andere type materiaal heb gebruikt. Zij hebben deze hele kostenpost daarom afgekeurd, waardoor ik niet eens 50% subsidiëring heb bereikt. De rest moest ik maar zelf bijdragen en met leningen aanvullen.”

Balázs de wijnmaker noemt ook een voorbeeld van de kinderziektes van het MVH:

“Bij de uitbreiding vorig jaar moesten we een apart bewijs verkrijgen dat het heeft geregend en dat we niet konden werken. Anders waren we een deel van de subsidie kwijt. Godzijdank was er een of andere aannemer die een zulke bewijs kon maken en dat werd geaccepteerd door de MVH.”

Norbert van de jachtaccommodatie vertelde dat volgens hem niet alleen een aanvraagschrijver van belang is voor een succesvol project. Er moet ook nog een aannemer komen die ervaring heeft met bouwprojecten die zijn gefinancierd met Europese subsidies. Volgens Norbert een dergelijke persoon is cruciaal. Dit ondersteunt de benarde situatie van Zoltán, hij vertelt:

“Bij de MVH zaten ze te klagen waarom ik 500 bonnetjes als declaratie inleverde. Ik zei omdat ik geen aannemer heb die één bonnetje kan geven ‘accommodatie bouwen: 90000 euro’. Ik ben de hoofdaannemer. Ik neem de onderaannemers zoals metselaars en schilders zelf in dienst. Ik wil geen boeffjes uit Boedapest die hier alles verknoeien... Ik heb lokale ondernemers in dienst genomen, precies zoals in de aanvraag stond, zo heb ik het gedaan.”

De subsidieontvangers denken dat de strikte controles uitgevoerd door de MVH een Hongaarse eigenschap is en niet door de EU opgelegd worden. De ervaringen van de subsidieontvangers met de MVH komt overeen met die van de organisaties die betrokken zijn bij de subsidieverdeling. Een greep uit wat meningen van ontvangers:

“Ze hebben bij mij alle schroeven geteld. Ik heb 60 aangegeven, ze hebben 59 geteld. Dan moesten ze nog een keer tellen. Het werd 60. Het duurde 2 maanden voordat ze alles hebben gecontroleerd.”
(Zoltán)

“Het negatieve punt is dat de Hongaarse staat probeert je ten val te brengen.” (Balázs)

“Het is typisch Hongaars, we willen roomser zijn dan de paus zelf... Er zijn overal fouten maar in Hongarije treedt de staat als een vijand op.” (Norbert)

“De controleurs waren kwaadwillend of incompetent. Op die manier kan ik niet verder. Op deze manier werkt het niet” (Gábor)

“Ik snap dat de EU met harde regelgeving wil voorkomen dat subsidies worden verduisterd. De Hongaren is het toch gelukt om dankzij deze strikte controles toch ontzettend veel geld te verduisteren. Jammer want het was wel goed geweest voor de ontwikkeling.” (Gál)

Suggesties voor de verbetering zijn unaniem het versimpelen van de controles en flexibiliteit van de regelgeving. Als voorbeeld wordt het upgraden van bouw materiaal of het herschikken van bepaalde kostenposten genoemd.

“Ik kan niets meer wijzigen. Ik kon niet meer aangeven dat ik slechts zes betonnen overbruggingen heb gebruikt in plaats van acht, ze hebben dat uit de subsidie gehaald. Maar ik was vergeten om de bar aan te geven. Deze twee konden niet gecompenseerd worden.”

7.2.5 Essentiele verbeterpunten

Naast de in de vorige paragrafen beschreven praktische verbeterpunten kwamen de respondenten ook met opvallende gedachten die belangrijke punten aansnijden van de Europese gedachte.

Ten eerste Zoltán en Gábor waarschuwen voor de negatieve kanten van de EU subsidies. Zoltán zegt dat dankzij de subsidies er twee accommodaties in het dorp zijn gebouwd. Dit jaar zijn er weer twee subsidieaanvragen voor toeristische accommodaties gehonoreerd. Zoltán denkt dat in een dorp met 400 inwoners vier toeristische accommodaties niet winstgevend kunnen zijn en er daardoor iemand failliet zal gaan. Gábor vindt dat veel relatief onsuccesvolle bedrijven subsidies krijgen waardoor de kans op subsidies voor en de bijbehorende ontwikkeling van succesvolle bedrijven wordt verminderd. Deze respondent raadt aan om in het businessplan en jaarresultaten van bedrijven te kijken subsidieaanvragen daar mede op te beoordelen. Deze mening komt overeen met die van Szabó, voorzitter van het Zuid-Transdanubisch Plattelandstoerismecluster. Deze respondent vindt ook dat vaak subsidieaanvragen worden gedaan door ongeschikte personen met niet marktconforme ideeën. Szabó zou liever zien dat goed voorbereide personen met kennis over toerisme in de regio de aanvraag zouden indienen.

Het tweede punt wordt door alle respondentengroepen genoemd. Namelijk dat volgens hen het uitbaten van een plattelandsaccommodatie niet voor voldoende inkomen kan zorgen om uitsluitend daarvan te leven. Deze opvatting komt over een met de eerder beschreven ontwikkelingen rondom het plattelandstoerisme in de regio (§ 6.2.2). De bij het plattelandstoerisme betrokken organisaties hebben het argument gebruikt dat de agrarische sector in Zuid-Transdanubië anders is dan in West-Europa en kleine lokale boeren die toerisme als neven inkomen gebruiken niet bestaan. Geen enkele van de subsidieontvangers is

bij de agrarische sector betrokken. Zij proberen hun alledaagse baan aanvullen met activiteiten in het toerisme.

Zoltán is leraar op de middelbare school. Hij denkt dat vanwege het seizoenskarakter – het is een feit dat buiten het hoogseizoen doordeweeks zijn accommodatie onbezet is – het onmogelijk zou zijn om dit als hoofdkomsten te zien. Péter heeft ook een ander fulltime baan naast zijn jeugdkamp. Hij schrijft dit tevens toe aan het seizoenskarakter van de accommodatie. Péter zegt dat het ontbreken van verwarming het onmogelijk maakt om er in de winter kinderen te laten overnachten. Norbert denkt als zijn huidige aantal jachttoeristen vervijfvoudigd wordt en daarnaast zijn feestzaal ongeveer per 20 weekenden verhuurd wordt het pas zijn hoofdkomen kan worden. In de huidige gang van zaken hebben zowel Norbert als zijn vrouw een fulltime baan.

Gábor heeft naast zijn accommodatie een ander bedrijf. Deze twee ondernemingen tezamen bieden voor hem voldoende inkomsten. Balázs en Ferenc zijn anders in deze groep. Zij hebben naast hun accommodatie een al winstgevende wijnmakerij waardoor ze niet afhankelijk zijn van de inkomsten uit hun accommodaties. Het Gunaras Resort Spa Hotel kan ook niet vanuit dit oogpunt bekeken worden omdat het een groot en winstgevend bedrijf is met meer dan 50 medewerkers.

Szintai van de Plattelandstoerismevereniging Tolna, vindt de EU subsidies heel waardevol maar ze zou liever zien dat de subsidieverschaffers meer bij de uitvoering betrokken zijn. Volgens Szintai zou het mislukkingen kunnen voorkomen door hulp te bieden in de vorm van cursussen. Hiermee zou een concurrerend project van start kunnen gaan. Deze suggestie werd ook gedaan door de LAG's. Ze denken dat als ze de subsidieaanvragers ten tijde van de uitvoeringsfase zouden kunnen begeleiden er minder projecten zouden mislukken.

Szabó van het Plattelandstoerismecluster ziet de oplossing meer in de voorselectie. Hij denkt dat de aanvragen aan meer voorwaarden zou moeten voldoen. Als voorbeeld noemt hij een verplichte aansluiting bij een toeristische organisatie. Hiermee zou de aanvrager in contact staan met een organisatie die vakkennis kan verschaffen, iets dat de levensvatbaarheid van het project vermoedelijk ten goede zou komen.

8. Samenwerking tussen de actoren

Dit hoofdstuk zoekt het antwoord op de volgende deelvraag: Hoe is de samenwerking tussen de actoren die betrokken zijn bij toerisme in Tolna? Het was van belang om te begrijpen hoe het onderlinge contact tussen verschillende actoren is. Daarnaast kan met het in kaart brengen van het samenwerkingsgedrag van de actoren gekeken worden hoe ver het multiplier effect van de Europese subsidies reikt. Omdat het alle typen actoren erg verschillende samenwerkingsverbanden onderhouden, wordt het per het type actor apart toegelicht. Eerst worden de samenwerkingsverbanden van de subsidie verdelende organisaties beschreven. Daarna wordt aandacht besteedt aan de samenwerking tussen de actoren die betrokken zijn bij de organisatie van toerisme. Als laatste wordt het samenwerkingsverband van de subsidieontvangers toegelicht.

8.1 Samenwerkingsverbanden van de subsidie verdelende organisaties

De LAG's en de DDRFU zijn organisaties die constant in contact staan met verschillende partijen. Zij zijn de spin in web met betrekking tot subsidies en plattelandontwikkeling. Omdat ze de functie van samenwerkingsbemiddelaar hebben, zou men verwachten dat ze een goed onderhouden samenwerkingsnetwerk hebben. In de werkelijkheid is dat echter niet het geval. Naast het ontbreken van een sleutelfiguur voor de coördinatie van toerisme beklagden ze zich het meest over de slechte samenwerking in hun regio. In deze paragraaf wordt de samenwerkingsverbanden van deze actorengroep beschreven.

De respondenten zeggen dat er een mentaliteitsverandering nodig is om meer met elkaar samen te werken. Hierover zegt LAG3 het volgende:

“Samenwerking, dat zou het belangrijkste zijn... Er moet samenwerking komen. Niet dat men zijn gasten liever een week lang op de camping laat tafeltennissen om maar niet naar de burens te sturen waar die ook zou kunnen paardrijden. Samenwerking moet ontwikkeld worden. Bij ons loopt het bijzonder moeilijk, maar ik denk ergens anders ook... Dit is overal zo niet alleen in het toerisme. Ze moeten samen gaan werken, op die manier zou het veel makkelijker gaan, maar ze kunnen niet. Weiningen hebben ontdekt dat als ze samenwerken het makkelijker is. Iedereen kijkt alleen naar eigenbelang... Volgens mij is het moeilijkste in Hongarije vandaag de dag samen te werken.”

Verder zegt ze dat er zijn kleine initiatieven zijn om samen te werken. Als voorbeeld wordt genoemd dat drie à vier dorpen samen een partytent hebben gekocht die om de beurt gebruikt wordt. Over hun band met andere actoren zoals burgemeesters en non-profit organisaties vertelt LAG3 dat het over het algemeen goed is:

“Ik denk dat onze relatie met alle betrokken actoren in de regio goed is.”

LAG3 vertelt nog over de veranderende regelgeving rondom de LAG's die hun samenwerking met anderen bemoeilijkt. Sinds de oprichting van de LAG's in 2007 werkten ze samen met 13 dorpen uit Tolna en 8 uit Bács-Kiskun, dat bij een andere NUTS2 regio hoort. In de afgelopen 7 jaar hebben ze een vruchtbare samenwerking opgebouwd. In begin 2014 kwam een nieuwe Hongaarse regelgeving die stelt dat LAG's zich aan de provinciegrenzen moeten houden, waardoor ze afscheid moesten nemen van die acht dorpen. Deze respondent verwoordt het als volgt:

“Het is typisch Hongaars, vernietig maar alles wat functioneerde... Het is typisch Hongaars, nu krijgen provincies een rol in de overheid. Hun bottom-up benadering is dat ze van boven af zeggen wat ze hier moeten doen.”

LAG1 mist ook de samenwerking in de regio. Hierover zegt ze:

“Ik denk dat er samenwerking nodig is. Ik hoor van veel wijnmakers dat ze niet kunnen samenwerken. Villány zou een goed voorbeeld voor ze kunnen zijn. Daar organiseren ze regelmatig open-wijkelder-dagen met zijn tweeën of drieën. Er zijn dan kleine muziekpodia, ze koken bij de ene wijnkelder, dan gaan ze verder naar de andere om te drinken. Over zo iets heb ik hier nog nooit gehoord”

LAG1 wijst er op dat er af en toe kleine lichtpunten zijn. Het door hun opgezette natuurpadennetwerk wordt nu verder uitgebreid, naast de oorspronkelijke vijf dorpen, met nog acht dorpen. Ze willen het ondersteunen door een interactieve website. De website zou dan niet alleen de wandelpaden laten zien maar zou uitgebreid worden met natuurbezienswaardigheden, culturele bezienswaardigheden en actuele programma's in het gebied. Daarnaast zouden lokale mensen hun diensten zoals accommodatie, recreatiemogelijkheden en producten hiervoor kunnen aanmelden en zichtbaar laten worden op de website. Volgens haar zou dit een groot projectgenererend effect hebben. De lokale mensen zouden hierdoor kunnen leren samenwerken, inzien dat ze van elkaar kunnen profiteren.

Op de vraag hoe ze zelf de samenwerking heeft ervaren antwoordt LAG1 dat het met de lokale actoren makkelijk gaat. Ze zien het belang van de LAG in. De gemeentes financieren deze LAG en ze zien dat de investeringen in veelvoud terugkomen.

LAG2 vertelt ook over een eigen initiatief dat samenwerking in de regio moet bevorderen. Ze hebben een project opgezet voor lokale producten dat helpt bij het reguleren van vraag en aanbod en bij de verkoop.

“Als dit project slaagt, wat ik heel erg hoop, dan kan het de basis vormen voor andere samenwerkingen, denk ik. Je stimuleert iedereen het beste via zijn portemonnee.”

Andere samenwerkingsvoorbeelden kon LAG2 niet noemen. Hun eigen samenwerking met gemeentes of non-profit organisaties is strikt zakelijk. Gemeentes benaderen ze om informatie te verkrijgen over de mogelijke subsidieaanvragen, verder reikt hun samenwerking niet.

LAG4 ziet dat non-profit organisaties en verenigingen het belang van samenwerking hebben ingezien. Ze werken daarom regelmatig samen. LAG4 noemt als voorbeeld de verschillende 'dorpdagen'. Iedere dorp heeft zijn eigen dans- of zangvereniging. Deze gaan optreden op dorpdagen in het andere dorp en vice versa. Over de samenwerking tussen bedrijven of personen kon deze respondent niet zo positief zijn als over de samenwerking tussen non-profit organisaties en verenigingen. LAG4 zegt het volgende:

“Misschien zien ze elkaar als concurrenten of misschien hebben de mensen niet de mentaliteit van als we elkaar helpen dan zullen we er allebei van profiteren. Meer van als jij het slecht hebt dan strooi ik nog wat extra zout in je wonden. Deze mentaliteit is een grote barrière voor samenwerking.”

De respondent van de DDRFU ziet dat de samenwerking in de provincie nog grotendeels ontbreekt. Deze respondent noemt als voorbeeld de concurrentie tussen de wijnmakers. Szekszárd en omgeving wil zich profileren als één van de beste wijnregio's in Hongarije. Volgens hem is er behalve administratieve samenwerking geen andere vorm van gezamenlijke visie bij de wijnmakers. De respondent van de

DDRFU vindt dat nu echt tijd is dat ze een samenwerking aangaan want in de komende budgetperiode zijn subsidies beschikbaar voor sectoroverschrijdende samenwerkingen. Wijnmakers met een toeristisch pakket erbij zouden hiervan heel goed kunnen profiteren. Toch heeft deze respondent nog zijn twijfels over:

“Volgens mij is dit het moeilijkste om te bewerkstelligen. Hongarije heeft geen tradities in samenwerking. Iedereen wil onafhankelijk opereren. Er moet vertrouwen opgebouwd worden, de oude ruzies moeten bijgelegd worden.”

Op de vraag wie volgens hen een betere samenwerking op gang zou kunnen zetten wordt een bijna een unaniem antwoord gegeven. Iedereen vindt dat het slagen van een samenwerking afhankelijk is van de attitude van de burgemeester. LAG1 verwoordt het als volgende:

“Er hangt veel af van de leidinggevendenden, vooral de burgermeesters... Er hangt veel af van de persoonlijkheid van de burgemeester. Hoe creatief, actief, initiatiefrijk en hoe ver hij in de toekomst kan denken. Er zijn ook leidinggevendenden die vinden dat het genoeg is als zij over belangrijke zaken iets weten het dorp het niet hoeft te weten. Het zijn ‘zijn’ bedrijven, ‘zijn’ non-profit organisaties en ‘zijn’ lokale bestuur.”

LAG3 vindt als enige dat het de taak zou zijn van de non-profit organisaties om voor een samenwerking te zorgen.

8.2 Samenwerking tussen de actoren betrokken bij organisatie van toerisme

Uit de vorige paragraaf en paragraaf 6.2 is reeds de behoefte van de LAG's aan een sleutelfiguur voor de coördinatie naar voren gekomen. De behoefte aan een dergelijke persoon geeft aan dat er tot nu toe weinig coördinatie is op dit gebied. In deze paragraaf wordt de samenwerking tussen de actoren die bij de organisatie van plattelandstoerisme betrokken zijn behandeld. Deze drie actoren zijn het TDM Szekszárd, de Plattelandsvereniging Tolna en het Zuid-Transdanubisch Plattelandstoerismecluster en zij zouden het beste deze coördinatie op zichzelf kunnen nemen en zouden nauw samen moeten werken om een succesvol netwerk op te bouwen.

Het Zuid-Transdanubisch Plattelandstoerismecluster zou de overkoepelende organisatie moeten zijn dat plattelandstoerisme in de regio bestuurt. In de werkelijkheid staat deze instantie meer in dienst van de Plattelandstoerismevereniging Baranya. Szabó is de voorzitter van zowel het cluster als de vereniging in Baranya. Tijdens het interview vertelde hij voornamelijk over de samenwerkingsverbanden in Baranya, over Tolna kon hij weinig melden. Szabó beargumenteerde zijn beperkte kennis over de situatie in Tolna met het feit dat Tolna erg achter ligt op het gebied van plattelandstoerisme. Volgens Szabó zijn er weinig mensen in Tolna bij plattelandstoerisme betrokken. Hij vergelijkt het met Baranya. Daar zijn ongeveer 200 verschillende accommodatieaanbieders en in Tolna slechts 20-30. Hij vervolgt:

“Als er in de hele provincie 26-30 man verspreid is, kan er niet goed worden samengewerkt of ondersteund. Bij ons (Baranya) werkt de vereniging samen met lokale mensen, we ondersteunen ze in marketing, onderwijs en organisatie. Maar als geen behoefte is aan samenwerking kunnen wij niet ondersteunen.”

Plattelandstoerismevereniging Tolna ziet ook dat de samenwerking in en met de provincie niet vlekkeloos gaat. Szintai wijt de problemen aan meerdere zaken. Ten eerste functioneert de vereniging in Tolna

niet omdat er niemand is die er fulltime mee bezig is. De voorzitter van de vereniging is Rozália Huszárné Lukács. Zij is de burgemeester van Báta en ze heeft tevens een bedrijf en een plattelandsaccommodatie. Rozália wordt door andere respondenten als uiterst onvriendelijk omschreven. De veronderstelling gaat rond dat ze de vereniging gebruikt voor de promotie van haar eigen dorp. De vicevoorzitter en daarmee ook het enige andere bestuurslid is Szintai. Ze doet dit werk vrijwillig naast het uitbaten van een reisbureau en haar eigen plattelandsaccommodatie in Szálka. Szintai zegt:

“Er is nu geen actief persoon die hierbij betrokken is. Niemand wil gratis werken. Ik hoop mensen te vinden die samen willen werken en hetzelfde doel hebben als wij, namelijk het plattelandstoerisme in Tolna ontwikkelen. Er is samenwerking nodig.”

De respondent van de TDMSZ vindt ook dat de samenwerking in de provincie moeilijk gaat. Gál zegt dat het de TDMSZ het nog niet lukt om de actoren bij elkaar te houden, hoewel het wel hun taak zou moeten zijn. Gál vindt het lastig om 10-15 gelijkwaardige actoren één kant op te krijgen. Eigenbelangen spelen hoger dan het groepsbelang. Naast de medewerking heeft de TDMSZ nog financiële middelen en voldoende personeel nodig om als coördinator op te kunnen treden. Vanuit de lokale overheid merkt Gál dat steeds meer steun krijgt. Volgens hem komt dit door dat de lokale overheid het belang en potentie van toerisme in de regio heeft ontdekt.

Op de vraag of ze met lokale LAG's samenwerken wordt door alle drie organisaties negatief geantwoord. Szintai vindt dat met samenwerking met een LAG niets valt te bereiken, ze hebben andere taken en bevoegdheden waardoor een samenwerking geen toegevoegde waarde zou opleveren. Szabó vindt dat de LAG's voornamelijk op zichzelf zijn gericht zijn en zegt:

“Zij (de LAG's) denken dat ze alles weten. Ik zie wat broodnijd vanuit hun kant. Daar is genoeg geld beschikbaar, ze zouden managementtaken kunnen uitvoeren als ze capabel genoeg zouden zijn... Het zou mooi zijn als we samen konden werken, maar ze hebben een houding in de trant van het is mijn geld en doe jij maar wat jij wilt.”

De respondent van de TDMSZ zegt af en toe samen te werken met een LAG maar een voorbeeld kon hij niet geven. Op de opmerking dat LAG1 en de TDM met vrijwel identieke projecten bezig zijn zonder dit van elkaar te weten zegt Gál:

“Nou, we hebben er subsidie voor gekregen, en zij waarschijnlijk ook. We communiceren niet met elkaar. We gaan nu twee keer hetzelfde doen terwijl we waarschijnlijk voor een twee keer zo groot project subsidie hadden kunnen krijgen... Bij de wijnmakers is er ook dit verhaal. Er zijn vijf websites over de Szekszárdse wijnregio, vijf keer hetzelfde verhaal in iemands anders beheer.”

Het Zuid-Transdanubisch Plattelandstoerismecluster werkt met enige mate samen met de Plattelandstoerismevereniging Tolna. Hoewel de vereniging onderdeel van het cluster is, werd de samenwerking alleen door Szintai genoemd en niet door Szabó. Zij noemde dat het cluster hun website heeft laten maken en dat ze de accommodaties ook in de clusterwebsite kunnen uploaden.

Zowel de vereniging als het cluster werken niet samen met een TDM. De vereniging zegt niet met de TDM in Szekszárd samen te werken omdat dat een overheid orgaan is en zeer inflexibel.

“Het nog geen rijp concept. Het kan gebeuren dat na de volgende verkiezingen de TDM's worden afgeschaft. Dan heeft een samenwerkingsverband geen zin.”

Op de vraag wie volgens hen verantwoordelijk zou moeten zijn voor de coördinatie van het plattelands-toerisme wordt verschillend geantwoord. Szabó kon niemand noemen die volgens hem deze taak zou kunnen vervullen. Szabó vertelde dat er vroeger een landelijk orgaan was dat uit experts bestond en inspraak had bij lokale overheden. Dit is sinds 2010 beëindigd. Nu hebben de gemeentes de taak om toerisme te organiseren maar zij hebben geen expertise op dit gebied.

Szintai van de Plattelandstoerismevereniging Tolna vindt dat het tijd is voor een bestuurswisseling bij de landelijke plattelandstoerismevereniging en dat het een geforceerde organisatie is. Szintai zou liever zien dat de problemen van onderen opgelost worden en dat er niet van bovenaf regels worden opgelegd. Ze gelooft niet in een hoger coördinatieorgaan.

Gál van de TDMSZ vindt dat het hun taak zou zijn om voor de coördinatie te zorgen. Er zijn echter nog middelen voor nodig:

“Er zou een piramideachtig systeem moeten komen, waarin iedereen zijn eigen verantwoordelijkheden heeft, maar toch flexibel is. Dat zou effectief gaan werken. Maar nu is iedereen naast elkaar bezig is en wordt er niet gecommuniceerd.”

8.3 Samenwerkingsverbanden van de subsidieontvangers

In het kader van de deelvraag ‘hoe is de samenwerking tussen actoren die betrokken zijn bij het toerisme is Tolna’ zijn ook aan de subsidieontvangers vragen gesteld over hun samenwerkingspatroon. Deze vragen gingen over hoe ze met lokale mensen en landelijke instanties samenwerkten en hoe ze de samenwerking in hun eigen dorp ervaren.

Van de zeven respondenten hebben er vijf contact met een recreatieaanbieder. De aard van deze samenwerkingen is erg verschillend. Zoltán van het kunstkamp vertelt dat hij vanwege zijn accommodatietype, een jeugdkamp, verschillende recreatiemogelijkheden moet kunnen aanbieden. Zoltán heeft afspraken met verschillende aanbieders. Om de samenwerking te vergemakkelijken hebben ze in het dorp een culturele vereniging opgericht. Gábor de eigenaar van het paardrijdhal en de bijhorende accommodatie heeft ook gekozen om samenwerkingen aan te gaan met recreatieaanbieders om gasten langer op zijn accommodatie te kunnen houden.

“Mijn doelgroep is mensen die in landelijk gebied vakantie willen vieren, maar toch wat aan actieve recreatie willen doen... We bieden paardrijden, fietstochten en boswandelingen aan. We kunnen een wijnproeverij bij ons aanbieden of we kunnen onze gasten naar een wijnmaker brengen.”

Balázs de wijnmaker wijst ook op het belang van het aanbieden van een compleet en gevarieerd toeristisch pakket aan hun gasten.

“Dit is wat we uiteindelijk willen bereiken. Als er een Russische gast komt dan kan ik hem naar verschillende plekken sturen. De wijnmakers hebben goed contact, we bevelen elkaar aan. Als iemand hierheen komt en accommodatie zoekt dan zeg ik dat hij naar Heiman of naar Gábor kan gaan om daar de wijnkelder te bezoeken... Hij hoeft niet per se alleen bij ons blijven tijdens zijn verblijf. Dit is waar we mee bezig zijn, een toeristisch pakket aan het samenstellen.”

Tabel 17 geeft een overzicht van de door de respondenten genoemde samenwerkingsverbanden. In de tabel zijn alleen de lokale samenwerkingsverbanden weergegeven, omdat slechts twee respondenten contact onderhouden buiten de regio. Deze twee worden apart uitgelicht. Deze samenwerkingsverbanden betreffen

een afspraak tussen een respondent (die in alle gevallen een accommodatie heeft) met een recreatieaanbieder. Op deze manier kan de accommodatie eigenaar uitgebreidere recreatiemogelijkheden aanbieden.

Balázs de wijnmaker wijst ook op het belang van het aanbieden van een compleet en gevarieerd toeristisch pakket aan hun gasten.

“Dit is wat we uiteindelijk willen bereiken. Als er een Russische gast komt dan kan ik hem naar verschillende plekken sturen. De wijnmakers hebben goed contact, we bevelen elkaar aan. Als iemand hierheen komt en accommodatie zoekt dan zeg ik dat hij naar Heiman of naar Gábor kan gaan om daar de wijnkelder te bezoeken... Hij hoeft niet per se alleen bij ons blijven tijdens zijn verblijf. Dit is waar we mee bezig zijn, een toeristisch pakket aan het samenstellen.”

Tabel 17: Overzicht samenwerkingsverbanden van subsidieontvangers.

Naam	Samenwerking met lokale actoren
Gábor	Wijnproeverij Szekszárd Bad
Péter	Kerncentrale Paks
Zoltán	Lokale overheid – vissersmeer Vissersvereniging Fietstour
Norbert	Geen
Balázs	Pálinkastookerij Harc Andere wijnmakers (Heiman, Sebestény Csaba) Rijhal Mórágý Restaurants Gemenc Bos Honingkoek museum Tourinform Szekszárd wandelingen Deutsche Buhne Szekszárd Museum Szekszárd
Ferenc	Lokale bedrijven – accommodatie vullen Landgoed Bikkal Spa in Tengelic Bos Gemenc Culturele Centrum Szekszárd Honingkoek museum Szekszárd Muzeüm in Sióagárd Museum in Decs Vissersmeer in Szálka Restaurants
Tibor	Geen

Balázs en Ferenc, die allebei een wijnmakerij bezitten, zijn de enige die genoemd hebben dat ze hun klanten naar concurrenten zouden sturen. Zowel voor een wijnproeverij als in het geval dat hun accommodatie vol zou zitten.

“We zullen een fietsverhuur hebben. Als de klanten willen kunnen ze van de ene wijnkelder naar de andere fietsen, er zal niets in de weg staan om dat te kunnen doen.”

Ferenc vertelde dat hij, naast de gebruikelijke contacten met de recreatieaanbieders, ook andere contacten heeft gelegd. Ferenc wilde zeker van zijn dat het hotel dat hij ging bouwen voldoende bezet zou zijn om winstgevend te zijn. Omdat wijntoerisme zich vooral op weekeinden concentreert, wist hij dat hij

ervoor moest zorgen dat hij doordeweeks een hoge bezetting heeft. Daarom heeft Ferenc lokale bedrijven benaderd, voornamelijk fabrieken die buitenlandse contacten hebben.

“Dit is van gezamenlijk belang. Zij weten dat hun beste klanten in een geschikte accommodatie verblijven en wij weten dat we gasten krijgen.”

Norbert heeft geen lokaal samenwerkingsverband. Hij geeft hier verschillende verklaringen voor. Ten eerste stelt hij dat hij zich specialiseert op jachttoeristen, die volgens hem geen interesse hebben in andere recreatiemogelijkheden. Bij zijn accommodatie is hij een basketbalveld, jacuzzi, zwembad en fitnessruimte aan het bouwen. Norbert denkt dat dit voldoende ontspanning moet bieden voor de jager tussen twee jachten door. Ten tweede zegt hij dat de jachtgebieden in de regio al vol zijn en daar kan hij geen gasten heen brengen de komende jaren. Het is namelijk zo dat jachtgebieden schietvergunningen uitgeven voor een bepaald type wild en aantal dieren. Als het aantal wild dat geschoten mag worden is uitgegeven zit het jachtgebied zogenaamd vol. Om toch jachttoeristen te kunnen ontvangen heeft hij contact met andere jachtgebieden die wel nieuwe gasten kunnen toelaten. Norbert biedt een shuttleservice aan naar die jachtgebieden.

Norbert neemt geen blad voor de mond en geeft aan dat de samenwerkingsverbanden die hij voor zijn subsidieaanmelding moest regelen slechts op papier bestaan. Deze respondent stuurt naar die partners nooit gasten. Hij denkt dat hij van die organisaties ook geen gasten zal krijgen. Norbert focust zich op de meer welgestelde buitenlandse jachttoeristen. Om deze doelgroep te bereiken heeft hij contacten gelegd met gespecialiseerde reisbureaus in Oostenrijk, Zwitserland en Slowakije.

Tibor van het Gunaras Resort Spa Hotel zegt ook dat ze geen samenwerkingsverbanden hebben. Vroeger hebben ze bij de receptie een mapje gehad met recreatiemogelijkheden in de buurt, maar die gebruiken ze al lang niet meer. De respondent beargumenteert het ontbreken van samenwerkingen met lokale actoren door naar de persoonlijkheid van de klanten te wijzen. Tibor legt uit dat mensen meestal van tevoren hun informatie via internet vergaren en vervolgens zelf recreatieaanbieders benaderen. Als klanten toch met vragen komen kunnen ze een aantal grotere wijnkelders aanbieden omdat die naamsbekendheid hebben, maar niet vanuit een echt partnerschap. Deze respondent zegt dat het niet loont om zulke contacten te onderhouden.

“Als iemand wil gaan paardrijden of paintballen dan kunnen we voor hen een telefoonnummer opzoeken. Of als iemand een bloemetje wil kopen, zulke kleine dingen kunnen we zelf regelen. Maar we hebben geen grotere toeristische samenwerkingsverbanden, er is gewoon geen behoefte aan.”

Hoe een vruchtbare samenwerking op lokaal niveau bereikt kan worden en wat het belang hiervan is, wordt verschillend omschreven door de respondenten. Zoltán zegt dat in zijn dorp de samenwerking goed verloopt. Dit is volgens hem aan de lokale overheid te danken en aan het verstand van de plaatselijke bevolking. Het is een dorp van 400 inwoners dus volgens hem is er geen ruimte voor onenigheden. Zoals eerder gezegd werkt Norbert niet met lokale actoren samen. Deze respondent weet niets over de samenwerkingen in zijn plaats.

Gábor vertelt dat hij in het begin wel degelijk problemen ondervond met het lokale bestuur. Volgens hem zagen ze de voordelen van zijn bedrijf niet in. Er was geen sprake van ruzie, maar eerder dat ze elkaar ontlieten. Toen er een bestuurswisseling kwam, veranderde de situatie.

“Om een verandering door te maken was een bestuurswisseling nodig. Bestuur dat open is en van nieuwe aanpak houdt... Nu is de samenwerking goed. We moesten veel compromissen sluiten. Hierin moest ik zelf ook aan meewerken.”

Balázs prijst de samenwerking in de omgeving van Szekszárd en vooral tussen de wijnmakers. Hij noemt als voorbeeld de komst van de uniforme fles voor de rode wijn uit de regio Szekszárd. Hiermee is Szekszárd het eerste wijng gebied in Hongarije dat een uniform fles heeft. Daarnaast vertelt hij dat de lokale wijnmakers om de twee maanden samenkomen om elkaars wijn te beoordelen. Hiermee willen ze de kwaliteit bewaken. Balázs en de meeste wijnmakers hebben een uitstekende relatie met de burgemeester. Volgens hem gaat de burgemeester met zijn zakenrelaties altijd op bezoek bij een wijnkelder.

“Het unanieme bericht dat Szekszárd uitstraalt is we samenwerken, we hebben altijd innovatieve ideeën en we lopen voorop in zulke zaken.”

Tibor is ontevreden over de samenwerking in Gunaras. Ten eerste vindt hij dat de lokale accommodatieaanbieders niet genoeg samenwerken om Gunaras grotere naamsbekendheid te geven. Er is een compleet scala aan accommodaties te vinden, en daarom vindt hij dat ze niet in elkaars vijver moeten vissen maar juist het aanbod moeten versterken. Hiermee zou Gunaras zich kunnen profileren als een vakantieoord voor iedereen. Daarnaast zouden de lokale bedrijven hun krachten kunnen bundelen om druk uit te oefenen op het lokale bestuur. Volgens Tibor doet het lokale bestuur niets voor deze badplaats. Ze incasseren alleen de toeristenbelasting maar investeren het niet in toerisme. Als voorbeeld noemt hij dat het hotel jaarlijks slechts 50 stuks fietskaarten krijgt. Budget voor een grotere oplage is er niet bij de gemeente. Het hotel moet zelf de kaarten dupliceren. Deze respondent ziet in de nabije toekomst geen verbetering aan allebei de fronten. Volgens Tibor zijn de lokale ondernemers besmet met persoonlijke ruzies waardoor samenwerking onmogelijk is. Over de lokale overheid zegt deze respondent het volgende:

“Zo lang het huidige bestuur er is, zal geen verandering komen. Ik heb wat dingen geprobeerd toen ik hier kwam werken, mensen benaderd voor samenwerking. Er zijn gewoon dingen die je niet kan veranderen. Misschien zal het veranderen in de loop van de tijd, maar nu kan het nog niet.”

9. Discussie, conclusie en aanbevelingen

9.1 Discussie

In dit onderzoek stond de volgende vraag centraal: Hoe heeft het toerisme op het platteland in Tolna zich ontwikkeld sinds 1989 en hoe is het beïnvloed door Europees beleid, subsidieregelingen en andere (f)actoren? In dit hoofdstuk wordt een antwoord gegeven op deze vraag en worden er opvallende en tegenstrijdige zaken besproken. Tevens komen er aanbevelingen voor vervolgonderzoek aan de orde.

9.1.1 Inleiding

Dankzij dit onderzoek is er een beter beeld verkregen van het plattelandstoerisme in Tolna en welke gevolgen de toetreding van Hongarije tot de Europese Unie op dit vlak heeft gehad. Door interviews met verschillende actoren waaronder de Lokale Actiegroepen (LAG), de Zuid-Transdanubische Ontwikkelingsmaatschappij (DDRUFU) en anderen is er inzicht verkregen in de manier waarop subsidieverlening eigenlijk in zijn werk gaat. Omdat interviews met verschillende actorengroepen zijn afgenomen is een veelzijdig beeld verkregen van de praktische zaken rondom de subsidies, maar ook van de bestaande meningen over de situatie van het plattelandstoerisme in de provincie. Dit resulteerde in de mogelijkheid om de onderwerpen die in dit onderzoek zijn behandeld vanuit verschillende oogpunten te bekijken en in het licht van het theoretische kader en de Europese gedachten te houden.

Het onderzoek en het veldwerk verliepen beide goed. Alle respondenten die bereikt werden, waren behulpzaam, wat resulteerde in een vlotte gang van het onderzoek. Een deel van de beoogde respondenten kon door het ontbreken van gegevens niet bereikt worden. Dit gaf geen problemen omdat er andere respondenten voor in de plaats zijn gevonden. Er deden zich tijdens het veldwerk geen bijzonderheden voor. De meeste moeilijkheden werden veroorzaakt door het vinden van juiste literatuur. Dit omdat literatuur over Tolna grotendeels slechts in de lokale bibliotheek te vinden was. Het veldwerk droeg daarom tevens bij aan het deskresearch gedeelte van het onderzoek. Achteraf bleek echter dat niet alle literatuur die nodig was voor het afronden van het onderzoek in Tolna was vergaard. Verder was het veldwerk een tijdrovend proces vanwege de beperkte het openbare vervoer voorzieningen in Tolna. Om bijvoorbeeld een dorp te bereiken gelegen op 40 km afstand waren vier overstappen en ruim drie uur reistijd nodig.

Om een antwoord te kunnen geven op de centrale vraag is het van belang eerst de deelvragen toe te lichten. De eerste deelvraag ging over de economische ontwikkeling van Tolna sinds 1989 en welke rol heeft toerisme daarin heeft gespeeld. Hierbij werd Tolna in een breder kader geplaatst om de ontwikkelingen in de regio te begrijpen. Tolna behoort tot het NUTS2 regio Zuid-Transdanubië. Deze regio is de één van de slechts presterende van het land en zelfs van de EU. In 2011 stond de regio op plaats 256 van de 271 in de economische rangschikking volgens het BBP per inwoner. Tot deze regio behoren drie provincies waarvan Tolna één is. Tolna is zowel in absolute als in relatieve zin een kleine economie. De landbouw was tot 2010 de belangrijkste sector maar is sindsdien het naar de tweede plaats verschoven, achter de industriector. Interessant hieraan is dat deze wordt gekenmerkt door een speciale structuur. Deze bestaat uit grote professionele landbouwbedrijven die de hun grond van particulieren en kleine hobbyboeren pachten. Toerisme speelt in de lokale economie een kleine rol. In 2005 omvatte het slechts 1,5% van het BBP van de provincie. Opvallend is dat veel beleidsdocumenten waaronder de strategische planning van de provincie toerisme zien als de weg richting de economische ontwikkeling van de provincie.

9.1.2 Plattelandstoerisme in Tolna

Strubbelingen met plattelandstoerisme

De tweede deelvraag behandelde de bij het toerisme betrokken actoren in Tolna en hun kijk op het plattelandstoerisme in de provincie. Over de huidige situatie omtrent het plattelandstoerisme zijn de respondenten het eens, namelijk dat het niet optimaal gaat. Allemaal erkennen ze dat Tolna's potentie groot is dankzij de verscheidenheid in het culturele aanbod en door de aanwezigheid van een bekende wijnregio, de natuurgebieden, verschillende spa- en wellnessfaciliteiten en de Donau. Dit zijn echter wel attracties waarvan het duidelijk is dat zij niet uitmuntend zijn voor toeristen. Met andere woorden, Tolna heeft een degelijk aanbod maar dit aanbod is onvoldoende om hiermee een stroom van nationale of zelfs internationale toeristen aan te trekken. De attracties die aanwezig zijn, zijn niet uniek en zelfs in Baranya, een andere Zuid-Transdanubische provincie, zijn vergelijkbare attracties kwalitatief beter, moderner en beter functionerend. Naast de tekortkoming aan bijzondere attracties mist Tolna ook het aanbod van degelijke accommodaties. Dit is door alle partijen onderschreven, wat aangeeft dat het daadwerkelijk een probleem is en niet slechts een subjectief beeld van een bepaalde actor. Al met al staat Tolna wat betreft het aantrekken van toeristen aan de verliezende kant.

De situatie omtrent het plattelandstoerisme in Tolna kent ook wat lichtpuntjes. Een hiervan is het steeds bekender wordende en groeiende wijntoerisme. Positief hieraan is dat wijntoerisme goed te combineren is met de drijfveer achter plattelandstoerisme, namelijk een voorproefje krijgen van het plattelandleven. In Tolna zijn alle wijnmakers traditionele wijnmakers die nog in familiebanden werken. Tijdens de wijnproeverij kunnen de wijnmakers alles vertellen over hun leven op het wijngaarden. Hierdoor ontstaat er een persoonlijk contact; een voorproefje van de fysieke en menselijke omgeving van het platteland, hetgeen door de WTO als het belangrijkste onderdeel wordt gezien in plattelandstoerisme.

Economisch voordeel is er ook mondjesmaat, maar omdat het toerisme nog niet op zijn efficiëntst mogelijke manier werkt zijn deze voordelen beperkt. De voordelen die door Keane (2000) en Veer & Tuunter (2005) worden genoemd komen niet allemaal uit. Wat uitkomt, is het genereren van banen en inkomen, het multiplier effect in beperkte mate. Het genereren van vraag naar lokale producten is zeker van kracht bij de wijnmakers. Zij verkopen immers daadwerkelijk hun product; een fles wijn. De positieve effecten die nog op zich laten wachten zijn het versterken van andere sectoren door toerisme. De respondenten hebben niet gewezen op een mogelijke bewustwording van natuur of cultuur. Tevens wordt er door toerisme ook geen onbenutte landbouwgrond in gebruik genomen. Er zijn duidelijk nog meer voordelen te halen uit het plattelandstoerisme dan tot nu toe worden benut.

Andere positieve punten zijn te vinden in de algemene ontwikkeling van de provincie. Men kan hierbij denken aan het opengaan van de snelweg M6, stadsrenovatie en de ontwikkeling van openbare voorzieningen. Deze ontwikkelingen bleven niet onopgemerkt en in Tolna worden steeds meer en grotere evenementen gehouden, wat resulteert in een toenemend aantal toeristen.

Naast de lokale omstandigheden hebben landelijke trends ook invloed op het plattelandstoerisme in Tolna. Deze landelijke trends zijn vooral negatief van aard. Ten eerste is er de Hongaarse regelgeving uit 2010 die alle vormen van gastenontvangst belastingplichtig stelt boven een minimaal bedrag dat zo laag is dat de accommodatieverschaffers er snel boven zitten. Door deze regelgeving hebben velen zich aan het oog van welke organisatie dan ook onttrokken en zijn illegaal verder gegaan. Buiten de inkomsten die door de staatskas worden misgelopen is het grootste negatieve effect hiervan is waarschijnlijk voor de organisatie van het plattelandstoerisme. Het kan worden aangenomen dat wanneer mensen zich niet bij de lokale, regionale of landelijke plattelandstoerismeverenigingen willen aansluiten uit vrees voor de

belastingdienst, dat de verenigingen niet op deze mensen kunnen rekenen. Niet in hun promotieactiviteiten en niet als input voor eventuele verbeteringen. Hierdoor ontstaat er een groep die zich bij een vereniging heeft aangesloten en mee wil werken aan een toeristisch pakket én een groep die illegaal verdergaat. Als de toeristen doorhebben dat ze ook plattelandstoerismeaanbieders kunnen treffen buiten het kader van de verenigingen om, zal waarschijnlijk de populariteit van zulke verenigingen afnemen met als mogelijk gevolg dat de verenigingen niet meer nodig zijn en worden opgeheven. De toeristen hebben zelf ook baat bij het bestaan van zulke verenigingen omdat deze de accommodatie kunnen classificeren, iets dat informatie voor de gasten biedt. Daarnaast draagt de vereniging verantwoordelijkheid voor het waarborgen van de kwaliteit van de accommodaties.

De tweede landelijke trend is de algehele financiële crisis. De hoofdoelgroep van plattelandstoerisme zijn de binnenlandse toeristen. Als deze doelgroep met financiële problemen kampt dan is het snel merkbaar voor het toerisme. In combinatie met de trend dat hotels stunten met bodemprijzen heeft dit extra veel gevolgen. De binnenlandse toeristen willen hun moeizaam verkregen vakantiegeld zo goed mogelijk investeren. Als hotels met meer comfort en recreatiemogelijkheden voor dezelfde prijs worden aangeboden, dan laten de toeristen het plattelandstoerisme links liggen.

Verbeterpunten

Na naar de zwakke en sterke punten van het plaatselijke plattelandstoerisme te hebben gekeken moeten de aangedragen verbeterpunten onder de loep worden genomen. Als eerst is er de vraag wat er eerder ontwikkeld moet worden, het accommodatie- of attractieaanbod? Er zijn geen theorieën binnen het toerisme of plattelandstoerisme die op deze vraag een antwoord bieden. Het lijkt er echter op dat de provincie al zijn eigen oplossing aan het verwezenlijken is, namelijk het uitbreiden van het accommodatieaanbod. Uit de gehonoreerde subsidieaanvragen en de lopende projecten blijkt dat er volop wordt gebouwd aan degelijke accommodaties. Zo heeft bijvoorbeeld Gunaras Resort Spa Hotel dankzij de Europese subsidies een viersterren hotel met 200 bedden weten te realiseren en is Ferenc een hotel met 50 bedden aan het bouwen.

Of dit de juiste volgorde is moet nog gaan blijken. Aangezien degelijke hotels in de provincie maar beperkt aanwezig zijn kan het de oplossing zijn. Aan de andere kant is er bijvoorbeeld het Gunaras Resort Spa Hotel waarvan de bezettingsgraad rond de 40% schommelt. Verder zijn er nog allerlei kleinere accommodatievormen zoals plattelandsaccommodaties die ook een slechte bezettingsgraad kennen. Niet alle plattelandsaccommodatievormen bieden een vervanging voor een degelijk hotel, maar er zijn echter wel alternatieven zoals de jachtaccommodatie van Norbert die beschikt over jacuzzi, fitnessruimte en andere luxe faciliteiten. Deze luxere plattelandsaccommodaties kennen ook een matige bezetting. Met andere woorden, er is wel dergelijk aanbod voor degelijke accommodaties in de provincie.

Nu rijst de vraag nog hoe het recreatieaanbod verbeterd zou kunnen worden. Door alle respondenten wordt het ontwikkelen van nieuwe spa's bij warmwaterbronnen aangedragen. Dit idee lijkt echter op lange termijn niet de beste oplossing te zijn. Ten eerste omdat in de provincie al vier van dergelijke baden zijn. Deze baden hebben een slechte bezettingsgraad waardoor deze niet rendabel zijn. Als er een nieuw bad geopend wordt dan zou dat voor een opleving kunnen zorgen voor de plaats waar het gerealiseerd wordt. Er zullen echter gevolgen zijn voor de andere baden in Tolna. Per saldo zal er hoogstwaarschijnlijk niets veranderen. Ten tweede vergt het realiseren van een bad een grote investering. Particuliere investeerders durven deze stap ten tijde van crisis niet aan. De slechte sociaaleconomische status van Tolna bemoeilijkt tevens de investeringen vanuit de lokale overheid. De gemeentes of de provincie zijn niet in staat om zulke grote investeringen te doen als ze de basis faciliteiten voor de bewoners niet eens kunnen garanderen.

Een goedkoper te realiseren verbeterpunt is dat niet afhankelijk is van de investeerders is het verbeteren van de marketing van attracties, of liever van de provincie zelf. Alle betrokken actoren zeggen dat de regio potentie heeft om toeristen te trekken. Deze potentie moet dan wel ook naar buiten worden gebracht. Het ontbreken van grote attractie hoeft niet per se een belemmering te vormen als het huidige aanbod maar goed tot één werkend geheel wordt gebracht.

Dit werd ook als verbeterpunt aangedragen door de LAG's. Zij vonden ook dat het accommodatie- en recreatieaanbod beperkt was maar zij zagen de uitweg niet in het ontwikkelen van nieuw aanbod maar in het verbinden van het huidige aanbod. Om dit te verwezenlijken vragen zij om een sleutelfiguur die zich, onafhankelijk van de plaats en organisatie waarbij hij betrokken is, zou inzetten voor het toerisme in de provincie. Dit is opvallend want in Tolna zijn er meerdere instanties waaronder Tourist Destination Management Szekszárd (TDMSZ), het Zuid-Transdanubisch Plattelandstoerismecluster (DDFTK) en de Plattelandstoerismevereniging Tolna (TFTE) die deze taak zouden moeten en kunnen vervullen. Alle LAG's vinden dat de TDMSZ te veel op Szekszárd zelf concentreert, ondanks dat het zich officieel op de hele provincie zou moeten richten. Het verwijt van de LAG's is niet onterecht want in het kantoor van de TDMSZ waren er geen brochures of folders te vinden van de nabije omgeving van Szekszárd, laat staan over (plattelands)toerisme in heel Tolna.

Bijzonder zijn de verbeterpunten van de groep van de subsidieontvangers te noemen. Alle subsidieontvangers die hun subsidie uit het ELFPO hebben gekregen kwamen met verbeterpunten die hun eigen project betrof. Er werd echter uitdrukkelijk gevraagd wat idee was om in het dorp of de omgeving volgende jaar het aantal toeristen te laten verdubbelen. Toch zeiden ze dat het zaken als bouwen van een feestzaal en het uitbreiden van de paardrijdhal daarvoor zou zorgen. Deze antwoorden wekken het vermoeden dat deze subsidieaanvragers sterk denken dat verbetering of uitvoering van hun project gelijkstaat aan een verbetering voor het hele dorp. Het wijst op een beperkte blik en het onvermogen om *out of the box* te denken. Het gebrek aan initiatief zal als een belemmering voor hen werken.

De twee respondenten die hun subsidie van het EFRO hebben gekregen kijken verder dan hun eigen project als het gaat over de verbeterpunten. De oorzaak zou kunnen zijn dat deze mensen toerisme professionals zijn en grootschalige accommodaties uitbaten, waardoor hun kijk op toerisme anders is.

9.1.3 Europees beleid en subsidies volgens de actoren

Belang van de subsidies

De derde deelvraag ging in op hoe de actoren die bij toerisme betrokken zijn het Europese beleid en subsidieregelingen ervaren. De resultaten waren interessant en hebben inzicht gegeven hoe de in Brussel bedachte Europese regelgeving bij de eindgebruiker in praktijk wordt gebracht. Opvallend is dat de toegevoegde waarde van de subsidies door geen van de respondenten wordt onderschat. Allemaal beseffen ze dat door de subsidies nieuwe mogelijkheden voor hen ontstaan. Veel van de projecten waren niet gerealiseerd of sterk in omvang geslonken als de subsidieaanvragen niet gehonoreerd waren.

De betekenis van de subsidies wordt groter als men bedenkt dat al deze projecten niet van de grond kwamen zonder Europees geld. Omdat de lokale overheden vrijwel niet in staat zijn om naast de basisfaciliteiten extra investeringen te doen in de lokale economie, creëren de subsidies bij uitstek wel deze mogelijkheid. Het feit dat subsidies extra kapitaal naar de regio brengen wordt erkend, maar of deze investeringen op de meest rendabel manier worden gebruikt is een andere vraag. Door de LAG's wordt gezegd dat ze bekend zijn met het feit dat de subsidies niet op de meest efficiënte manier worden gebruikt, maar vaak is er sprake van brandjes blussen in plaats van strategische ontwikkelingen.

De directe effecten van de subsidies zijn gemakkelijk meetbaar aan bijvoorbeeld de gecreëerde werkgelegenheid, echter zijn de uitkomsten verschillend. Gábor heeft met zijn twee ontvangen subsidies veertien arbeidsplaatsen gecreëerd, maar Norbert die ook twee maal ongeveer even hoge subsidies heeft ontvangen slechts één. Het multiplier effect vindt ook plaats. Gasten van de accommodaties doen boodschappen in het dorp of gaan naar het lokale restaurant. Het multiplier effect van de subsidies zou echter velen malen groter kunnen zijn als de accommodatieverschaffers een veel uitgebreider samenwerkingsnetwerk zouden hebben met recreatieaanbieders.

Indirecte effecten zijn bij de succesvolle projecten ook waargenomen. Deze zijn bijvoorbeeld het creëren van extra publiciteit of grotere naamsbekendheid. Verder kan het aanmoedigend werken voor de lokale gemeenschap en op die manier een kettingreactie in gang brengen.

Plattelandstoerisme is niet alleen afhankelijk van de subsidies die uit het ELFPO en EFRO komen maar wordt indirect ook beïnvloed door het Europees Landbouwgarantiefonds (ELGF). Dit is voornamelijk het geval bij de wijnbouwers. Ze kunnen hierop aanspraak maken om ontwikkelingen uit te voeren zoals modernisatie van processen. Als wijnbouwers succesvol zijn dan kunnen ze denken aan uitbreiding van hun activiteiten. Dit was ook het geval bij de respondenten Balázs en Ferenc. Zij hebben subsidies ontvangen uit het ELGF. Hun wijnbouwerij loopt goed en nu willen ze de gasten die voor een wijnproeverij komen tevens laten overnachten.

Ervaringen

Hoewel alle respondenten het belang van de subsidies erkennen, is er niemand die tevreden is met de gang van zaken over de subsidieverlening. Het begint bij het subsidieaanvraagproces. Opvallend is dat er een tussenpersoon voor subsidieaanvragen moet zijn, wil men een succesvolle aanvraag hebben. Deze tussenpersoon kan de last van de schouders van de subsidieontvanger wegnemen en verlicht tegelijkertijd de informatie voorziende taak van de LAG's. Het lijkt daarom een win-win situatie. De vraag rijst echter of de bedoeling is om de aanmeldingsprocedure zo ingewikkeld te maken dat een gemiddelde burger dat zelf niet kan doen. De LAG's zeggen dat door deze moeilijke aanmeldingsprocedure veel mensen het niet wagen een aanvraag te doen waardoor het niet projectgenererend werkt, wat wel de basisgedachte is. Opmerkelijk is het ook dat alleen de aanvragen vanuit ELFPO extra ingewikkeld lijken te zijn. Als men bedenkt dat dit fonds juist voor de plattelandsbevolking is, die over het algemeen lager is opgeleid en moeilijk aan andere kansen kan komen, dan lijkt deze gang van zaken onbegrijpelijk. Een toegevoegde waarde van dit ingewikkelde proces lijkt er niet te zijn.

De volgende strubbeling is rondom de post-financiering. Opvallend is dat de LAG's die betrokken zijn bij de subsidietoewijzingen en in direct contact staan met de aanvrager dit als een tegenwerkende maatregel ervaren, terwijl subsidieaanvragers het absoluut geen slechte maatregel vinden. Deze tegenstelling kan verklaard worden door het feit dat LAG's ook de mensen kennen die de voorschotten niet voor elkaar hebben gekregen waardoor hun project niet doorging. De respondentengroep subsidieaanvragers hebben de fase van het voor elkaar krijgen van financiering gepasseerd en hiermee hebben ze hun project kunnen laten realiseren. Opmerkelijk aan wederom het ELFPO is dat het enige fonds is dat met het post-financieringssysteem werkt. Juist dit fonds is bedoeld voor plattelandsmensen die over weinig kapitaal beschikken en relatief moeilijk het voorschot kunnen vergaren. Is deze Europese regelgeving een maatregel waar slecht over na is gedacht of is het een extra selectieronde om alleen succesvollere projecten te kiezen? In de trant van, als de aanvrager in staat is om het voorschot te vergaren dan heeft hij meer kans om te slagen. Het lijkt in iedere geval te werken want tot dus ver waren er geen projecten die in de realisatiefase mislukt waren.

Nadat de aanvragers de ingewikkelde aanmeldingsprocedure hebben doorlopen en een voorschot hebben vergaard is de fase van de realisatie aangekomen. Deze fase staat onder toezicht van het Hongaars Landbouw en Plattelandsontwikkelingsagentschap (MVH). Volgens de subsidieaanvragers is dit orgaan hetgene dat het meeste moeilijkheden veroorzaakt. De MVH kan zelf de door de EU aangedragen controle maatregelen kiezen. De MVH heeft daarop besloten om alle controlemaatregelen uit te voeren. Dit ondersteunt het vermoeden van de respondenten dat de te strikte maatregelen echt iets ‘typisch Hongaars’ zijn. Als gevolg van de strikte controles worden letterlijk alle schroeven en spijkers geteld die in het declaratieformulier van de aanvrager staat. Dit is niet alleen erg tijdrovend aangezien een dergelijke controle ongeveer twee tot drie maanden in beslag kan nemen, maar ook zenuwslopend voor de subsidieontvangers. Een andere frustratiepunt is de inflexibiliteit bij het declaratieformulier. Als de aanvrager een hoogwaardiger materiaal gebruikt dan wat in de originele aanvraag staat dan wordt de hele kostenpost afgekeurd. Mogelijkheden voor aanpassingen zijn er niet. Het gevolg hiervan is dat het in eerste instantie toegewezen subsidiebedrag kan slinken. Dit was bij meerdere respondenten het geval. Deze gang van zaken kan voor aanzienlijke financiële problemen zorgen voor de aanvragers.

Deze verhalen zijn niet uitzonderlijk en verspreiden zich snel met als resultaat dat steeds minder mensen een subsidieaanvraag zullen durven indienen. Hiermee snijdt de Hongaarse overheid zichzelf flink in de vingers. Er zal hierdoor namelijk significant minder kapitaal naar achterliggende regio's stromen wat betekent dat er een substantiële bijdrage aan de lokale economische ontwikkeling wegvalt aangezien de lokale overheden niet in staat zijn om zulke investeringen te doen.

Als de projecten afgerond zijn en alle bureaucratische vragen afgehandeld zijn is er nog de operationele periode van vijf jaar. Gedurende die vijf jaar moet de accommodatie open zijn voor gastenontvangst. Dit is waar het om draait, waar de beoogde toegevoegde waarde tot stand kan komen en de lokale gemeenschap van de subsidieaanvrager kan profiteren. Bij deze fase komt het neer op de vaardigheden van de subsidieontvanger. Kan hij de accommodatie succesvol uitbaten? Uit de resultaten blijkt dat ze het veelal niet op de efficiëntste manier doen. Ze opereren te vaak alleen zonder toezicht van een helpende organisatie. Geen van de subsidieaanvragers was aangesloten bij de lokale, regionale of landelijke plattelandsverenigingen, ondanks dat deze organisaties met passende ondersteuning zouden kunnen komen dat de accommodaties in de loop van tijd aan een beter naamsbekendheid en hogere bezettingsgraad kan helpen.

De hulp van professionele organisaties zou ook het antwoord kunnen zijn op de meest essentiële kwestie, namelijk dat het uitbaten van deze plattelandsaccommodaties onvoldoende inkomsten geeft om als hoofdinkomen te zien. De oorzaak ligt enerzijds aan het feit dat in de regio de landbouwsector een speciale structuur heeft. Kleine, zelfstandige boeren bestaan niet. Ze verpachten hun grond aan grote organisaties. Hierdoor ontbreekt de oorspronkelijke doelgroep die volgens de plattelandsontwikkelingstheorieën de juiste groep zou zijn om zich met plattelandstoerisme bezig te houden. Tussen de respondenten zijn er geen boeren. Allemaal hebben ze naast hun subsidieproject een fulltime baan. Anderzijds ligt de oorzaak bij de subsidieaanvragers zelf. Als ze een andere, al dan niet fulltime, baan hebben naast hun accommodatie dan kunnen ze vermoedelijk onvoldoende tijd steken in het écht succesvol uitbaten van de accommodatie. Het kip en ei principe is hier natuurlijk wel weer aanwezig, men moet immers wel een goede, werkbare accommodatie hebben voordat er een succesvolle uitbating kan zijn. Aansluiting bij een toerismeorganisatie zou echter de nog ontbrekende vakkennis kunnen verschaffen.

9.1.4 Samenwerking tussen de actoren

De vierde deelvraag behandelde de samenwerking tussen de actoren die betrokken zijn bij toerisme in Tolna. Hoofdstuk 8 bood inzicht in deze vraag en hielp de samenwerkingsverbanden van de verschillende

typen actoren te begrijpen. Kort kan gezegd wordt dan de samenwerking in Tolna ontbreekt. Dit is de mening van alle respondenten en dit is tijdens het veldwerk ook waargenomen.

Gebrekkige samenwerking

De slechte samenwerking, of eigenlijk het vrijwel ontbreken van, begint eigenlijk al op het hoogste niveau bij de subsidie verdelende organisaties en bij de organisaties die betrokken zijn bij plattelandstoerisme. De LAG's zelf werken niet met andere organisaties of gemeenten samen. Hun band met de gemeenten rijkt niet verder dan het verschaffen van informatie over subsidiemogelijkheden. Zelf ervaren ze het niet als een probleem. Hoewel ze hiermee geen voorbeeld bieden aan anderen, weten ze wel dat lokale samenwerking belangrijk is. Alle LAG's hebben lopende projecten waarin ze de lokale samenwerking onder de aandacht proberen te brengen. Ze geven aan dat het de taak van de burgermeesters zou zijn om dorpelingen aan te sporen tot mentaliteitsverandering en samenwerking. Geen enkele van de LAG's kon in Tolna een burgemeester noemen die deze taak op een juiste manier vervulde.

Opvallend is dat de actoren die betrokken zijn bij plattelandstoerisme organisaties tot hun taak hebben te bemiddelen in de samenwerking terwijl ze deze taak simpelweg niet kunnen vervullen. Onderkenning van deze mislukking is er niet, maar ze wijzen de beschuldigende vinger naar anderen. Het Zuid-Transdanubisch Plattelandstoerismecluster (DDFTK) verwijt het ontbreken van de samenwerking onder de plattelandstoerismeaanbieders aan het feit dat ze er met te weinig zijn. Dit is een vreemd argument van het DDFTK. Juist het klein aantal deelnemers zou coördinatie makkelijker moeten kunnen maken.

Het TDMSZ, die alle vormen van toerisme in de provincie zou moeten coördineren, kan deze taak niet vervullen. Ze verwijten de mislukking juist aan het te hoge aantal deelnemers in het samenwerkingsnetwerk. Dat het onmogelijk is met zoveel deelnemers de neuzen dezelfde kant op te krijgen. De reden van het mislukken van de coördinatie van de TDMSZ zal waarschijnlijk een andere oorzaak hebben dan het te hoge aantal deelnemers. De organisatie is amper één jaar oud en vindt zijn oorsprong in de omvorming van het Hongaarse toeristische institutionele kader. De TDMSZ heeft nog geen ervaring met de lokale actoren. De kans is groot dat deze jonge organisatie die geleid wordt door twee starters niet serieus genomen wordt door de deelnemers van het netwerk. De andere reden is dat niet iedereen het eens is met de ideeën van de TDMSZ en dat de organisatie zich alleen lijkt te focussen op Szekszárd en zijn wijnmakers. Hiermee waarborgen ze niet het belang van alle actoren die betrokken zijn bij het toerisme in de provincie.

Het meest opmerkelijk was de ontdekking dat er geen samenwerking bestaat tussen LAG1 en de TDMSZ. De beide partijen zijn namelijk met een vrijwel identiek project bezig, het opzetten van een interactieve kaart voor de toerismeaanbieders voor Szekszárd en omgeving. Hoe kon deze situatie ontstaan? Ten eerste omdat de LAG zijn budget van het ELFPO krijgt en de TDMSZ uit het EFRO en er is geen lokale, regionale of nationale instantie die toezicht houdt op deze twee verschillende fondsen. Ten tweede omdat deze twee actoren, hoewel ze in de zelfde stad gevestigd zijn, duidelijk geen contact met elkaar onderhouden. Het zojuist genoemde project is bijna al een jaar met de voorbereiding bezig en er is dus sprake van langdurig uitblijven van communicatie tussen deze twee actoren. Toen dit feit tijdens het veldwerk aan de TDMSZ voorgelegd werd, was de reactie dat het erg spijtig is dat hetzelfde project twee keer betaald wordt. Daarnaast was de respondent van de TDMSZ van mening dat LAG1 wel bij hun kon gaan melden dat zij ook met dit project begonnen waren. Dit geeft wederom aan dat fouten en mislukkingen altijd worden toegewezen aan een ander adres.

Al met al kan geconcludeerd worden dat er te veel organisaties actief zijn. Dit zou geen probleem moeten zijn als zij samen zouden werken maar in Tolna is dit niet het geval. Ze weten te weinig van elkaar

af, iets wat ook samenwerking vergt om overbrugd te worden. Het constant van de ene op de andere dag veranderende institutionele kader zoals het invoeren van decentralisatie en het oprichten van TDM's scheidt wanorde. Hierdoor ontstaat een verbrokkeld institutioneel kader omtrent het plattelandstoerisme dat langdurige samenwerkingsverbanden onmogelijk maakt.

Belangenconflict

De Plattelandstoerismevereniging Tolna (TFTE) wijt het mislukken van hun vereniging aan het feit dat het een vrijwilligersbaan betreft en daardoor niemand zich er hard voor inzet en voldoende tijd insteekt. Hier komt een tevens opmerkelijke omstandigheid naar boven. Het lijkt er op dat alle actoren die betrokken zijn bij de organisatie van toerisme de organisatie waarin zij werkzaam zijn voor eigen belang gebruiken.

Ten eerste is de voorzitter van het DDFTK die alleen maar over het plattelandstoerisme in de provincie Baranya kon vertellen en benadrukken hoe goed het daar met het plattelandstoerisme gaat. Over Somogy en Tolna kon hij zeer weinig vertellen. Leden van het cluster komen voor 90% uit Baranya. Activiteiten die door het DDFTK worden aangeboden vinden alleen in Baranya plaats. De website waarop het DDFTK bereikbaar is, is de website van de vereniging van plattelandstoerisme Baranya. Het lijkt er op dat het DDFTK het cluster alleen maar gebruikt voor promotieactiviteiten van Baranya. Het is ook mogelijk dat het DDFTK zich voornamelijk op Baranya richt omdat daar de samenwerking goed gaat en successen makkelijker bereikt worden. Het is wederom een kip of ei vraag. Gebruikt DDFTK slechts Baranya omdat het alleen daar goed gaat óf gaat het slecht in Somogy en Tolna omdat het DDFTK geen hulp aan die provincies biedt? In ieder geval kan in de huidige situatie het DDFTK de belangen van alle drie provincies niet waarborgen.

Ten tweede is er het geval van de TDMSZ. TDMSZ lijkt de belangen van maar één bepaalde doelgroep te willen behartigen. Dit is Szekszárd zelf en de wijnbouwers rondom de stad.

Als derde is er de Plattelandstoerismevereniging Tolna. Dit is de meest interessante van de drie organisaties want allebei de bestuursleden lijken in een belangenconflict terecht zijn gekomen waarover niemand iets zegt. De voorzitter van de vereniging is tevens de burgemeester van een dorp in Tolna (Báta), heeft een bedrijf en exploiteert zelf nog een plattelandsaccommodatie. Als iemand de burgemeester is van een bepaald dorp en in het zelfde dorp tevens een accommodatie onderhoudt, lijkt het een erg lastige opgave te zijn om onpartijdig de belangen van het plattelandstoerisme in de gehele provincie te waarborgen. Het is onduidelijk wie hierop zou moeten toezien. Uit informele gespreken met andere respondenten blijkt inderdaad dat de voorzitter helaas de belangen niet goed kan waarborgen.

De vicevoorzitter van de Plattelandstoerismevereniging Tolna voerde de taken op vrijwillige basis uit. Naast deze taak exploiteert zij een reisbureau en een plattelandsaccommodatie in het dorp Szálka in Tolna. De twee nevenactiviteiten doen het ook vermoeden dat zij niet volledig subjectief kan zijn. De huidige website van de vereniging is een onderdeel van de website van haar reisbureau. Het kantoor van de vereniging gevestigd in het kantoor van haar reisbureau. De vraag of zij aan een willekeurige klant die plattelandsaccommodatie zoekt eerst haar accommodatie of accommodaties waarvan ze commissies ontvangt, zal aanbieden blijft in het midden. In ieder geval kunnen deze feiten als een verklaring dienen voor het slecht functioneren van de Plattelandstoerismevereniging Tolna. De wens van de LAG's voor een onafhankelijke sleutelfiguur binnen het toerisme in Tolna lijken niet ongegrond.

Beperkte samenwerkingsverbanden

De subsidieontvangers lijken een vrij eenzijdig samenwerkingsnetwerk te onderhouden. Het is slechts gericht op het aanbieden van recreatiemogelijkheden aan gasten. Geen van deze respondenten is aangesloten bij een toerismeorganisatie of -vereniging. Opvallend is dat de wijnbouwers het grootste netwerk aan recreatieaanbieders erop nahouden. Hiervoor kunnen verschillende verklaringen zijn. Het is mogelijk dat de wijnmakers hebben beseft dat met het recreatieaanbod dat zij zelf kunnen bieden, namelijk wijnproeverijen, de klanten niet heel lang op hun erf zullen houden. Om de gasten te stimuleren langer te overnachten moeten de wijnmakers een kant-en-klaar recreatieaanbod hebben. De andere verklaring kan zijn dat de wijnmakers al jarenlang een succesvol bedrijf hebben en bekend zijn met het belang van samenwerkingen. Wijnmakers zijn bij het verkopen van hun producten ook op hun netwerk aangewezen. Deze zakelijke kennis zou een voordeel voor ze kunnen zijn.

Het geval van het Gunaras Hotel Spa Resort spreekt deze gedachte gedeeltelijk tegen. Dit is het grootste bedrijf onder de respondenten en beschikt over voldoende zakelijke kennis. Dit bedrijf heeft echter geen enkel samenwerkingsverband, al is hun situatie duidelijk anders dan die van de wijnbouwers. Het hotel is namelijk wel degelijk in staat om voor hun klanten indoor activiteiten aan te bieden voor meerdere dagen.

Interessant is nog de vraag of de wijnbouwers wel of geen goede onderlinge contacten hebben. De wijnbouwers beweren zelf dat hun relatie uitstekend is en kijkend naar het uitgebreide netwerk van de wijnbouwers lijkt het er inderdaad op dat ze goed zijn in samenwerking. Alle buitenstaanders ervaren het contact onder de wijnbouwers echter als vijandig. Waarom ze deze onderlinge vijandigheid uitstralen is binnen het kader van dit onderzoek helaas geen antwoord gekomen.

Bij de subsidieontvangers, die een beperkt samenwerkingsnetwerk hebben, is op te merken dat ze zelf recreatie proberen aan te bieden of niets proberen. Het is opmerkelijk dat aan de subsidieontvangers wordt gevraagd toekomstige samenwerkingsverbanden aan te geven ten tijde van hun subsidieaanvraag, maar dat het bestaan van deze samenwerkingsverbanden niet wordt gecontroleerd in de realisatiefase. Een aantal van de respondenten heeft eerlijk toegegeven dat deze samenwerkingsverbanden alleen op papier bestaan. De vraag is waarom de subsidieontvangers niet aan zulke samenwerking willen doen. Men zou denken dat een samenwerking tussen een accommodatieverschaffer en recreatieaanbieder een win-win situatie oplevert voor alle partijen. Het zou voordelen kunnen opleveren zoals naamsbekendheid maar ook tevens van financiële aard.

Het vragen naar samenwerkingsverbanden bij de subsidieaanvraag is met een doel, namelijk het vergroten van het effect van de subsidie. Als niet alleen de subsidieaanvrager zelf profiteert maar het kapitaal dat de toeristen meebrengen in de regio verspreidt dan wordt de economische ontwikkeling van de hele regio bevorderd.

9.1.5 Versnipperde Europese beleid

De vijfde deelvraag zoekt het antwoord op de vraag welke rol het versnipperde Europese beleid in de plattelandsontwikkeling van Tolna speelt. Aan deze deelvraag is geen hoofdstuk gewijd omdat het antwoord op deze vraag uit verschillende elementen bestaat. Als deze vraag direct bij de betrokken actoren (LAG's en DDRFU) wordt neergelegd dan is hun antwoord dat het Regionaalbeleid en daarmee het van elkaar scheiden van de fondsen geen rol speelt in de ontwikkeling.

Kijkend naar de daadwerkelijke bezigheden van deze twee instanties en hun relatie met andere actoren die betrokken zijn bij het toerisme in Tolna is er wel degelijk sprake van een probleem. Ten eerste omdat

de twee organisaties een eigen strategisch plan schrijven. In het geval van de DDRFU voor de economische ontwikkeling van de regio, in geval van een LAG voor een klein gebied.

LAG's kunnen zonder enige expertise of overleg met lokale overheden een plaatselijke plattelandsonwikkelingsstrategie opzetten. Hiermee heeft deze organisatie een krachtig middel in handen. Echter is het beeld niet zo rooskleurig. De plattelandsonwikkelingsstrategie moet bij de minister van Landbouw en Plattelandsonwikkeling goedgekeurd worden en moet voldoen aan de uitgangspunten van het Gemeenschappelijke Landbouwbeleid. Hierdoor hebben de LAG's eigenlijk geen bewegingsvrijheid in het bepalen van de noodzakelijke strategie die voor de ontwikkeling van de regio zou kunnen zorgen.

De DDRFU vaart in het zelfde bootje als de LAG's. De DDRFU kan zelf een strategisch plan voor de hele regio opzetten namelijk het Zuid-Transdanubisch Operationeel Programma (DDOP). Dit plan moet echter dezelfde prioriteiten hebben als door de Landelijke Ontwikkelingsmaatschappij zijn opgesteld. Hierdoor wegen de lokale omstandigheden maar weinig mee. Opvallend is het ook dat bij de opstelling van het DDOP geen lokale overheid wordt betrokken. Verder is het zo dat er in Hongarije geen regionale overheid is die op NUTS2 niveau opereert. De DDRFU lijkt hiermee in de lucht te hangen. Hetzelfde geldt voor de LAG's. Deze schrijven hun plannen voor een subgebied, een lager geografische schaal dan een provincie. Hongarije kent ook geen besturingseenheden op dit niveau.

Ten tweede worden de strategische plannen niet naast elkaar gezet. De instanties voeren ook geen overleg tijdens het opstellen van hun strategische plannen. Met andere woorden, Zuid-Transdanubië heeft een strategisch plan dat wordt beschreven in het DDOP. Iedere provincie heeft tevens een eigen strategische plan voor economische ontwikkeling, waarvan er dus drie zijn in de regio. Daarnaast hebben alle LAG's een eigen strategische plan. Er zijn vermoedelijk zo'n 12-15 LAG's in de hele regio. In totaal zijn er dus ongeveer 20 strategieën die niet op elkaar afgestemd zijn.

Ten derde is het bekend geworden dat de verschillende instanties amper onderling contact onderhouden. Hiervan is het beste voorbeeld van LAG1 en de TDMSZ die met het zelfde project bezig zijn zonder elkaars geweten. Dit is niet alleen voorbeeld van de slechte samenwerking in Tolna, maar ook het versnipperde Europese beleid. De verschillende fondsen en de verschillende strategische plannen maken dit mogelijk. Het ontbreken van een hogere instantie schept wanorde.

Het laatste punt betreft een LAG specifieke situatie, namelijk het ontbreken van bevoegdheid om zelf beslissingen te nemen. Eerder is al gesproken over het feit dat de beoordeling van de subsidieaanvragen lokaal gebeurt, maar volgens een nationaal beoordelingssysteem. Hierdoor zit er geen lokale component aan vast en kan de LAG geen invloed uitoefenen op welke aanvragen gehonoreerd worden. Dit was het geval in het dorp van Zoltán waar voor 400 inwoners al vier subsidieaanvragen voor plattelandsaccommodatie realisatie gehonoreerd werden. In z'n klein dorp kunnen waarschijnlijk niet alle vier accommodatie winstgevend zijn met gevolg dat iemand failliet zal gaan. Als de LAG bevoegdheden had om zulke gevallen eruit te filteren dan zouden de subsidies op een efficiëntere manier gebruikt kunnen worden.

Al met al kan geconcludeerd worden dat het versnipperde Europese beleid wel degelijk een negatief effect heeft op de plattelandsonwikkeling in Tolna. Niet slechts doordat door Europa verschillende fondsen en besturingsniveaus worden gecreëerd waarmee Hongarije geen ervaring heeft, maar ook doordat door de EU opgestelde prioriteiten klakkeloos worden overgenomen en daarmee de lokale omstandigheden niet meewegen.

De vraag die nu nog rijst is welke Europese ontwikkelingsstrategie de situatie in Tolna zou kunnen verbeteren. Het huidige karakter van de door Brussel opgelegde regelgeving rijmt niet met de door Hongarije bedachte institutionele kader. Een *spatially-blind* benadering is daarom hier niet op zijn plaats.

De uniforme regels pakken in Tolna anders uit dan de verwachtingen waren. De *bottum-up* benadering van het LEADER programma heeft na 25 jaar nog steeds niet het echte karakter van het lokaal vinden van oplossingen. In de praktijk wordt van bovenuit bepaald op welke problemen oplossingen moeten worden gevonden en hoe. Een lokale aanpak ontbreekt volledig. Dit is tegen alle principes van de plattelandsontwikkeling.

Kijkend naar het toeristische potentieel van Tolna, dat niet uitmuntend of erg competitief is ten opzichte van andere regio's, heeft het toch wel de mogelijkheid om de provincie uit het slop te trekken. De economische voordelen die toerisme de provincie zouden kunnen bieden zijn nog niet uitgebaat en blijven daarbij *untapped potential*. Om het potentieel wel te kunnen benutten is verbeterd lokaal beleid nodig, oftewel een *place-based* benadering. Dit lokale beleid moet een breed draagvlak hebben op alle institutionele en geografische schalen. De verschillende actoren moeten zich in de te varen koers kunnen vinden. Zolang de eensgezindheid om wat voor reden dan ook ontbreekt, is er sprake van versnippering en blijft economische ontwikkeling uit.

9.1.6 Conclusie

Nu de antwoorden van de deelvragen opeenvolgend zijn weergegeven is het zaak om antwoord te geven op de centrale vraag: Hoe heeft het toerisme op het platteland in Tolna zich ontwikkeld sinds 1989 en hoe is het beïnvloed door Europees beleid, subsidieregelingen en andere (f)actoren?

Het plattelandstoerisme in Tolna kent sinds de omwenteling in 1989 een gematigde groei. Deze groei was te danken aan de mogelijkheden die geboden werden door het nieuwe regime, namelijk het zelf mogen exploiteren van een accommodatie. De groei in het aantal accommodaties op het platteland was het sterkst rond het midden en eind van de jaren 90. Sindsdien is er sprake van een stagnatie. Na de financiële crisis is er zelfs sprake van een daling. Hoewel Tolna als potentievol wordt omschreven ontbreekt een duidelijk toeristisch pakket. Alle attracties en plattelandsaccommodatieaanbieders functioneren los van elkaar. Een sterk gezamenlijk imago ontbreekt. Zelfs in Zuid-Transdanubië zelf zijn er betere alternatieven waar het plattelandstoerisme goed geregeld is en er een verscheiden toeristisch pakket aan de toeristen kan worden aangeboden. Er zullen in de buurlanden of de rest van Europa andere plaatsten zijn die het gemakkelijk winnen van Tolna. Hiermee verliest Tolna de strijd met andere bestemmingen om de toeristen, zeker met die in Hongarije.

Op de ontwikkeling van het plattelandstoerisme in Tolna waren verschillende factoren en actoren van invloed. De toetreding tot de Europese Unie heeft voor Hongarije voor toegang gezorgd tot verschillende fondsen. Deze fondsen hebben de mogelijkheid geboden voor een extra kapitaalstroom voor de provincie. Deze kapitaalstroom was uniek omdat de lokale overheden deze niet konden financieren. Hiermee zijn er investeringen gedaan die anders niet van de grond waren gekomen. Dit was van positieve invloed voor het toerisme in de provincie.

Deze positieve invloed kon echter meermalen groter zijn geweest. Aan het feit dat het effect van de Europese subsidies zo beperkt is liggen verschillende oorzaken ten grondslag. Hiervoor is deels het versnipperde Europese beleid verantwoordelijk. Bij de verschillende fondsen waarop Tolna aanspraak kan maken horen ook verschillende maatregelen. Hiervan zijn de talloze strategische beleidsplannen die niet op elkaar afgestemd worden een voorbeeld. Het gevolg is dat instanties die in opdracht van de Europese Unie handelen langs elkaar heen werken en sterk gelijkende projecten langs elkaar heen laten lopen. Een overzicht van de fondsen en strategische plannen ontbreekt simpelweg omdat de EU en Hongarije op

andere besturingsniveaus opereren. Dit effect kan beperkt worden als in Tolna de hierbij betrokken actoren met elkaar samenwerken, maar dit is niet het geval.

De hoofdoorzaak van het beperkte positieve effect van de Europese subsidies ligt bij de subsidieontvangers zelf. Deze personen onderhouden een zeer beperkt samenwerkingsnetwerk. Hierdoor profiteren minder mensen van hun subsidies. Daarnaast dreigen ze ook minder succesvol te zijn vanwege hun beperkte recreatieaanbod aan hun gasten. Het beperkte *human capital* is ook een oorzaak van de slechte samenwerking. De bevolking vergrijsst en hoogopgeleiden trekken uit de regio weg naar Boedapest. Oudere mensen kunnen de concurrentie niet aan en initiatiefrijke mensen zijn er weinig te vinden. Hierdoor zijn er geen projecten die een voorbeeldfunctie vervullen. Tot de meeste subsidieontvangers is daarom ook nog niet doorgedrongen dat samenwerking in hun eigenbelang is. Dit zou verholpen kunnen worden door begeleiding tijdens het project waarbij het belang van samenwerking benadrukt zou kunnen worden. Een betere institutioneel kader is daarom ook essentieel.

Het lijkt er op dat landelijke trends en beleid zwaarder meewegen in de ontwikkeling dan toetreding tot de Europese Unie. De intrede van de financiële crisis en de nieuwe wetgeving van de Hongaarse overheid omtrent belastingplechtigheid heeft een zware klap voor het plattelandstoerisme betekend. Het plattelandstoerisme in Hongarije trekt vooral binnenlandse toeristen. Als deze mensen onvoldoende middelen hebben om op vakantie te gaan dan ontbreekt de hele cirkel van toerisme. Daarnaast werkt de gebrekkige infrastructuur nadelig waardoor de stroom van binnenlandse en buitenlandse toeristen naar de regio wordt beperkt.

Uit dit onderzoek kan geconcludeerd worden voor de provincie Tolna nationale omstandigheden zwaarder meewegen in de ontwikkeling van het plattelandstoerisme dan het Europese beleid. De EU helpt wel met de kapitaalsstroom naar het platteland maar deze wordt inefficiënt gebruikt. De slechte samenwerking op alle niveaus beperkt het effect van de Europese subsidies. De rol van de lokale actoren is het grootste omdat zij het slagen of mislukken van een project sterk kunnen beïnvloeden. De potentie die er is, ook al blijft het redelijk beperkt, blijft *untapped potential*. Het potentieel zou benut kunnen worden als er meer werd samengewerkt op alle lagen. Daarnaast is een integrale visie nodig die veel zou goed kunnen maken. Hiervoor is echter een door alle partijen erkend overkoepelende orgaan nodig dat de belangen van alle actoren kan waarborgen.

9.2 Aanbevelingen

Tijdens het onderzoek kwamen een aantal aspecten naar boven die nog interessant zouden zijn om te onderzoeken maar niet meer in het kader van dit onderzoek pasten. Hierbij worden enkele suggesties gegeven voor vervolgonderzoek omtrent plattelandstoerisme en Europese beleid en subsidies in Tolna.

Vergelijkingsprovincie

Dit onderzoek was gericht alleen op Tolna en heeft zich gefocust op de samenwerkingsverbanden aldaar. Een aantal respondenten heeft aangegeven dat zij denken dat het ontbreken van samenwerking iets typisch is voor Tolna. Het zou interessant zijn om in een vervolgonderzoek Tolna met een andere provincie te vergelijken waar de samenwerking wel goed gaat. Daar kunnen dan actoren worden geïdentificeerd die verantwoordelijk zijn voor de goede samenwerking en worden bepaald wat er dan schort in Tolna. Baranya zou de meest geschikte provincie zijn omdat deze provincie in de zelfde regio ligt en omdat volgens de respondenten de samenwerking tussen verschillende actoren daar uitstekend zou verlopen.

Daarnaast kennen allebei regio's veel gezamenlijk organen zoals de DDRFU en het Plattelandstoerismecluster.

Post-financiering

De discussie omtrent het vraag of post-financiering wel of geen belemmering vormt, leidt tot de volgende onderzoeksaanbeveling. Uitzoeken hoe groot het aandeel subsidieaanvragers is dat afhaakt omdat zij niet aan de voorwaarden van post-financiering kunnen voldoen. Zijn deze subsidieaanvragen van groot belang voor de lokale gemeenschap of werkt het huidige systeem met veel strikte voorwaarden als filter voor niet levensvatbare ideeën? Deze vraag geldt niet specifiek voor Tolna maar voor alle plattelandsgebieden die aanspraak maken op het ELFPO.

Longitudinaal onderzoek

Het zou interessant zijn om te kijken hoe grote rol het samenwerkingsnetwerk van de subsidieontvangers speelt in het succes van hun project. Eerder is besproken dat wijnmakers er een veel uitgebreider netwerk op nahouden dan andere plattelandsaccommodatieaanbieders. Heeft dit netwerk gevolgen voor hun succes? Zijn de klanten van accommodatieaanbieders met een uitgebreider recreatienetwerk tevredener en blijven ze gemiddeld langer? Hiervoor zou een longitudinale studie gebruikt worden. Er zou iedere jaar of om de twee jaar bekeken kunnen worden hoe de subsidieontvangers van de studie zich ontwikkelen. Niet alleen op basis van hun netwerk maar ook of de succes- en faalfactoren geïdentificeerd kunnen worden bij deze respondenten.

Literatuurlijst

- Aubert, A., Gelányi, N., & Jónás-Berki, M. (2010). The Place and Role of Peripheries in Hungary's Changing Tourism. *Geographica Timisiensis*, 19(2), 257–267.
- Barca, F., McCann, P., & Rodríguez-Pose, A. (2012). The Case for Regional Development Intervention: Place-Based Versus Place-Neutral Approaches. *Journal of Regional Science*, 52(1), 134–152.
- Barta, G., & Kovács, Z. (1997). Economic and social changes in Hungary. *Foldrajzi Értesítő*, 46, 87–95.
- BBC. (2012). BBC News - EU opens legal action against Hungary over new laws. Retrieved August 06, 2014, from <http://www.bbc.com/news/world-europe-16593827>
- Bryman, A. (2012). *Social Research Methods* (4th ed., p. 808). Oxford: Oxford University Press.
- Buchta, S., & Buchta, T. (2009). Impact of the investment grants from the European funds on the development of agriculture and rural areas. *Agricultural Economics–czech*, 2009(2), 59–66.
- Buday-Sántha, A., Lehoczky, J., & Raffai, Z. (2013). *Dél-Dunántúli régió fejlesztése* (p. 587). Pécs.
- Caalders, J. (2002). *Rural tourism development: a network perspective*. Wageningen: Eburon.
- Cawley, M., & Gillmor, D. a. (2008). Integrated rural tourism: *Annals of Tourism Research*, 35(2), 316–337.
- Cooper, C. (2005). Tourism consumer behaviour. In C. Cooper, J. Fletcher, A. Fyall, D. Gilbert, & S. Wanhill (Eds.), *Tourism: Principles and practice* (Third., pp. 50–81). Essex: Pearson.
- Cooper, C., Fletcher, J., Fyall, A., Gilbert, D., & Wanhill, S. (2005). *Tourism principles and practice* (Third.). Essex: Pearson.
- Csóra, Z. (2013). Az indevényforgam alakulása a Dél-Dunántúli régióban 1990-2010 között. In A. Buday-Sántha, S. Danka, & Éva Komlósi (Eds.), *A régiók fejlesztése*. Pécs: PTE.
- DDRFU. (2006). *A Dél-Dunántúli Régió Turizmus Stratégiai Fejlesztési Programja. 2006*. Pécs.
- DDRFU. (2007). *Dél-dunántúli operatív program* (pp. 1–141). Del Dunantuli Fejlesztési Ugyonkseg.
- Dorgai, L. (2004). A magyarországi birtokstruktúra, a birtokrendezési stratégia megalapozása. *Agrárgazdasági Tanulmányok*, (6).
- Emir.nfu. (2014). EMIR-Nyílt közvélemény tájékoztató. Retrieved August 01, 2014, from http://emir.palyazat.gov.hu/nd/kozvel/?link=umft_3_1&prg_abbr=uszt
- European Commissioner for Agriculture and Rural Development. (2012). *The Common Agricultural Policy A partnership between Europe and Farmers*.
- Europese Commissie. (1988). *The future of rural society* (p. 68).
- Europese Commissie. (2006). *Fact Sheet LEADER-AANPAK*. Luxembourg.
- Europese Commissie. (2008). Plattelandsontwikkelingsbeleid 2007-2013. Retrieved March 12, 2014, from http://ec.europa.eu/agriculture/rurdev/index_nl.htm
- Europese Commissie. (2010). Europa, toeristische topbestemming in de wereld – een nieuw beleidskader voor het toerisme in Europa (p. 17).
- Europese Commissie. (2011). *Cohesiebeleid 2014-2020: Investeren in groei en banen* (p. 20). London.
- Europese Commissie. (2012). *The Common Agricultural Policy: A story to be continued* (p. 24). Luxembourg.
- Europese Commissie. (2013). *Rural Development in the EU Statistical and Economic Information Report 2013*.
- Europese Unie. (2008). EU-cohesiebeleid 1988-2008: Investeren in de toekomst van Europa. *Inforegio Panorama*, (26).
- Eurostat. (2013). *Eurostat regional yearbook 2013* (p. 276). Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Eurostat. (2014). Newsrelease. *GDP per capita in the EU in 2011: seven capital regions among the ten most prosperous*. Retrieved July 28, 2014, from http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/1-27022014-AP/EN/1-27022014-AP-EN.PDF

- Fekete, E., & Torontáli, Z. (2014). Most megnézheti, hogyan maradt le Magyarország. *origo.hu*. Retrieved August 06, 2014, from <http://www.origo.hu/gazdasag/gazdasag-plusz/20140429-tiz-eve-leptunk-be-az-europai-uiobataz-abra-hogy-hova-jutottunk.html>
- Gorton, M., Hubbard, C., & Hubbard, L. (2009). The Folly of European Union Policy Transfer: Why the Common Agricultural Policy (CAP) Does Not Fit Central and Eastern Europe. *Regional Studies*, 43(10), 1305–1317.
- Heti Világgazdaság. (2010). Az 500 legnagyobb árbevételű hazai cég listája. *HVG.hu*. Retrieved July 23, 2014, from http://hvg.hu/gazdasag/20100120_top_500_legnagyobb_arbevétel_lista_hvg
- Hongaarse Ministerie van Landbouw en Plattelandsontwikkeling. (2007). *Új Magyarország Vidékfejlesztési Program*.
- Hongaarse Ministerie van Landbouw en Plattelandsontwikkeling. (2014). Támogatási kérelmek darabszáma és összege intézkedéscsoport és intézkedés szerint. Retrieved August 01, 2014, from <http://www.mvh.gov.hu/portal/MVHPortal/default/mainmenu/eredmenyek>
- Hungarian Government. (2014). The history of Hungarian EU membership. Retrieved August 06, 2014, from <http://eu.kormany.hu/the-history-of-hungarian-eu-membership>
- Hungarian Tourism Plc. (2012). *Tourism in Hungary 2012*.
- Index. (2014). Az oroszok építik Paks két új blokkját. Retrieved May 27, 2014, from http://index.hu/gazdasag/ado_es_koltsegvetes/2014/01/14/nem_veletlenül_ment_orban_moszkvaba/
- Jedlička, J., Kotlan, J., & Munz, R. (2014). *Visegrad Four-10 years of EU membership*.
- Keane, M. (2000). Rural Tourism and Rural Development. In J. van der Straaten (Ed.), *Tourism and the Environment: Regional, Economic, Cultural and Policy Issues* (pp. 107–123). Kluwer Academic Publisher.
- Kis, K. (2010). A vidék és a vidéki térségek meghatározásának Európai vonatkozásai. *Régió És Turizmus*, 105–112.
- Kovács, D. (2002). *Falusi turizmus az átalakuló mezőgazdaság és vidék egyik diverzifikációs lehetősége Magyarországon*. Gödöllő.
- KSH. (2010a). *Jelentés a turizmus 2010. évi teljesítményéről*. Budapest.
- KSH. (2010b). *Magyarország a változások tükrében*. Budapest.
- KSH. (2013). A közúti közlekedés területi jellemzői. Retrieved July 21, 2014, from <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/debgyorkozutikozl.pdf>
- KSH. (2014a). Éves településstatistikai adatok 2012-es településszerkezetben. Retrieved August 04, 2014, from <http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp>
- KSH. (2014b). *Statistikai Tájékoztató Dél-Dunántul*. Pécs.
- KSH. (2014c). *Statistikai tájékoztató Tolna megye*. Szekszárd.
- Matthews, A. (2013). *Greening CAP payments, A Missed Opportunity?* Dublin.
- Mendez, C. (2013). The post-2013 reform of EU cohesion policy and the place-based narrative. *Journal of European Public Policy*, 20(5), 639–659.
- Michalkó, G. (2002). Az idegenforgalmi régiók gazdaságélénkítő szerepének problematikája. *Foldrajzi Értesítő*, 51(2), 151–165.
- Michalkó, G. (2011a). *A turisztikai tér társadalomföldrajzi értelmezésének új dimenziói*. Budapest.
- Michalkó, G. (2011b). Turizmus. In K. Kocsis & F. Schweitzer (Eds.), *Magyarország Térképekben* (pp. 224–230). Budapest: MTA Foldrajztudományi Kutatóintézet.
- Nemes, G. (2000). Az Európai Unió vidékfejlesztési politikája–az integrált vidékfejlesztés lehetőségei. *Közgazdasági Szemle*, 48, 459–474.
- Oblath, G., & Pula, G. (2006). Makrogazdasági folyamatok és szerkezeti átalakulás a kilencvenes években Magyarországon. *Társadalmi Riport 2000*, 46–78.
- OECD. (1994). *Tourism strategies and rural development*. Zemedelska Ekonomika.
- Paul, L. (2010a). Het communistische tijdperk. In L. Paul & B. Pater (Eds.), *Midden- en Oost-Europa: geografie van een transitiezone* (Uitgeverij., pp. 1–242). Assen: Uitgeverij Van Gorcum.

- Paul, L. (2010b). Mobiliteit: migratie en toerisme. In L. Paul & B. Pater (Eds.), *Midden- en Oost-Europa: geografie van een transitiezone* (pp. 143–164). Assen: Uitgeverij Van Gorcum.
- Paul, L. (2010c). Stad en land. In L. J. Paul & B. de Pater (Eds.), *Midden- en Oost-Europa: geografie van een transitiezone* (pp. 1–242). Assen: Uitgeverij Van Gorcum.
- Pohner, T. (2001). A rendszerváltások hatása Magyarország turizmusára, 99–105.
- Puczko, L., & Rátz, T. (2006). 10 Product Development and Diversification in Hungary. In D. Hall, M. Smith, & B. Marciszweska (Eds.), *Tourism in the new Europe: The challenges ...* (pp. 116–126). Wallingford: CABI.
- Puga, D. (2002). European regional policies in light of recent location theories. *Journal of Economic Geography*.
- Ray, C. (2000). The eu leader Programme: Rural Development Laboratory. *Sociologia Ruralis*, 40(2), 163–171.
- Renes, H. (2009). Landbouw en cultuurlandschappen. In B. de Pater (Ed.), *West-Europa* (pp. 79–112). Uitgeverij Van Gorcum.
- Roza, P. (2009). *Plattelandsbeleid: Europees of nationaal?* (pp. 1–50). Den Haag.
- Saraceno, E. (2002). Rural Development policies and the Second Pillar of the Common Agricultural Policy. In *87th EAAE-Seminar. Assessing rural development of the CAP* (pp. 1–24).
- Schwab, K., & Sala-i-Martin, X. (2014). *The Global Competitiveness Index 2013–2014*. Geneva.
- Szabó, G. (2012). A haza falusi turizmus helyzete és jövőképe. In Á. Hanusz (Ed.), *A turizmus területi dimenziói* (pp. 177–190). Nyíregyháza: Kapitális Nyomdaipari és Kereskedelmi Kft.
- Szabó, G., & Csapó, J. (2012). A vidéki turizmus helyzete és perspektívái a Dél-Dunántulon. In *VI. Magyar Földrajzi Konferencia*.
- Terluin, I. J. (2003). Differences in economic development in rural regions of advanced countries: an overview and critical analysis of theories. *Journal of Rural Studies*, 19(3), 327–344.
- UNWTO. (2002). *Rural Tourism Europe: Experiences and perspectives*. Belgrado.
- UNWTO. (2014). *UNWTO Tourism Highlights 2013 Edition*.
- Veer, M., & Tuunter, E. (2005). *Plattelandstoerisme in Europa: Een verkenning van succes en faalfactoren*. Den Haag: Stichting Recreatie, Kennis- en Innovatiecentrum.
- Verbole, A. (2000). Actors, Discourses and Interfaces of Rural Tourism Development at the Local Community Level in Slovenia: Social and Political Dimensions of the Rural Tourism Development Process. *Journal of Sustainable Tourism*, 8(6), 479–490.
- Williams, S. (2009). *Tourism Geography: A New Synthesis* (p. 309). Routledge.
- Woods, M. (2011). *Rural geography*. London: SAGE.

Appendices

Appendix A: Subsidieontvangers uit ELFPO in Tolna

Naam	Jaar	Stad	Subsidie	Totaal subsidiebedrag
Takler Pince Borászati Kft.	2013	Decs	- € 15.772	€ 345.421
Takler Pince Borászati Kft.	2010	Decs	€ 11.784	€ 243.104
Teleki Károly	2011	Kisszékely	€ 78.925	€ 105.405
Both Attila	2012	Gyönk	€ 2.977	€ 17.555
Both Attila	2010	Gyönk	€ 2.796	€ 16.360
Ribányi József	2013	Tamási	€ 15.584	€ 20.812
Ribányi József	2012	Tamási	€ 6.431	€ 8.589
Ribányi József Kft.	2013	Tamási	€ 8.616	€ 11.506
Cikádor KereskedelmiVállalkozás Szervező Kft.	2011	Szedres	€ 46.761	€ 62.450
Cikádor Kereskedelmi Vállalkozás Szervező Kft.	2012	Szedres	€ 27.454	€ 36.671
Szalai trans Cereales Kereskedelmi Szolgáltató Kft.	2012	Nagykőnyi	€ 35.210	€ 47.023
Szalai trans Cereales Kereskedelmi Szolgáltató Kft.	2013	Nagykőnyi	€ 8.338	€ 11.136
Faddi Dunáért Közhasznú Közalapítvány	2013	Fadd	€ 34.471	€ 46.037
Jáhn Szállás Kft.	2013	Tevel	€ 36.061	€ 48.159
Szálkán a Művészetért Alapítvány	2013	Szálka	€ 32.724	€ 43.703
András Pusztai Vendégház Kft.	2013	Tolna	€ 16.180	€ 21.609
András Pusztai Vendégház Kft.	2012	Tolna	€ 4.113	€ 5.493
Althaus-Németkér Szolgáltató Kft.	2012	Németkér	€ 15.580	€ 20.808
Althaus-Németkér Szolgáltató Kft.	2013	Németkér	€ 4.021	€ 5.371
Bölcskei Katolikus Egyházközségért Alapítvány	2013	Bölcske	€ 17.694	€ 23.630
Bölcskei Katolikus Egyházközségért Alapítvány	2012	Bölcske	€ 614	€ 820
Vidéki Örökségért Nonprofit Közhasznú Kft.	2013	Zomba	€ 17.567	€ 23.461
Szlobodnyik Violetta	2012	Alsónána	€ 16.972	€ 22.667
Jordánné Laufer Edit	2012	Dombóvár	€ 8.133	€ 10.862
Jordánné Laufer Edit	2013	Dombóvár	€ 6.824	€ 9.113
FATODI Kommunális Szolgáltató Kft.	2010	Fadd	€ 11.999	€ 16.025
Szálláshely-Baranya Kft.	2013	Szekszárd	€ 11.255	€ 15.031
Zöldbeszerzés Oktatási és Tanácsa dó Kft.	2012	Szekszárd	€ 10.819	€ 14.449
Krämer Jánosné	2010	Györköny	€ 7.396	€ 9.877
Krämer Jánosné	2011	Györköny	€ 1.462	€ 1.952
Tamási Kossuth Horgász Egyesület	2012	Tamási	€ 4.363	€ 5.827
Tamási Kossuth Horgász Egyesület	2013	Tamási	€ 3.255	€ 4.346
"Ház a tóparton" Kft.	2013	Tolna	€ 6.220	€ 8.306
Vendégház-Csötönyi Kft.	2013	Szekszárd	€ 6.114	€ 8.166
Nomád Vendégház Kft.	2012	Alsónyék	€ 4.470	€ 5.970
Nyék Vendégház Kft.	2012	Alsónyék	€ 4.464	€ 5.962
FOGU Kft.	2013	Miszla	€ 4.358	€ 5.820
"HögyészTours" Fuvarozó, Vendéglátó Utazásszervező Bt.	2013	Högyész	€ 5.110	€ 5.795
Takler Kúria Kft.	2013	Szekszárd	€ 4.139	€ 5.527
Szent András Fogadó Kft.	2012	Szekszárd	€ 4.032	€ 5.385

Naam	Jaar	Stad	Subsidie	Totaal subsidiebedrag
Fehér Attila	2012	Sárszentlőrinc	€ 1.994	€ 5.126
Klambauer Zoltán	2013	Dombóvár	€ 1.809	€ 3.448
Klambauer Zoltán	2012	Dombóvár	€ 42	€ 1.088
Hauszknecht Ferenc Zoltánné	2012	Szekszárd	€ 1.498	€ 2.695
Princz Györgyi	2012	Dunaföldvár	€ 71	€ 497
Galagonya Egyesület	2012	Alsónána	€ 103	€ 137
Organikus Egészség Egyesület	2012	Nagyszékely	€ 65	€ 87

Appendix B: Subsidieontvangers uit EFRO in Tolna

Naam organisatie	Stad	Programma	Project	Datum	Subsidiebedrag
T-GASZTRO Vendéglátó Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	Dombóvár	DDOP 2.1.2	Uitbreiding Hotel Európa	2008	€ 256.129
DANUBETRADE Korlátolt Felelősségű Társaság	Simon-tornya	DDOP 2.1.2	Uitbreiding Fried Kastély Hotel	2008	€ 418.727
Gunaras Gyógyfürdő és Idegenforgalmi Zártkörűen Működő Részvénytársaság	Dombóvár	DDOP 2.1.2	Bouwen Gunaras East and West Spa Resort	2008	€ 1.886.316
Tamási Város Önkormányzata	Tamási	DDOP 2.1.1/B-2f	Ontwikkeling Ability Spa	2009	€ 2.285.237
Kenguru Építő Korlátolt Felelősségű Társaság	Szekszárd	DDOP 2.1.2-12	Ontwikkeling van toeristische diensten	2011	€ 107.280
PÉ-ME Építőanyag Kereskedelmi Korlátolt Felelősségű Társaság	Ozora	DDOP 2.1.1/I-11	Ontwikkeling van actief-toerisme diensten	2011	€ 163.740
RETROCREDIT Követeléskezelő és Beruházó Korlátolt Felelősségű Társaság	Szekszárd	DDOP 2.1.1/I-11	Bouwen van center voor ecotoerisme en ruitertoerisme	2012	€ 161.684
Forster Gyula Nemzeti Örökséggazdálkodási és Szolgáltatási Központ	Ozora	DDOP 2.1.1/E.F-12-k	Ontwikkeling en renovatie van de Pipo kesteel	2012	€ 4.834.328
MÉSZÁROS-BORHÁZ Borászati Korlátolt Felelősségű Társaság	Szekszárd	DDOP 2.1.2-12	Hotel bouwen	2012	€ 1.596.962
Szekszárdi Vagyongezelő Korlátolt Felelősségű Társaság	Szekszárd	DDOP 2.1.1/A.B-12	Garay Experience kelder	2012	€ 648.583
Szekszárd és Térsége Turisztikai Egyesület	Szekszárd	DDOP 2.1.3/B-12	Oprichting van TDM Szekszárd	2013	€ 160.540
Dél-Mezőföld Turisztikai Desztináció Menedzsment Egyesülete	Bikács	DDOP 2.1.3/B-12	Oprichting van TDM Bikács	2013	€ 163.395
Paks Város Önkormányzata	Paks	DDOP 2.1.1/A.B-12	Heritagecenter en klimaatcentrum	2013	€ 1.290.052
Tolna Város Önkormányzata	Tolna	DDOP 2.1.1/A.B-12	Toeristische bezoekerscentrum	2013	€ 1.588.881

Appendix C: Onderwerpenlijst interviews

Topiclijst DDRFU

Geschiedenis van het DDRFU

- Hoe is het begonnen?
- Sinds wanneer zijn ze actief?
- Wat zijn hun taken? Wie bepaalt wat hun takenpakket is?
- Wie is de eigenaar? Is deze particulier of is het een staatsbedrijf?
- Hoeveel medewerkers zijn er, komen ze uit het dorp, regio? Kennen ze Tolna?

Tolna en toerisme

- Omschrijving van de regio. Sterke en zwakke punten?
- Wat is de strategie om sterke punten te versterken en zwakke punten te verbeteren?
- Omschrijving van toerisme in provincie. Sterke en zwakke punten?
- Hoe belangrijk is toerisme in de provincie?
- Wat is er nodig voor de verbetering?

Belangen waarborgen

- Hoe kan de ontwikkelingsmaatschappij de belangen van Tolna waarborgen ten opzichte van de twee andere provincies?
- Wat kan de ontwikkelingsmaatschappij doen om subsidies efficiënt voor Tolna te gebruiken en ervoor zorgen dat de juiste ontwikkelingsprojecten gestart worden?
- Welke ontwikkelingen zijn er gaande om de economische status te verbeteren van de provincie?

Samenwerking

- Werkt u samen met andere bedrijven, personen, verenigingen etc.?
- Indien ja, met wie en van welke aard zijn deze samenwerkingen? Voorbeeld.
- Hoe worden de DDOP opgesteld? Is er overleg over te volgen strategie met andere partijen?

Europese subsidies

- Hoe kijkt u tegen de EU subsidies en regelgeving aan?
- Is er volgens u sprake van versnippering?
- Welk belang en welke betekenis hecht u aan de subsidies?
- Hoe efficiënt worden ze volgens u gebruikt?
- Hoe zou het beter kunnen?

Topiclist LAG

Geschiedenis van de LAG

- Hoe is het begonnen?
- Sinds wanneer zijn ze actief, nog steeds met dezelfde dorpen?
- Waarom in samenwerking met deze dorpen?

Regio en toerisme

- Omschrijving van de regio. Sterke en zwakke punten?
- Wat is de strategie om sterke punten versterken en zwakke punten te verbeteren?
- Omschrijving van toerisme in regio. Sterke en zwakke punten?
- Hoe belangrijk is toerisme in de regio? Hoe belangrijk is toerisme voor de lokale mensen?
- Wat is er nodig voor de verbetering?

Samenwerking

- Hoe zou u de samenwerking in de regio omschrijven?
- Welke dorpen werken de beste samen? Waarom? Voorbeeld.
- Werkt de LAG samen met lokale overheid?
- Indien ja, met wie en van welke aard zijn deze samenwerkingen? Voorbeeld.

Europese subsidies

- Hoe kijkt u tegen de EU subsidies en regelgeving aan?
- Is er volgens u sprake van versnippering?
- Hoe veel vrijheid kent de LAG?
- Hoe verloopt het hele proces van subsidieverdeling?
- Welke belang en betekenis hecht u aan de subsidies?
- Hoe efficiënt worden ze volgens u gebruikt?
- Hoe zou het beter kunnen?

Topiclist Subsidieontvangers

Geschiedenis van het bedrijf/ project

- Hoe is het begonnen?
- Sinds wanneer zijn ze actief?
- Wat zijn hun activiteiten?
- Wie is de eigenaar?
- Hoeveel medewerkers zijn er, komen ze uit de dorp, regio?

Belang van de subsidie

- Hoe kwam de idee om EU subsidie aan te vragen? Waarom was de aanvraag noodzakelijk?
- Hoe belangrijk was de subsidie? Wat was er als het niet toegewezen werd?
- Hoe belangrijk was het aandeel van de subsidie in het hele project?

Ervaring met de subsidies

- Hoe ging de aanmeldingsprocedure?
- Was er gebruik gemaakt van een aanvraagschrijver? Waarom?
- Hoe was het verloop na de aanmeldingsprocedure?
- Hoe was het contact met de betrokken instanties tijdens de uitvoerfase en monitoring?
- Bij wie kon u terecht voor extra hulp of vragen indien onduidelijkheden waren?
- Algemene ervaring
- Verbeterpunten

Samenwerking

- Werkt u samen met andere bedrijven, personen, verenigingen etc.?
- Indien ja, met wie en van welke aard zijn deze samenwerkingen? Voorbeeld.
- Hoe ervaart u de samenwerkingsbereidheid in het dorp? Voorbeeld

Samenwerking in toerisme

- Wie zijn betrokken bij de organisatie van toerisme in dit dorp?
- Hoe ervaart u deze actoren?
- Werkt u ook met deze actoren samen? Zo ja, hoe? Voorbeeld.
- Indien niet, waarom werkt u niet mee samen en hoe ervaart u als buitenstaande de samenwerking?

Toerisme en subsidies

- Welke rol speelt toerisme in het leven van het dorp?
- Welke rol speelt in de ontwikkeling van toerisme de EU subsidies?
- Helpen deze subsidies? Waarom wel/niet? Voorbeeld
- Hoe grote rol speelt uw bedrijf in het lokale toerisme?
- Hoe ziet uw klantenkring eruit? Waar komen de toeristen vandaan?
- Profiteren anderen ook van uw klanten? Winkels, cafés, recreatieaanbieders etc.?
- Suggesties voor verbetering van toerisme in drop/regio. Voorbeeld
- Wie moet deze verbeteringspunten verwezenlijken, wiens verantwoordelijkheid is het?

Topiclist Organisaties betrokken bij plattelandstoerisme

Geschiedenis van de organisatie

- Hoe is het begonnen?
- Sinds wanneer zijn ze actief?
- Waar staan ze voor? Wat zijn hun doelen?

Toerisme

- Omschrijving van toerisme in regio. Sterke en zwakke punten?
- Hoe belangrijk is toerisme in de regio? Hoe belangrijk is toerisme voor de lokale mensen?
- Wat is er nodig voor de verbetering?
- Wie is er verantwoordelijk voor de verbetering?

Samenwerking

- Hoe vindt u de samenwerking in het toerisme?
- Welke samenwerkingsverbanden zijn er in de regio in toerisme?
- Hoe kijkt u tegen de andere twee organisaties aan die zich bezig houden met plattelandstoerisme?
- Werkt u met ze samen? Waarom wel/niet? Hoe is deze samenwerking? Voorbeeld.
- Werkt u samen met andere bedrijven, personen, verenigingen etc.?
- Indien ja, met wie en van welke aard zijn deze samenwerkingen? Voorbeeld.

Europese subsidies

- Hoe kijkt u tegen de EU subsidies en regelgeving aan?
- Welke rol speelt volgens u de EU subsidies in het plattelandstoerisme?
- Welke belang en betekenis hecht u aan de subsidies?
- Welke rol speelt in de ontwikkeling van toerisme de EU subsidies?
- Hoe efficiënt worden ze volgens u gebruikt?
- Hoe zou het beter kunnen?

Appendix D: Interview label schema

Labels subsidieverdelers

Wiens verantwoordelijkheid samenwerking in toerisme
Wat is er nodig voor verdere ontwikkeling van toerisme in de regio
Voorbeeld functie/ *best practice*
Wat is het belang van toerisme in de regio?
Omschrijving van toerisme in de regio
Samenwerking
EU regelgeving / MVH
Suggesties voor verbetering
Rol van subsidieaanvragers
Effect/noodzaak van EU subsidies
Versnipperde EU beleid
Inspraak/*bottom up*
Rol van LAG in plattelandsontwikkeling
Wat is er nodig voor verbetering / waarom lukt het niet?

Labels organisaties betrokken bij plattelandstoerisme

Geschiedenis van de organisatie
Hun doelen
Sterke punten in toerisme of van de regio
Zwakke punten van toerisme of de regio
Lopende ontwikkelingen in de regio
Trends in de regio of in toerisme
Plattelandstoerisme
Wat is er nodig voor verbetering
Wiens verantwoordelijkheid samenwerking in toerisme
Voorbeeld functie/ *best practice*
Belangenconflict
Samenwerking

Labels subsidieontvangers

Introductie project/accommodatie/ gasten

Werknemers

Belang subsidie voor het project/voor het bedrijf

Aanmelding subsidie

EU regelgeving / MVH

Suggesties voor verbetering

Samenwerking met lokale mensen

Samenwerking met landelijke mensen

Samenwerking in het dorp

Rol subsidie voor de regio

Ontwikkelings/toekomst plannen voor het bedrijf

Wat is er nodig voor verbetering van toerisme in de regio

Belang van het subsidieproject voor de regio

Belang van toerisme voor de regio

Wiens verantwoordelijkheid samenwerking in toerisme

Voorbeeld functie/ *best practice*